

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**VPLIV FINANČNE KRIZE NA POSLOVANJE ISLAMSKIH IN
KONVENCIONALNIH BANK**

Ljubljana, 9. julij 2012

JANJA LINHART

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana Janja Linhart, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtorica magistrskega dela z naslovom Vpliv finančne krize na poslovanje islamskih in konvencionalnih bank, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem prof. dr. Markom Košakom.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
 - poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v magistrskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
 - pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisala;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega magistrskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

KAZALO

UVOD	1
1 PREDSTAVITEV ISLAMSKEGA BANČNEGA SISTEMA.....	4
1.1 Islam.....	4
1.2 Islamski bančni sistem.....	5
1.2.1 Zgodovinski vidik islamskega bančništva.....	5
1.2.2 Temeljne značilnosti in instrumenti islamskega bančnega sistema.....	8
1.2.3 Islamski finančni instrumenti	10
1.2.3.1 Instrumenti financiranja in investiranja – aktiva	11
1.2.3.2 Instrumenti za pridobivanje virov financiranja – pasiva	13
1.2.4 Finančni trgi islamskih bank.....	14
1.2.5 Tveganje v islamskih bankah	15
1.2.6 Regulatorni organi islamskih bank.....	16
1.2.7 Islamska okna	17
1.2.8 Islamsko bančništvo v Evropi.....	18
1.3 Pregled temeljnih razlik med islamskim in konvencionalnim bančnim sistemom.	19
2 FINANČNA KRIZA.....	20
2.1 Vzroki za pojav finančne krize leta 2007 in njen vpliv na splošno	22
2.2 Ukrepi zaboljšanje regulatornega okvirja kot odziv na finančno krizo.....	25
2.2.1 Kapitalske zahteve.....	25
2.2.2 Likvidnost.....	25
2.2.3 Transparentnost in kvaliteta informacij.....	26
2.2.4 Upravljanje s tveganji in nadzor.....	26
3 PRIMERJALNA ANALIZA POSLOVANJA ISLAMSКИH IN KONVENCIONALNIH BANK TER ANALIZA VPLIVA FINANČNE KRIZE	26
3.1 Pregled dosedanjih raziskav o poslovanju islamskih in konvencionalnih bank ter o vplivu finančne krize na njih.....	26
3.2 Lastna primerjalna analiza poslovanja islamskih in konvencionalnih bank.....	30
3.2.1 Predstavitev raziskovalnega problema	30
3.2.2 Podatkovna osnova in metodologija raziskave.....	31
3.2.3 Proučevani finančni kazalniki	32
3.2.3.1 Kazalniki donosnosti in učinkovitosti	33
3.2.3.2 Kazalniki kvalitete aktive	34
3.2.3.3 Kazalniki kapitalske moči in ustreznosti.....	35
3.2.3.4 Kazalniki likvidnosti.....	36
3.2.4 Empirična analiza poslovanja islamskih bank v primerjavi s poslovanjem konvencionalnih bank.....	38
3.2.4.1 Deskriptivna analiza	39
3.2.4.2 Statistična analiza z Mann-Whitney U-testom	40

3.2.5 Empirična analiza vpliva finančne krize na poslovanje islamskih bank v primerjavi s poslovanjem konvencionalnih bank.....	45
3.2.5.1 Deskriptivna analiza.....	46
3.2.5.2 Statistična analiza z Mann-Whitney U-testom.....	47
4 PREGLED GLAVNIH UGOTOVITEV	52
SKLEP.....	55
LITERATURA IN VIRI.....	57
PRILOGE	

KAZALO TABEL

Tabela 1: Pregled temeljnih razlik med islamskim in konvencionalnim bančnim sistemom ..	19
Tabela 2: Deskriptivna analiza finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010.....	38
Tabela 3: Kolmogorov-Smirnov test finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010.....	38
Tabela 4: Mann-Whitney U-test finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010.....	39
Tabela 5: Deskriptivna analiza finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2007 in 2008–2010.....	46
Tabela 6: Mann-Whitney U-test finančnih kazalnikov znotraj skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2007 in 2008–2010.....	46
Tabela 7: Pregled rezultatov analize poslovanja islamskih bank v primerjavi s poslovanjem konvencionalnih bank	53
Tabela 8: Pregled rezultatov analize vpliva finančne krize na poslovanje islamskih bank v primerjavi s poslovanjem konvencionalnih bank	53

KAZALO SLIK

Slika 1: Geografska porazdelitev bank, ki so v celoti skladne z načeli šeriatskega prava	6
Slika 2: Pregled islamskih finančnih instrumentov in pogodb	13
Slike 3a, 3b in 3c: Gibanje povprečnega kazalnika donosnosti lastniškega kapitala (K2), neto obrestne marže (K3) in deleža stroškov v prihodkih (K4).....	42
Slika 4: Gibanje povprečnega kazalnika pokritosti slabih kreditov z rezervacijami (K6)....	42
Slika 5: Gibanje povprečnega kazalnika lastniškega kapitala v bilančni vsoti (K7), temeljnega kapitala v TPA (K8) in kapitalske ustreznosti (K9).....	44
Slika 6: Gibanje povprečnega kazalnika neto kreditov glede na depozite nebančnega sektorja (K11)	44
Slike 7a, 7b in 7c: Primerjava povprečnega kazalnika donosnosti sredstev (K1), donosnosti lastniškega kapitala (K2) in deleža stroškov v prihodkih (K4)	49

Slika 8: Primerjava povprečnega kazalnika pokritosti slabih kreditov z rezervacijami (K6).....	50
Slika 9: Primerjava povprečnega kazalnika lastniškega kapitala v bilančni vsoti (K7), temeljnega kapitala v TPA (K8) in kapitalske ustreznosti (K9).....	51
Sliki 10a in 10b: Primerjava povprečnega kazalnika neto kreditov glede na bilančno vsoto (K10) in neto kreditov glede na depozite nebančnega sektorja (K11).....	52

UVOD

Problematika. V trenutni finančni krizi je v nekaterih medijih mogoče zaslediti razmišljanja o povezavi med islamskim bančništvom in stabilnostjo poslovanja. Slednja naj bi namreč v zadnjih letih omogočila veliko rast islamskega bančnega sistema, dosledno upoštevanje nekaterih načel šeriatskega prava v konvencionalnem bančništvu pa bi domnevno lahko preprečilo razvoj vzrokov za kolaps konvencionalnega bančnega sistema.

Pred pojavom islamskega finančnega sistema, so imeli muslimani na voljo le konvencionalne finančne storitve, prepoved islama konec 70. in v 80. letih prejšnjega stoletja pa je spodbudil nastanek finančnega sistema, ki muslimanom omogoča poslovanje v skladu z njihovim verskim prepričanjem. Islamski finančni sistem danes predstavlja enega najhitreje rastočih segmentov globalne finančne industrije, saj je v obdobju 2006–2010 beležil povprečno 23,46 % letno rast in leta 2011 z obsegom 1,086 milijarde ameriških dolarjev presegel magično mejo (Financial Times Business, 2011). Širitev islamskega finančnega sistema pa ni omejena zgolj na islamske države, temveč prodira povsod, kjer so prisotne večje muslimanske skupnosti. Interes zanj je v zadnjih nekaj letih močno porasel tudi na konvencionalnih finančnih trgih in ponekod je že vzpostavljen dualni sistem.

Mehanizem delovanja islamskega finančnega sistema temelji na šeriatskem pravu, iz česar izhajajo temeljne razlike v primerjavi s konvencionalnim finančnim sistemom. Transakcije, ki so skladne s šeriatskim pravom, predvsem ne smejo vključevati obresti (arab. *ribā*), pogodbenega tveganja oziroma negotovosti (arab. *gharar*), hazarda (arab. *qimar*) in iger na srečo (arab. *maysir*), prav tako pa tudi ne zagotavljati vnaprej določenega dobička na investicijo in zavezovati kreditojemalca k poplačilu obveznosti v vnaprej določeni višini (El-Gamal, 2006). Denar se namreč ne obravnava kot dobrina in ga je zato nemogoče dajati v najem. Namesto zaračunavanja obresti na posojen denar temeljijo finančne transakcije islamskih bank predvsem na principu udeležbe v dobičku oziroma izgubi (angl. *Profit and Loss Sharing*, v nadaljevanju PLS), na trgovini in lizingu. Transakcije, skladne s principom PLS, so z vidika šeriatskega prava najbolj ustrezne, pa vendar se v praksi posli financirajo predvsem na podlagi trgovinskih transakcij ali pa lizinga. Banka v primeru financiranja s trgovinsko transakcijo proda blago komitentu na obroke, pri financiranju z lizingom pa odda komitentu blago v najem in v zameno prejema fiksni donos. V nasprotju s tem pa konvencionalne banke ustvarjajo dobiček na podlagi razlike med nižjo obrestno mero, ki jo plačujejo na depozite in ostale vire financiranja, ter višjo obrestno mero, ki jo zaračunajo za odobrene kredite.

Za opravljanje svoje dejavnosti tudi islamske banke, podobno kot konvencionalne banke, potrebujejo ustrezne vire. Vendar pa je zadolževanje za splošne potrebe financiranja oziroma potrebe refinanciranja obstoječih obveznosti, kot je praksa konvencionalnih bank, z vidika šeriatskega prava neustrezno, zato so islamske banke poleg lastnega kapitala

odvisne predvsem od dveh osnovnih oblik virov financiranja, in sicer depozitov in investicijskih depozitov.

Vse navedene značilnosti islamskih bank se odražajo v njihovem poslovanju. Ravno načela, ki jih narekuje Koran, naj bi se po nekaterih navedbah v trenutnih razmerah na trgu izkazala kot pomemben dejavnik uspešnosti poslovanja, saj islamski finančni sistem skladno z zgoraj navedenimi usmeritvami praviloma temelji na »realnih« transakcijah (angl. *asset based*), zaradi česar naj bi bil tudi bistveno manj izpostavljen težavam, s katerimi se soočajo konvencionalne finančne institucije. Finančna kriza je namreč posledica neodgovornega izpostavljanja tveganju, ohlapne regulative in pomanjkanja tržne discipline. Zaradi čezmernih finančnih vzvodov in kompleksnosti finančnega sistema, ki je omogočal številne nivoje finančnih posrednikov ni bilo več mogoče najti povezave med naložbo, namenjeno financiranju blaga, in blagom samim. V primeru islamskih bank je finančni posrednik tesno povezan z blagom, ki je predmet financiranja, in lažje izvaja nadzor nad blagom kot tudi dolžnikom (Greuning & Iqbal, 2009). Skladno s tem nekateri avtorji ugibajo, da je islamski finančni sistem v primerjavi s konvencionalnim finančnim sistemom relativno bolj odporen na finančno krizo (Durmus, 2009).

Namen in cilj. Namen moje magistrske naloge je z vidika poslovanja obravnavati islamske banke kot alternativo konvencionalnim bankam. Ob tem kot temelj poslovanja islamskih bank predstavljam tudi načela šeriatskega prava ter instrumente, ki iz njih izhajajo.

S pomočjo finančnih kazalnikov nameravam podrobneje raziskati in na agregatni ravni analizirati poslovanje bank tako konvencionalnega kot tudi islamskega bančnega sistema v državah, kjer imata oba bančna segmenta znaten tržni delež. Moj namen je predvsem proučiti značilnosti in razlike v poslovanju obeh skupin bank ter jih utemeljiti. To mi bo v nadaljnji fazi omogočilo pojasniti tudi odziv obeh sistemov na finančno krizo in raziskati, ali je islamski bančni sistem krizo res prebrodil drugače od konvencionalnega.

Cilj naloge je ugotoviti, ali se poslovanje islamskih bank na agregatni ravni bistveno razlikuje od poslovanja konvencionanih bank, ter identificirati in predstaviti dejavnike, zaradi katerih naj bi bil islamski bančni sistem »imun« na trenutno finančno krizo. S tem podajam iztočnico za nadaljnja razmišljanja in iskanje rešitev za nadgradnjo bančnega sistema, ki bi bil manj dovzeten za vplive skozi gospodarske cikle v prihodnje, hkrati pa dopolnjujem literaturo s tega področja, ki je, sploh v slovenskem jeziku, precej skopa.

Hipoteze, metode raziskovanja in struktura dela. V magistrskem delu bom poskušala preveriti veljavnost naslednjih domnev:

$H_{O(1)}$: poslovanje islamskih bank je z vidika donosnosti, učinkovitosti, kvalitete aktive, kapitalске moči in ustreznosti ter likvidnosti enako poslovanju konvencionalnih bank;

H_{O(2)}: finančna kriza je z vidika donosnosti, učinkovitosti, kvalitete aktive, kapitalske moči in ustreznosti ter likvidnosti enako vplivala na poslovanje znotraj skupine islamskih in znotraj skupine konvencionalnih bank.

Pri magistrskem delu bom uporabila dve osnovni metodi raziskovanja. Prvi, konceptualni del naloge bo temeljil na pridobivanju in analizi primarnih podatkov ter raziskovanju sekundarnih podatkov.

Pridobivanje primarnih podatkov:

- primarne podatke o poslovanju tako islamskih kot tudi konvencionalnih bank bom črpala iz baze Bankscope, in sicer na letni osnovi za obdobje od leta 2004 do konca leta 2010. V vzorec so vključene samo tiste islamske banke, ki pri svojem poslovanju upoštevajo izključno šeriatsko pravo oziroma sredstva, skladna s šeriatskim pravom, predstavljajo celotno bilančno vsoto.

Raziskovanje sekundarnih podatkov bo vključevalo:

- študij strokovne literature, predvsem tujih avtorjev, s področja islamskega bančništva in šeriatskega prava, ki omogočajo razumevanje instrumentov tega bančnega sistema in njihove uporabe, ter primerjavo s konvencionalnim bančnim sistemom;
- študij empiričnih raziskav in prispevkov, ki se nanašajo na analizo dejavnikov za nastanek finančne krize, ter dejavnikov, ki določajo izpostavljenost posameznega bančnega sistema finančni krizi.

V drugem delu se bom posvetila primerjalni analizi poslovanja islamskih in konvencionalnih bank na agregatni ravni ter študiji učinkov finančne krize na proučevana bančna sistema.

Magistrsko delo je razdeljeno na pet poglavij. V uvodnem poglavju je predstavljena dispozicija za nadaljnje delo z opredelitvijo problematike ter namena in cilja magistrskega dela, postavljene pa so tudi hipoteze, ki jih nameravam proučiti v magistrskem delu. Značilnosti islamskega bančnega sistema predstavljam v prvem poglavju, v drugem pa bodo skupno predstavljeni dejavniki za nastanek krize in njeni učinki na poslovanje bank ter posledično na gospodarstvo na splošno. Rezultate lastne primerjalne analize poslovanja skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank z vidika donosnosti, učinkovitosti, kvalitete aktive, kapitalske ustreznosti in likvidnosti ter vpliva finančne krize na obe izmed njiju bom predstavila v tretjem poglavju. Sledi pregled glavnih ugotovitev in prikaz bistvenih razlik v poslovanju med obema proučevanima bančnima skupinama v četrtem poglavju. V sklepnem poglavju je prikazan povzetek spoznanj in ugotovitev, do katerih sem prišla med pisanjem magistrskega dela in temeljijo tako na teoretičnih in empiričnih dognanjih raznih avtorjev kot tudi na lastni analizi.

1 PREDSTAVITEV ISLAMSKEGA BANČNEGA SISTEMA

1.1 Islam

Islam je izrazito monoteistična religija. Danes velja za drugo najbolj razširjeno religijo na svetu (za krščanstvom), število vernikov pa narašča najhitreje v primerjavi z drugimi veroizpovedmi. Verniki islama so muslimani, Koran (Qur'an, al-Quran) pa je njihova sveta knjiga. Muslimani verujejo, da so v tej knjigi zapisane neposredne besede Alaha, ki jih je razkril preroku Mohamedu.

Islamska vera temelji na petih stebrih (Religije.com – Islam, 2011), in sicer:

- izpovedovanje vere v edinega boga Alaha (arab. *šahada* – izjavljanje pripadnosti veri¹);
- redna molitev (arab. *salat* – muslimani morajo moliti petkrat na dan);
- post v mesecu ramadanu (arab. *saum* – pomeni podnevi se vzdržati hrane, pijače, kajenja, spolnosti in drugih »neprimernosti«);
- romanje v Meko (arab. *hadž* mora opraviti vsak musliman, ki je tega zmožen);
- obvezna miloščina (arab. *zakat* – vsak musliman, ki je tega finančno sposoben, mora vsako leto darovati 2,5 % svojega premoženja v družbeno korist).

V islamu podlago za sklepanje poslov predstavljajo predvsem:

- *Koran* – sveta knjiga, ki jo je preroku Mohamedu narekoval Bog;
- *Suna* – zbirka spisov o Mohamedovem življenju in njegovem delu ob ustanavljanju islamske skupnosti;
- *Ijma* – soglasje (pravnih) strokovnjakov o sporni zadevi (ta ne more in ne sme biti v nasprotju s Suno, nikakor pa ne s Koranom);
- *Qiyas* – sklepanje po analogiji z že sprejetimi odločitvami.

Kadar se pri sprejemanju odločitve ni mogoče opreti na nobenega od zgornjih štirih virov, imajo ljudje pravico in hkrati dolžnost, da samostojno presojujejo in odločajo.

Sporočilo, posredovano v navedenih štirih virih, je osnova islamskega verskega prava, t.j. šeriatsko pravo. Šeriatsko pravo je torej skupek principov in zakonov, ki niso nujno zapisani, temveč rezultat kontinuirane verske doktrine, ki jo širijo verske oblasti in s tem tolmačijo zakone islama (Wahab, 2005, str. 2).

¹ »Ni Boga razen Alaha in Mohamed je njegov prerok.«

1.2 Islamski bančni sistem

1.2.1 Zgodovinski vidik islamskega bančništva

Razvoj modernega bančnega sistema v islamskih državah se je začel, ko so njihovi kolonizatorji izrazili zanimanje za banke, ki bi bile pripravljene financirati rudarstvo, kmetijstvo, manufakturo in javni sektor. Po osamosvojitvi je veliko islamskih držav nacionaliziralo banke in ustanovilo razvojne bančne institucije, katerih namen je bil podpreti proces industrializacije (Chang, 2002). Banke so tako financirale rast javnega sektorja, še posebej na Bližnjem vzhodu in v Afriki. Centralne banke so imele pogosto nalogo alocirati sredstva in spodbujati gospodarski razvoj, pri čemer pa so pozabile na uravnavanje inflacije. Takšno ravnanje je ustvarjalo razmere, v katerih banke niso mogle biti dobičkonosne, kar je onemogočalo nadaljnji razvoj bančnega sistema. Poleg tega pa te banke v muslimanskih državah svojih storitev niso prilagajale potrebam muslimanov, ki svojega premoženja niso zaupali finančnemu sistemu brez religioznih temeljev, zato njihovi prihranki niso bili učinkovito izkoriščeni.

Vzporedno s tradicionalnim bančnim sistemom, neskladnim z načeli šeriatskega prava, se je v 60. letih prejšnjega stoletja začel razvijati islamski bančni sistem. S posluhom za potrebe muslimanskih regij je bilo podrobno poznavanje bančništva združeno z islamsko doktrino. Po številnih naporih za ustanovitev islamske banke v 50. letih 20. stoletja v Maleziji in desetletje kasneje v Pakistanu je v Egiptu leta 1963 skladno z načeli šeriatskega prava kot prva tovrstna banka na svetu zaživela Mit Ghamr Savings Bank, ki se je kasneje preimenovala v Nasser Social Bank. Približno desetletje kasneje je bila v okviru The Organization of the Islamic Conference sprejeta odločitev o ustanovitvi nove islamske banke, Islamic Development Bank v Savdski Arabiji. V istem letu pa se je pojavilo tudi nekaj komercialnih islamskih bank, in sicer: Dubai Islamic Bank, Kuwait Finance House in Bahrain Islamic Bank. Od takrat dalje je nastalo veliko islamskih bank in finančnih institucij tudi širše po svetu (Dar & Presley, 2003, str. 191).

Kot pglavitna mejnika v razvoju islamskega bančništva bi tako torej lahko izpostavili:

- poskus vzpostavitve bančnega sistema, ki bi bil skladen z zahtevami muslimanov, izveden v egiptovskih vasicah se je odlično obnesel ter razvil v izredno dejavnost v velikem številu držav od Bližnjega vzhoda do Indonezije, Malezije, Afrike, Evrope in Amerike;
- ustanovitev Islamic Development Bank v Savdski Arabiji leta 1975.

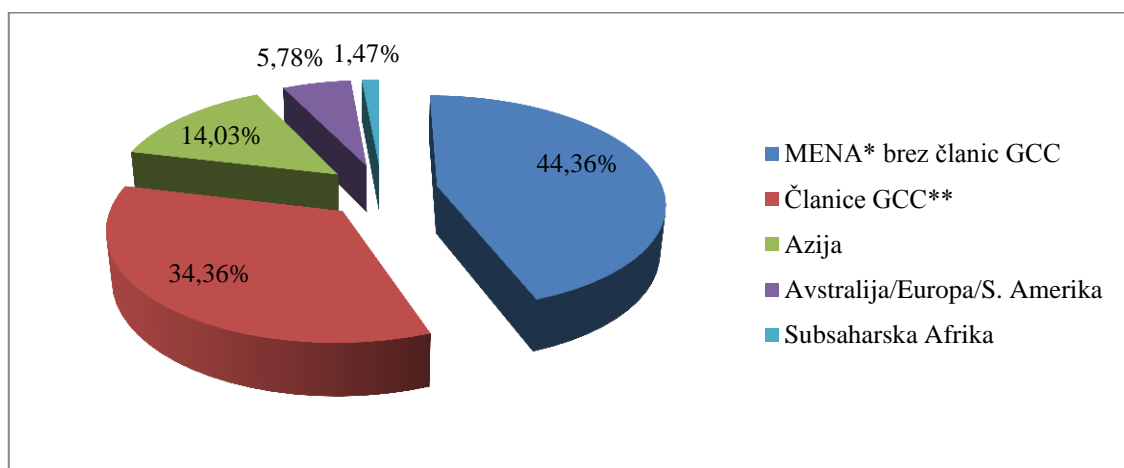
Skupaj z obuditvijo islamske zavesti v muslimanskem svetu, ki je sledila spoznanju, da industrializacija ne zadostuje islamskim gospodarskim in družbenim vrednotam, je k razvoju islamskega bančnega sistema dodatno prispevala tudi naftna kriza, ki je sledila

arabsko–izraelski vojni leta 1973 in pripeljala do tega, da so zalivske države izkazovale precejšnje dolarske presežke. Del teh sredstev je bil investiran v zalivsko regijo, skladno z načeli šeriatskega prava.

Implementacija islamskega bančništva je na začetku zahtevala veliko interpretacije šeriatskega prava, kar je pripomoglo k razvoju islamskih bančnih produktov (Rivlin, 2008). V prvih letih razvoja islamskega bančnega sistema so bili razviti in širše vpeljani osnovni islamski finančni instrumenti, v zadnjih nekaj letih pa smo pričala velikim inovacijam na tem področju, kot je na primer t.i. islamska obveznica (arab. *sukuk*). Med ostale razvojne dosežke islamskega bančnega sistema v zadnjem času lahko štejemo tudi Odbor za islamske finančne storitve (angl. *Islamic Financial Service Board*, v nadaljevanju IFSB), ki je bil ustanovljen leta 2002 z namenom vzpostavitve standardov poslovanja za islamske banke.

V prvih desetletjih delovanja se je islamski bančni sistem osredotočil na dva ključna trga, in sicer na Bahrajn in Malezijo, ki sta se s podporo vlade kasneje razvila v vodilna finančna centra za islamsko bančništvo. Trenutno je islamski bančni sistem prisoten predvsem na Bližnjem vzhodu, v Severni Afriki in Jugovzhodni Aziji, širi pa se tudi v subsaharsko Afriko, Srednjo Azijo in zahodno Evropo. Največje islamske banke so v državah članicah sveta Gulf Cooperation Council (v nadaljevanju GCC), med katere spadajo Bahrajn, Kuvajt, Oman, Katar, Savdska Arabija in Združeni arabski emirati. V Iranu in Sudanu pa je bil celo cel bančni sistem spremenjen v islamskega. Tudi nekatere druge države so želele v celoti preiti na islamski bančni sistem, vendar zadeva ni bila izpeljana do konca in trenutno uporabljajo dualni bančni sistem.

Slika 1: Geografska porazdelitev bank, ki so v celoti skladne z načeli šeriatskega prava

Legenda: * Bližnji vzhod in Severna Afrika.

** Bahrajn, Kuvajt, Oman, Katar, Savdska Arabija in Združeni arabski emirati.

Vir: Financial Times Business, Top 500 Islamic Financial Institutions, 2011, str. 3.

V letu 2010 je na globalni trg vstopilo kar 18 novih islamskih bank, dodatno pa je 6 konvencionalnih bank začelo ponujati storitve islamskega bančništva preko islamskih bančnih oken (Financial Times Business, 2010). Leto kasneje se je na trgu dodatno pojavilo še 12 novih islamskih bank (Financial Times Business, 2011).

S pojavljanjem novih bank in večanjem tržnega deleža je islamski finančni sistem na globalnem nivoju v obdobju 2006–2010 beležil povprečno 23,46 % letno rast. Največjo povprečno rast islamskega bančnega sistema v omenjenem obdobju pa je po izsledkih analize Ernst & Young (2011, str. 20) zabeležil Katar, in sicer kar 39 %, sledijo pa mu Bahrajn z 22 %, Kuvajt z 20 % ter Savdska Arabija in Združeni arabski emirati z 19 % oziroma 16 %. Glede na rast islamskega bančnega sistema, ki v vseh navedenih državah oziroma kraljevinah z izjemo Združenih arabskih emiratov v obdobju 2006–2010 presega rast konvencionalnega bančnega sistema (v Bahrajnu celo za 235 %), je pričakovati, da bodo islamske banke lahko konkurirale konvencionalnim bankam in pridobile komitente, ki so dovzetni tako za konvencionalne kot tudi za islamske bančne storitve.

K rasti islamskega bančnega sistema je gotovo pripomoglo veliko povpraševanje po šeriatskih finančnih instrumentih v islamskih državah² in naraščajoče povpraševanje konvencionalnih investitorjev, tudi za namen diverzifikacije portfelja. Na širitev islamskega bančništva s tradicionalnih območij tudi v ostale države z večjo muslimansko populacijo pa je vsekakor pozitivno vplivala »arabska pomlad«.

Kljub rasti in širitvi islamskega bančnega sistema se ta srečuje z določenimi izzivi (Shanmugam & Zahari, 2009, str. 92–95):

- standardizacija regulatornega okvira islamskih bank in s tem omejitev možnosti za različne interpretacije načel šeriatskega prava;
- razvoj novih islamskih finančnih instrumentov;
- izboljšava storitev in ustvarjanje novih distribucijskih kanalov, ki bi dosegli širšo populacijo;
- vzpostavitev ustreznega regulatornega okvira za poslovanje islamskih bank tudi v državah, kjer prevladujejo konvencionalne banke, saj se tam zaradi razlike v zakonodaji islamsko bančništvo težko izvaja;
- zagotavljanje ustreznih izobraženih kadrov s področja islamskega bančništva;
- vzpostavitev splošno sprejete terminologije za komunikacijo znotraj globalne muslimanske in tudi ne-muslimanske populacije;
- izboljšava in razširitev instrumentov na področju upravljanja s tveganji.

² Rast islamskega bančnega sistema je bila dodatno stimulirana z umikom kapitala iz Združenih držav Amerike (v nadaljevanju ZDA) po napadih 11. septembra 2001 ter vojnah v Iraku in Afganistanu. Omejitve pridobivanja vizumov in zamrzovanje sredstev na transakcijskih računih so investitorje iz Bližnjega vzhoda spodbudile k preusmeritvi sredstev na lokalne in regionalne islamske trge.

Razvoj islamskega bančništva pa dodatno omejuje tudi morebitno nezaupanje investorjev zaradi potencialne povezave islamskih finančnih institucij s terorističnimi organizacijami. V izogib temu islamske banke svoje komitente redno preverjajo.

1.2.2 Temeljne značilnosti in instrumenti islamskega bančnega sistema

Podobno kot v konvencionalnem bančnem sistemu tudi v islamskem bančništvu opravljajo vlogo posrednika med varčevalci in investitorji ter ponujajo storitve, znane v konvencionalnem bančnem sistemu. Prav tako so tudi islamske banke usmerjene k maksimizaciji dobička, vendar se pri poslovanju srečujejo s posebnimi omejitvami, ki jih narekuje Koran.

Načela šariatskega prava tako močno vplivajo na delovanje bančnega sistema. Imam in Kpodar (2010, str. 3–4) definirata štiri značilnosti oziroma vodila islamskega bančništva, ki jih obravnavam v nadaljevanju.

Prepoved obračunavanja obresti (arab. *ribā*). Koran obsoja konvencionalnega bančništva, saj izrecno prepoveduje zaračunavanje oziroma izplačila obresti na kredite.

»Ti, ki pobirajo obresti, bodo stali pred Gospodom, kakor ta, ki ga je satan z dotikom obnorel. Govorili so namreč: »Obresti spadajo k trgovanju.« Gospod pa je dovolil trgovino in prepovedal obresti. Kdor sliši Gospodov nauk in se spreobrne, naj obdrži, kar si je dotlej prislužil, Gospod pa bo njegov sodnik. Kdor se znova vrne k takšnemu poslu, bo prebival v večnem ognju – za vedno bo ostal v njem.« (Koran 2:275).

Obračunavanje obresti na posojen denar naj bi vodilo v kopičenje bogastva v rokah posameznikov, ki morebiti sploh nimajo posla oziroma poslovne ideje z večjim ekonomskim potencialom, in tako slabo vplivalo na gospodarsko rast in razvoj. Islam sicer priznava časovno komponento vrednosti denarja, vendar ta nikakor ne more biti del kreditne pogodbe, lahko je le del trgovinske transakcije.³

Prav tako islamske banke ne smejo obračunavati zamudnih obresti. V primeru zamud pri odplačilu dolga ali nespoštovanju pogodbenih obveznosti kreditojemalca bremenijo dodatni stroški (na primer v obliki stroškov administracije zaradi zamude odplačila kredita), islamske banke pa sredstva iz tega naslova podarijo v dobrodelne namene.

Kot alternativno obrestim islamski bančni sistem uporablja princip PLS, kar pomeni, da je kreditodajalec oziroma deponent skladno z danim kreditom oziroma investicijskim depozitom udeležen v dobičku oziroma izgubi projekta, v katerega se sredstva investirajo.

³ Tako je v lizing pogodbah, kjer je časovna komponenta denarja sestavni del donosa, o katerem se dogovorita stranki, pri čemer je provizija najema daljših ročnosti višja.

Islamski bančni sistem tako obresti nadomešča z delitvijo dobička in na podlagi tega banka ustvarja prihodke. Razmerje za delitev dobička je odvisno od prevzetega tveganja v posameznem poslu (Ariff, 2007, str. 4).

Tako se za odobritev kredita islamske banke opirajo predvsem na dejansko oceno projekta in ne na kreditno sposobnost kreditojemalca, s čimer naj bi alocirale sredstva v najbolj produktivne projekte, kjer so tudi donosi višji. Princip PLS naj bi spodbujal subjekte k sodelovanju in partnerskemu odnosu namesto k razmerju kreditodajalec–kreditojemalec. Glede na njegovo logiko delovanja bi lahko rekli, da kreditojemalec z odobritvijo kredita na nek način vstopi v kapital družbe, saj se pričakuje, da bo, če podjetje ne bo sposobno poplačati dolga, prevzel del izgube. V islamskem bančnem sistemu naj bi zato praviloma veljalo, da odplačilo kredita nima vpliva na likvidnostno situacijo kreditojemalca, saj se kredit odplačuje, ko podjetje beleži dobiček, oziroma podjetje tudi ne odplačuje kredita⁴, kadar posluje slabše ali negativno. V konvencionalnem bančnem sistemu pa je kreditojemalec dolg dolžan poplačati tudi v primeru slabega poslovanja, kar lahko dodatno poslabša njegovo likvidnostno situacijo in ga celo privede do stečaja.

Princip PLS je v teoriji ena izmed temeljnih razlik islamskega bančništva v primerjavi s konvencionalnim, v praksi pa, kot ugotavljata Chong in Liu (2006, str. 22), se proučevana bančna sistema s tega vidika ne razlikujeta bistveno. Do podobnih spoznanj so prišli tudi nekateri drugi raziskovalci, kar podrobneje predstavljam v tretjem poglavju tega dela.

Prepoved iger na srečo (arab. *maysir*) oziroma izpostavljanja negotovosti (arab. *gharar*). Špekulacije, ki povečujejo posameznikovo premoženje brez vloženega dela, niso dovoljene, zato islam izrecno prepoveduje igralništvo in igre na srečo. Seveda je v praksi pogosto težko ločiti med špekulacijo in vloženim delovnim naporom, zato se *maysir* nanaša zgolj na negotovosti, ki niso del vsakdana in so nepotrebne (kot na primer obisk kazinoja). Dopustno je torej le tveganje, ki se mu ne da izogniti.

Podobno velja tudi za princip *gharar*, ki pa se nanaša na negotove oziroma na nejasne okoliščine, kjer posameznik opravlja posel, o katerem nima dovolj informacij in je s tem preveč izpostavljen tveganju. Namen tega koncepta je minimizacija možnosti nesporazuma in konflikta med pogodbenima strankama.

Nedovoljene transakcije (arab. *haram*). Skladno s šeriatskim pravom je islamskim bankam dovoljeno financirati le *halal* (dovoljene) dejavnosti. Kredite lahko odobravajo zgolj fizičnim ali pravnim osebam, katerih dejavnosti naj ne bi imele negativnega vpliva na družbo (kot na primer igralništvo) oziroma niso nelegalne (na primer proizvodnja alkohola,

⁴ Podobno logiko lahko apliciramo tudi na instrument investicijskega depozita, in sicer: donosi na investicijski depozit v islamsko banko niso zagotovljeni, saj so odvisni od njenega poslovnega rezultata. Zaradi te lastnosti bi vlogo in pravice deponentov v islamske banke lahko primerjali s pravicami delničarjev konvencionalnih bank.

izdelkov iz svinjskega mesa ipd.). Islamske banke morajo prednostno zagotoviti vire financiranja tistim podjetjem, ki proizvajajo nujno potrebne dobrine. Financiranje dejavnosti, usmerjenih v luksuzne dobrine, je nedovoljeno, kadar hkrati primanjkuje osnovnih dobrin, kot je na primer hrana.

Izplačilo dela dobička v dobro družbe (arab. *zakat*). Muslimani verjamejo, da je princip enakosti in pravičnosti v vseh pogledih ključnega pomena za delovanje družbe. Eden izmed mehanizmov za doseganje tega cilja je prerazporeditev dobička s prispevki, in to tako, da je socialno ogroženim zagotovljen vsaj minimalni življenjski standard. Kot omenjeno v začetku tega poglavja, je *zakat* eden izmed petih stebrov islama, njegov koncept je skupaj z usmeritvami v zvezi s plačevanjem (razen 2,5 % stopnje, ki je splošno sprejeta in torej ni zapisana) opredeljen v Koranu. V državah, kjer se ta prispevek ne pobira na državni ravni, morajo islamske banke ustanoviti poseben sklad, v katerega se stekajo sredstva, ki bodo donirana verskim ustanovam.

1.2.3 Islamski finančni instrumenti

Za razumevanje delovanja islamskih finančnih institucij je pomembno poznavanje osnovnih oblik pogodb, ki jih uporablja islamski finančni sistem. V nadaljevanju predstavljam princip učinkovanja tistih, ki mi bodo v nadaljevanju rabile tudi pri pojasnjevanju islamskih finančnih instrumentov in se uporabljajo tako na aktivni kot na pasivni strani bilance islamskih bank (Shanmugam & Zahari, 2009):

- *murabahah* (angl. *cost-plus-markup*): je eno najpogostejših pogodbenih razmerij za nakup blaga (polproizvodov, proizvodne opreme itd.) in ostalih produktov s financiranjem na podlagi odloženega plačila. Pri tem financer (kreditodajalec) kupi blago za podjetje, ki nima svojih sredstev, da bi nakup opravilo samo. Stranki se dogovorita glede pribitka na ceno blaga (ta mora biti razkrita), ki jo je zanj ob nakupu plačal financer, in odlogu plačila. Plačilo se ponavadi odloži za toliko časa, dokler podjetje iz tega produkta ne proizvede končnega produkta in ga proda na trg. Da je takšna pogodba veljavna, mora temeljiti na resnični trgovini (nakupu/prodaji) in tako ni namenjena financiranju obstoječih zalog. Dodatno pa mora financer, da zadosti zahtevi šeriatskega prava, v vmesni fazi tudi dejansko postati lastnik blaga, ki ga proda podjetju in tudi financira.
- *istisnah* (angl. *supplier contract*): je pogodba, po kateri financer blago, ki bo proizvedeno/zgrajeno šele v prihodnosti, plača že vnaprej⁵. Takšna pogodba stopi v veljavo, ko se proizvajalec zaveže, da bo proizvedel sredstvo oziroma nepremičnino za kupca. Stranki se dogovorita za ceno in podrobnosti tega sredstva. Če zadeva ob dobavi ne ustreza dogovorjenim lastnostim, ima kupec pravico odstopiti od pogodbe.

⁵ *Istisnah* je izjema k splošnem pravilu šeriatskega prava, da se financiranje lahko izvrši ko blago, ki je predmet transakcije že obstaja.

Plačilo izdelka je fleksibilno in se določi z dogovorom med strankama, lahko je tudi obročno. Ta instrument je primeren za uporabo pri projektnem financiranju v različnih panogah, kot so letalska industrija, ladjedelništvo in gradbeništvo.

- *ijarah* (angl. *leasing*): je dogovor, s katerim financer da v najem opremo ali nepremičnino v zameno za vnaprej dogovorjeno nadomestilo in obdobje. Ta instrument nekako združuje financiranje in zavarovanje, saj lastništvo najemodajalca nad sredstvi zagotavlja določeno varovalo v primeru izgube. Pogodba je zelo podobna konvencionalnemu lizingu, s to posebnostjo, da mora biti ob uporabi *ijarah* predmet najema ves čas trajanja pogodbe v lastništvu najemodajalca, prav tako pa za razliko od konvencionalnega lizinga najemodajalec ne sme zaračunavati dodatnih/zamudnih obresti v primeru kršitve pogodbe ali zamude plačila. Zaradi podobnosti s konvencionalnim instrumentom je *ijarah* zanimiv tudi za konvencionalne investitorje.
- *mudharabah* (angl. *trust financing*): na podlagi principa PLS potrjuje partnerstvo med investitorjem in agentom, v katerem investitor zagotovi kapital za financiranje projekta, agent oziroma podjetnik pa prispeva svoje znanje in tako upravlja z investicijo. Dobiček iz projekta se deli med investitorjem in podjetnikom po vnaprej dogovorjenem ključu. Če projekt zabeleži izgubo, jo v celoti nosi investitor, razen v primeru malomarnega ravnanja komitenta.
- *musyarakah* (angl. *partnership financing*): na podlagi principa PLS ureja partnersko razmerje, v katerem si vse udeležene stranke delijo tako dobiček (po vnaprej določenem ključu) kot izgubo (do višine investiranega kapitala posamezne stranke) iz projekta. Oblika partnerstva se določi na podlagi prispevka vsakega izmed partnerjev, upoštevajo se tudi veččine vodenja in dobro ime. Vsi udeleženci imajo možnost sodelovati v upravljanju z investicijo, niso pa k temu zavezani.
- *wadiah* (angl. *safekeeping contract*): pogodba, ki se nanaša na deponiranje blaga ali denarja pri določenem subjektu (ki ni lastnik) z namenom hrambe. V tem primeru depozitar postane tudi garant in tako jamči za vračilo celotnega blaga oziroma zneska depozita, kadar deponent to zahteva. Deponent ni upravičen do udeležbe v dobičku, ustvarjenem na podlagi deponiranih sredstev, lahko pa se depozitar odloči in mu izplača nagrado za sredstva, zaupana v hrambo.

Izmed zgoraj navedenih oblik pogodb sta *mudharabah* in *musyarakah* edini, ki temeljita na principu PLS, predstavljenem v začetnem delu tega poglavja, vsi ostali instrumenti pa temeljijo na principu pribitka, ki predstavlja zaslužek kreditodajalca.

1.2.3.1 Instrumenti financiranja in investiranja – aktiva

Za islamske banke je največji izziv gotovo identifikacija možnih virov prihodka, ki bi temeljili na brezobrestnih bančnih produktih, hkrati pa izpolnjevali tudi ostale zahteve šeriatskega prava. Med tri glavne načine financiranja komitentov, ki zadostijo temu kriteriju, sodijo (Shanmugam & Zahari, 2009):

- **financiranje kapitala in princip PLS** (angl. *equity financing and profit sharing*): v obeh primerih banka zagotovi sredstva financiranja projekta v zameno za udeležbo v dobičku na podlagi posojenega denarja. Razlika med navedenima načinoma financiranja je predvsem v tem, da v primeru zagotavljanja sredstev za financiranje kapitala kreditodajalec dobi pravico do soodločanja pri upravljanju podjetja, medtem ko financiranje po principu PLS to pravico izključuje.
- **nakupi s kreditiranjem** (angl. *credit purchases*): v tem primeru banka komitentu izroči željeno blago ali storitev v zameno za plačilo z odlogom v skupni višini stroškov blaga oziroma storitve ter pribitka, ki predstavlja zaslužek banke.
- **najem** (angl. *leasing*): banka kupi trajno dobrino in jo v zameno za redna plačila, ki odražajo stroške lastništva in vzdrževanja predmeta najema, odda komitentu v najem.

Zgoraj navedene načine financiranja svojih komitentov lahko islamske banke izvedejo z uporabo instrumentov financiranja in instrumentov investiranja.

Instrumenti financiranja se uporabljajo predvsem za financiranje obveznosti, ki izhajajo iz trgovine z blagom oziroma z nepremičninami, vključujejo pa tudi lizing. Vsi instrumenti financiranja so vezani na prodajno pogodbo in zavarovani s financiranim produktom. Tovrstni instrumenti so temelj kratkoročnih sredstev islamskih bank.

Med te instrumente vključujemo *murabahah*, *murabahah*, vezana na blago (angl. *commodity murabahah*)⁶, *ijarah*, *bay'muajil*⁷, *bay'salaam*⁸, *istisnah*.

⁶ Ta pogodba rabi predvsem za medbančne transakcije. Pri takšni transakciji se kot osnova uporablja dobrina kot na primer aluminij, nafta, palmino olje, in sicer kreditodajalec kupi dobrino na borzi in jo po »spot« tečaju takoj proda kreditojemalcu z odlogom plačila, povišanem za pribitek; ta pa jo prav tako proda naprej na borzi po »spot« tečaju. Kreditodajalec tako ustvari dobiček na podlagi pribitka nad »spot« tečajem, kreditojemalec pa si na podlagi odloženega plačila zagotovi vir financiranja.

⁷ Gre za prodajo z odloženim plačilom (v obrokih ali pa v enkratnem znesku). Cena proizvoda se določi ob prodaji in ne sme vključevati nikakršnih provizij za odloženo plačilo.

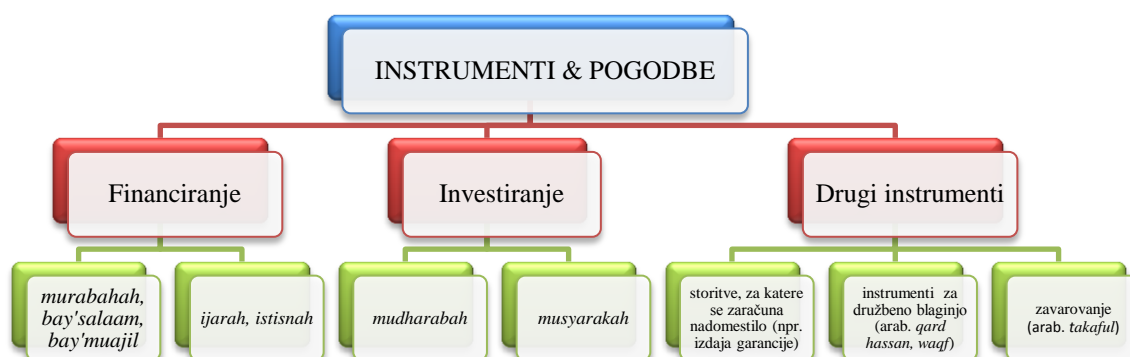
⁸ Pomeni nakup z odloženo dobavo. Princip te transakcije je podoben kot pri konvencionalnih »forward« pogodbah, vendar pa se razlikuje v plačilnih pogojih. Pri tej transakciji kupec plača prodajalcu dogovorjeno ceno takoj ob podpisu pogodbe, blago pa mu je dostavljeno v dogovorjenem času, kar zagotovi prodajalcu blaga takojšnja nova sredstva za nadaljnje investicije, prodajalec pa se izogne tveganju nihanja cene. Pri konvencionalni transakciji pa celoten znesek ne zapade v plačilo že takoj ob podpisu pogodbe.

Instrumenti investiranja temeljijo na principu PLS in omogočajo kapitalske naložbe v obliki partnerstva. Islamsko bančništvo pozna dve vrsti instrumentov investiranja, in sicer *mudharabah* (upravljanje sredstev) in *musyarakah* (kapitalska udeležba).

Poleg navedenih instrumentov pa islamski bančni sistem ponuja še nekatere druge finančne instrumente, vsekakor pa je skladno s šeriatskim pravom bankam prepovedana prodaja sredstev, ki niso v njihovi lasti, prodaja dolga tretjih oseb in uporaba izvedenih finančnih instrumentov.

V Sliki 2 podajam pregled osnovnih finančnih instrumentov, ki se uporabljajo tako na aktivni kot na pasivni strani bilance islamskih bank. Pri tem želim opozoriti, da zaradi razlik v tolmačenju šeriatskega prava, ki sem jih že omenila v začetku tega poglavja, za nekatere instrumente ni splošno sprejete oblike in se tako spodnja razporeditev lahko spremeni.

Slika 2: Pregled islamskih finančnih instrumentov in pogodb

Vir: Z. Iqbal in H. Van Greuning, *Risk Analysis for Islamic Banks*, 2008, str. 22.

1.2.3.2 Instrumenti za pridobivanje virov financiranja – pasiva

Zaradi svojih značilnosti so islamske banke z vidika pasivne strani bilance odvisne predvsem od kapitala in od dveh drugih osnovnih oblik financiranja. To sta: depoziti in investicijski depoziti. V ti dve skupini uvrščamo tekoči račun (angl. *current account*), varčevalni račun (angl. *savings account*), investicijski račun (angl. *investment account*) in posebni investicijski račun (angl. *special investment account*) (Suleiman, b.l.).

Novi kapital lahko islamske banke pridobijo s transakcijo *musyarakah*, in sicer tako, da lastnik kapitala na podlagi kapitalskega vložka vstopi v partnerstvo z banko, pri čemer je udeležen (po vnaprej določenem %) v dobičku oziroma izgubi, ki ga banka ustvari.

Depoziti oziroma sredstva na tekočem in tudi varčevalnem računu komitenta so sklenjeni na podlagi zgoraj omenjenega principa *wadiah*, pri čemer banka pridobi soglasje⁹ komitenta za uporabo sredstev, za čas deponiranja pri njej. Dobička, ustvarjenega na podlagi teh sredstev, banka ne deli z deponentom, v primeru varčevalnega računa pa se banka lahko odloči izplačati »nagrado« kot zahvalo za sredstva, ki so ji bila zaupana v uporabo¹⁰. Tako torej deponentom v islamske banke donos na depozit ni zagotovljen, banka pa jamči za znesek v višini prejetega depozita (deponent ni izpostavljen morebitni izgubi glavnice). Osnovna razlika med tekočim in varčevalnim računom je predvsem v minimalnem možnem stanju na računu in možnosti dviga sredstev, večjo fleksibilnost omogoča tekoči račun.

Investicijski računi se sklepajo na podlagi pogodbe *mudharabah* oziroma principa PLS, pri čemer se depoziti na teh računih lahko sklepajo za določeno ali pa nedoločeno obdobje. Značilnost teh računov je, da je deponent udeležen v dobičku oziroma izgubi, ki ga banka ustvari s sredstvi iz naslova depozita. Delež delitve dobička je vnaprej dogovorjen, če pa je banka z nadaljnjim investiranjem teh sredstev zabeležila izgubo, jo nosi investitor/deponent sam, če le ni posledica malomarnosti ali kršenja pogodbenih obveznosti s strani banke. Pričakovani donos investicijskega računa se giba okoli povprečnega tržnega donosa tako konvencionalnih kot islamskih bank, saj konkurenca preprečuje trajen višji oziroma nižji donos.

Islamske banke poskušajo ustvariti dobiček predvsem z nadaljnjim investiranjem sredstev (skladno s šeriatskim pravom) na investicijskih računih v vrednostne papirje, gospodarske projekte itd., sredstva na tekočih in varčevalnih računih pa so iz previdnostnih razlogov namenjena predvsem zagotavljanju likvidnosti za tekoče transakcije (dvig depozitov) komitentov (Bjorklund & Lundstrom, 2004, str. 30). Investicijski računi so skupaj s tekočimi in varčevalnimi računi komitentov postali glavni vir financiranja islamskih bank.

1.2.4 Finančni trgi islamskih bank

Podobno kot v konvencionalnem bančnem sistemu se tudi finančni trg z vidika islamskih bank deli na dva podtrga, in sicer trg denarja in trg kapitala (Vadnjal, Hadič & Kociper, 2010, str. 54). Zaradi značilnosti šeriatskega prava, ki prepoveduje zaračunavanje obresti, je možnost trgovanja islamskih bank na denarnem trgu v primerjavi s konvencionalnimi bankami omejena. Zaradi odsotnosti denarnega oziroma medbančnega trga se islamske banke v večini islamskih držav soočajo s problemom hrambe velikih količin gotovine, ki ne prinaša prihodkov, in velikimi težavami pri upravljanju z likvidnostjo. Zato imajo islamske banke potrebo po razvoju lastnega finančnega instrumenta, ki bi omogočal

⁹ V nekaterih državah, na primer v Iranu, banki ni treba pridobiti soglasja deponenta za uporabo sredstev komitenta na tekočem računu.

¹⁰ Ta nagrada je lahko del dobička, ustvarjenega na podlagi depozita, izplačana je lahko kadarkoli, v praksi pa največkrat kvartalno ali polletno.

upravljanje z likvidnostjo in bo skladen z načeli šeriatskega prava. Korak naprej v zvezi s tem sta naredili le Malezija in Bahrajn. Malezija je leta 1994 kot prva ustanovila medbančni denarni trg (angl. *Islamic Inter-bank Money Market*), namenjen pridobivanju kratkoročne likvidnosti po načelih šeriatskega prava¹¹. S podobnim namenom je bil v Bahrajnu leta 2002 vzpostavljen Center za upravljanje z likvidnostjo (angl. *Liquidity Management Centre*), ki omogoča bankam iz držav oziroma kraljevin Bahrajn, Združeni arabski emirati, Kuvajt in Savdska Arabija plasiranje presežkov in pridobivanje kratkoročnih virov skladno s šeriatskim pravom (Liquidity Management Centre, 2012).

Trgovanje islamskih bank na kapitalskem trgu pa načeloma ni sporno, dokler aktivnosti niso v nasprotju s šeriatskim pravom. V primerjavi s konvencionalnim bančnim sistemom so prepovedane predvsem vse oblike transakcij s premoženjem, katerega lastništvo ni natančno opredeljeno (Vadnjal, Hadič & Kociper, 2010, str. 54).

Islamski finančni trgi pa se občasno prepletajo tudi s konvencionalnimi, saj je od začetka finančne krize, predvsem zaradi omejenih možnosti pridobivanja virov financiranja, tudi vedno več konvencionalnih bank raziskovalo možnosti za sodelovanje z islamskimi bankami, predvsem s tistimi, ki bi lahko zagotovile vire financiranja. Vendar pa sodelovanje z islamskimi bankami tudi od konvencionalnih bank (v nekaterih državah bolj, v drugih manj strogo) zahteva upoštevanje načel šeriatskega prava pri najetih virih. Tako je na primer zadolževanje konvencionalne banke pri islamski banki v principu izvedljivo¹², vendar mora kreditojemalec poleg najema vira sredstev, ki mora biti skladen s šeriatskim pravom, tudi pridobljena sredstva investirati skladno s šeriatskim pravom. To pa je za večino konvencionalnih bank, ki največkrat potrebujejo nov vir financiranja za splošno financiranje ali za refinanciranje obstoječih obveznosti, lahko problematično¹³. Zaradi kompleksnosti takšne transakcije nastanejo tudi dodatni stroški, zato stroški tovrstnega vira praviloma presegajo stroške zadolževanja na konvencionalnem kapitalskem trgu.

1.2.5 Tveganje v islamskih bankah

Na splošno lahko tveganja, ki so jim izpostavljene banke, delimo v naslednje štiri skupine (Grais & Kulathunga, 2007):

- finančno tveganje (kreditno tveganje, tveganje spremembe obrestne mere, tržno tveganje, likvidnostno tveganje, tveganje poravnave, tveganje predčasnega vračila);

¹¹ Najbolj znan in uspešen produkt je medbančna obveznica *sukuk*.

¹² Transakcija se najpogosteje izvaja z blagovno transakcijo *murabahah* (angl. *Commodity Murabahah*). Eden izmed možnih postopkov izvedbe transakcije, in sicer najem islamskega sindiciranega kredita, je prikazan v Prilogi 1.

¹³ V začetku leta 2012 je investicijska banka Goldman Sachs na podlagi strukture *murabahah sukuk* (islamska obveznica) želela pridobiti nov vir financiranja v višini 2 milijard ameriških dolarjev, vendar izdaja po začetni pridobitvi soglasja šeriatskega odbora ni bila realizirana, saj so se v strokovni javnosti začeli pojavljati močni dvomi o skladnosti z zahtevami šeriatskega prava.

- operativno tveganje (izhaja predvsem iz neustreznih internih procesov, strategij, ljudi in sistemov);
- poslovno tveganje (pravno tveganje, valutno tveganje, kapitalsko tveganje, deželno tveganje);
- tveganje zaradi nepredvidljivih dogodkov (na primer finančna kriza).

Glede na raziskavo, ki jo je izvedel Siddiqui (2008, str. 683), naj bi bile podobnim tveganjem kot konvencionalne banke izpostavljene tudi islamske banke, seveda pa je pri tem treba upoštevati razlike zaradi zahtev šeriatskega prava. Zaradi značilnosti njihovega poslovanja lahko za islamske banke definiramo nekatere posebnosti oziroma dodatna tveganja, in sicer:

- tveganje odvečnega blaga in zalog – izhaja iz dejstva, da večina kreditnih pogodb temelji na realnih poslih, trgovini z blagom in storitvami. Kreditodajalec mora imeti tako za izvedbo transakcije *murabahah* ali realizacijo najema blago na zalogi;
- tveganje neskladnosti z zahtevami šeriatskega prava – obstaja operativno tveganje, da banka ne zadosti zahtevam šeriatskega prava, do česar lahko pripelje zaradi neustreznih internih postopkov, strategij, zaposlenih ali tudi zunanjih faktorjev;
- tveganje iz naslova kapitalskih udeležb v bančni knjigi – izhaja iz transakcij na podlagi pogodb *mudharabah* in *musyarakah*;
- tveganje spremembe tržnega prabitka/stopnje donosa – poslovanje islamskih bank ne vključuje obresti, zato pa za določanje cene transakcij, ki jih ponujajo, kot primerjavo uporabljajo tržno ceno. Skladno s tem so banke izpostavljene tveganju spremembe teh primerjalnih tržnih cen.

Khan in Ahmed (2001, str. 19) sta med sedemnajstimi islamskimi finančnimi institucijami v desetih državah izvedla raziskavo o izpostavljenosti različnim tveganjem. Kreditno tveganje je vsekakor prevladujoče tveganje, s katerim se morajo soočiti tako konvencionalne kot tudi islamske banke, vendar pa iz raziskave izhaja, da islamske finančne institucije druga tveganja rangirajo še višje. Najvišje na lestvico so uvrstili tveganje spremembe tržnega prabitka in tveganje stopnje donosa, sledijo pa jim operativno, likvidnostno, kreditno in tržno tveganje. Zaradi številnih tveganj, ki so jim islamske banke izpostavljene pri poslovanju, je izjemnega pomena ustrezna regulativa in nadzor njihovih aktivnosti, ki sta zaenkrat še pomanjkljiva. Več pozornosti regulatornemu okvirju poslovanja islamskih bank, zakonodajnim in nadzornim organom ter izvajanju njihovih priporočil je namenjene v nadaljevanju tega poglavja.

1.2.6 Regulatorni organi islamskih bank

Z globalizacijo finančnih trgov v zadnjih dveh desetletjih je pomen pridobila tudi islamska finančna industrija, s tem pa se je pojavila tudi potreba po ustrezni regulaciji islamskih produktov in storitev, kar bi omogočilo nadaljnji razvoj tega segmenta.

Podobno kot v konvencionalnem finančnem sistemu tudi v islamskem regulativa rabi namenu doseganja gospodarske stabilnosti, transparentnosti trga in hkrati spodbujanju konkurenčnosti udeležencev trga. Regulatorno okolje islamskega finančnega sistema pa lahko delimo v dve skupini, in sicer se prva nanaša na mednarodne standarde, o katerih se dogovorijo vodilne institucije v tem finančnem sistemu, druga pa na zakonodajo znotraj posamezne države oziroma jurisdikcije, ki jo implementirajo regulatorni organi te države na podlagi mednarodnih standardov.

Med organe, ki določajo mednarodne standarde oziroma priporočila islamski finančni industriji, se uvrščajo The Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI), The Islamic Capital Markets Task Force of the International Organization of Securities Commission (IOSCO), IFSB in The International Islamic Rating Agency (IIRA).

Na nivoju posamezne države vlogo regulatorja prevzemajo centralne banke in nekatere druge institucije (na primer The Emirates Securities and Commodities Authority (ESCA) in Dubai Financial Services Authority (DFSA) v Dubaju).

Nadzor nad izpolnjevanjem regulatornega okvirja in priporočil zgoraj navedenih organov se znotraj posamezne finančne institucije izvaja s posebnim internim nadzornim odborom (angl. *Sharia Advisory Body*). Njegova vloga je predvsem svetovanje in nadzor nad poslovnimi praksami in uporabo finančnih instrumentov. Tako odbori mednarodnih in državnih islamskih institucij kot tudi odbori posameznih bank imajo pravico do nadzora in sprejemanja odločitev, nimajo pa pravice do kazenskega pregona (IFSB, 2010).

Pri tem želim izpostaviti, da se zaradi različnih tolmačenj šeriatskega prava na regionalnem nivoju kljub naporu institucij, ki določajo mednarodne standarde v želji po globalnem poenotenju islamske finančne industrije, načini poslovanja islamskih finančnih institucij po posameznih državah/regijah lahko med seboj zelo razlikujejo, instrumenti pa so popolnoma nekompatibilni, s čimer je medsebojno poslovanje oteženo oziroma celo onemogočeno. Harmonizacija islamske finančne industrije bi bistveno pripomogla k odpravi teh neskladij.

1.2.7 Islamska okna

V zgodnji fazi rasti islamskih finančnih trgov, v 80. letih prejšnjega stoletja, so se islamskim bankam odprle številne investicijske priložnosti, ki pa so hkrati predstavljale poslovno priložnost tudi za konvencionalne banke. Slednje so namreč opravljale vlogo posrednika pri plasiranju sredstev islamskih bank v trgovsko dejavnost. Skladno z njihovimi usmeritvami so konvencionalne banke kupovale in prodajale blago, pri tem pa ustvarjale maržo. Postopoma so spoznale pomen islamskih finančnih trgov in preko islamskih oken (angl. *Islamic Windows*) začele ponujati produkte islamskega bančništva,

da bi s tem direktno privabile komitente. Islamska okna niso samostojne finančne institucije, ampak so specializirani oddelki znotraj konvencionalnih finančnih institucij, ki ponujajo instrumente, skladne s šeriatskim pravom¹⁴. Njihov cilj je ponuditi storitve najbogatejšim posameznikom, ki želijo poslovati skladno s šeriatskim pravom; njihov delež ocenjujejo na 1–2 % svetovne muslimanske populacije (Iqbal & Van Greuning, 2008, str. 14). Število konvencionalnih bank, ki so vzpostavile islamska okna, narašča, med njimi so ABN Amro, American Express Bank, ANZ Grindlays, BNP Paribas, Citi Group, HSBC in UBS.

1.2.8 Islamsko bančništvo v Evropi

Evropska unija se v zadnjih letih uveljavlja kot pomemben center islamskih financ. Rast in širitev islamske finančne industrije v Evropi je neugodnim gospodarskim razmeram navkljub namreč stimulirana z migracijo muslimanov. Tako se islamsko bančništvo zunaj muslimanskih dežel razvija predvsem v Veliki Britaniji, Franciji in Nemčiji. Z obsegom 19 milijard ameriških dolarjev zaseda islamski bančni sektor Velike Britanije v tej panogi prvo mesto v Evropi in deveto v svetu (Gatehouse Bank, 2011, str. 1). Velika Britanija je kot center za islamske finance pridobila pomen s podporo britanske vlade, ki je zagotovila davčne olajšave na hipotekarne kredite podjetjem, ki poslujejo skladno s šeriatskim pravom, in olajšala trgovanje z islamsko obveznico *sukuk*. Največji delež investicij prihaja v London iz zalivskih držav. Prav tako je Francija, kjer je delež muslimanov med prebivalstvom največji v Evropi, uvedla vrsto davčnih in zakonodajnih sprememb, da bi spodbudila sektor islamskih financ. Kljub temu, da francoske banke trenutno obvladujejo zanemarljiv delež islamskega bančnega sektorja, si francoska vlada prizadeva, da bi Francija do leta 2020 v tem sektorju na globalni ravni dosegala 10 % tržni delež. Velik potencial za islamsko bančništvo je tudi v Nemčiji, ki po deležu muslimanskega prebivalstva zaseda drugo mesto v Evropi. Za razliko od Velike Britanije in Francije, se v Nemčiji, tako kot v nekaterih drugih državah OECD, islamsko bančništvo med drugim srečuje s problemom dvojne obdavčitve zaradi davka na promet z nepremičninami (na primer pri nakupu nepremičnine s pomočjo *murabahah* transakcije), kar povišuje stroške transakcije (Engels & Elsen, 2012, str. 8).

Prve islamske banke so se pojavile tudi na območju bivše Jugoslavije. Leta 2000 je bila v Bosni in Hercegovini ustanovljena Bosna Bank International, ki posluje po principu šeriatskega prava, v začetku leta 2012 pa je bilo v medijih mogoče zaslediti tudi informacijo, da so na Hrvaškem že v teku zakonodajni in pravni postopki, ki odpirajo pot islamskim bankam. Prvi stik Slovenije z islamskimi finančnimi produkti pa je najverjetneje

¹⁴ Po priporočilu IFSB naj bi bili sredstva in viri financiranja islamskih oken transparentno ločeni od konvencionalnega dela finančne institucije, ki ni skladen s šeriatskim pravom. Odločitev, ali naj finančna institucija objavlja finančne izkaze, ki se nanašajo na poslovanje islamskih oken, ločeno oziroma dodatno k finančnim izkazom institucije, je v domeni njenih nadzornikov. V praksi je zaenkrat ločenih objav finančnih izkazov izredno malo.

islamski vzajemni sklad, ki ga je ustanovila hčerinska družba Ilirike v Bosni in Hercegovini (angl. *Ilirika Emerging Europe Islamic Fund*). Cilj sklada je (bil) predvsem povečevanje vrednosti premoženja z investicijami, skladnimi s šeriatskim pravom (Poslovni dnevnik, 2010).

1.3 Pregled temeljnih razlik med islamskim in konvencionalnim bančnim sistemom

Razlike med islamskim in konvencionalnim bančnim sistemom izhajajo iz različnih moralnih in filozofskih nazorov. Konvencionalni sistem temelji na kapitalizmu, kjer je posameznik ekskluzivni lastnik svojega imetja in ima absolutno pravico do bogastva. Po načelih islama in šeriatskega prava pa je posameznik, ravno nasprotno, močno povezan z Bogom, in prav Bog je tisti, ki dodeljuje bogastvo ljudem. Bog odmeri določeno količino bogastva posamezniku, ki je vreden zaupanja, vendar pa ta nad dodeljenim bogastvom nima absolutnega lastništva (Loqman, 1999, str. 55–56).

Konvencionalni bančni sistem lahko opredelimo kot dolžniški (angl. *debt based*), ki hkrati omogoča popoln prenos tveganja, medtem ko islamski bančni sistem temelji na transakcijah realnih sredstev (angl. *asset based*) in v ospredje postavlja delitev tveganja. Transakcije islamskih bank torej temeljijo na realnem gospodarstvu, medtem ko konvencionalne banke strukturirajo veliko število fiktivnih produktov.

Tabela 1: Pregled temeljnih razlik med islamskim in konvencionalnim bančnim sistemom

Značilnost	Islamski bančni sistem	Konvencionalni bančni sistem
Okvir poslovanja	omejitve šeriatskega prava – temelji na realnih transakcijah	ni verske podlage – dolžniški sistem
Funkcija denarja	zgolj sredstvo menjave	sredstvo menjave, ohranjevalec vrednosti in produkt
Zaračunavanje obresti	prepoved zaračunavanja obresti – narekuje delitev tveganja in dobička	zaračunavanje obresti kot nadomestilo za posojilo denarja – tveganje preneseno na kreditorejmalca ne glede na donos njegovega projekta
Obrestovanje depozitov	deponent ne prejema obresti, vendar pa lahko nosi del tveganja in je lahko udeležen v dobičku	deponent prejema obresti in ima zajamčeno vračilo glavnice ¹⁵

se nadaljuje

¹⁵ Skladno s 310. členom Zakona o bančništvu so investitorjem od 1. januarja 2011 vloge v posamezni banki ali hranilnici zajamčene do višine 100.000 EUR.

nadaljevanje

Značilnost	Islamski bančni sistem	Konvencionalni bančni sistem
Delitev tveganja pri kapitalskih vložkih	dobiček se deli po vnaprej dogovorjenem ključu, izguba pa proporcionalno glede na višino udeležbe v kapitalu oziroma projektu	financiranje z delitvijo tveganja je na voljo le pri skupnem vlaganju (angl. <i>Joint-Venture</i>) ali pa preko investicijskih bank, ki sodelujejo tudi pri upravljanju podjetja
Omejitve poslovanja	prepoved financiranja dejavnosti, ki niso skladne z načeli šeriatskega prava (na primer trgovina z alkoholom)	financirajo se lahko vse dejavnosti, ki niso zakonsko prepovedane
Verski prispevki namenjeni prerazdelitvi bogastva	ena izmed nalog islamskih bank je zbiranje in prerazdeljevanje prispevkov za povišanje družbene blaginje – <i>zakat</i>	konvencionalne banke ne zbirajo verskih prispevkov
Nadomestilo za kršitev pogodbe	zaračunavanje zamudnih obresti ni dovoljeno, lahko pa se zahteva nadomestilo zaradi nastalih dodatnih stroškov, na primer zaradi zamude v odplačilu kredita – sredstva iz tega naslova se podarijo v dobrodelne namene	zaračunajo se zamudne obresti oziroma nadomestilo za stroške, nastale zaradi kršitve pogodbe
Izpostavljanje negotovosti	špekulativne transakcije so prepovedane – <i>gharar</i>	špekulativne naložbe so dovoljene
Odnos banka – komitent	partner – investitor	kreditodajalec – kreditojemalec
Statutarne zahteve	banke morajo izpolnjevati zahteve centralne banke v državi poslovanja in hkrati načela šeriatskega prava	banke morajo izpolnjevati zahteve centralne banke v državi poslovanja in zakona, ki ureja poslovanje bank
Inflacija	kreditna aktivnost temelji na trgovini z blagom oziroma storitvami in tako nima inflatornega učinka	kreditna aktivnost ne temelji nujno na konkretnih blagovnih oziroma storitvenih transakcijah, zato ima črpanje sredstev (na primer potrošniški kredit) lahko inflatorni učinek

Vir: B. Shanmugam in Z. R. Zahari, *A Primer on Islamic Finance*, 2009, str. 6.

2 FINANČNA KRIZA

Banke imajo ključno vlogo v gospodarstvu, saj so posrednik med subjekti s primanjkljajem denarnih sredstev in subjekti z njihovim presežkom. Skladno s tem je poznavanje vpliva

finančne krize na poslovanje teh institucij pomembno za razumevanje dinamike gospodarskih ciklov.

Zadnja finančna kriza, ki se je s pokom hipotekarnega balona v Ameriki začela že v letu 2007, se je kasneje zaradi direktne izpostavljenosti ameriškim strukturiranim finančnim instrumentom, postopnega zmanjševanjem zaupanja v vrednotenja teh instrumentov in nedostopnosti virov financiranja zaradi mrtvila na finančnih trgih razširila v številna razvita gospodarstva. Ker so gospodarstva globalno prepletena, se vsako veliko nihanje zunanjetrgovinske bilance in gospodarske situacije občuti tudi v ostalih gospodarstvih. Največje likvidnostne težave in mrtvilo na medbančnem trgu so se pojavili na ameriškem, evropskem in japonskem finančnem trgu. Ohlajanje gospodarstev, ki izvira iz razvitih držav, pa se je razširilo tudi na države v razvoju, tudi če te niso bile izpostavljene strukturiranim finančnim instrumentom.

V splošnem recesija vpliva na vse gospodarske aktivnosti, vključno z investicijami, stopnjo zaposlenosti, dobičkonostnostjo. Odraža se v inflaciji ali pa deflaciji, stečajih, zmanjšani kreditni aktivnosti bank itd. Potrošniki dvomijo o nadaljnji gospodarski rasti, zato trošijo manj. Povpraševanje po proizvodih se zmanjša, zato se zmanjša tudi proizvodnja, kar vodi v odpuščanja in porast nezaposlenosti.

V makroekonomiji je recesija definirana kot »znatno znižanje bruto domačega proizvoda«. Lahko pa jo pojmuje tudi kot negativno gospodarsko rast posamezne države, ki traja dva zaporedna kvartala ali več (Choudhary, 2010, str. 2).

Recesija se odrazi tudi v zmanjšani dobičkonosnosti bank, njihovi slabi kapitalski ustreznosti ter močno povečanem številu slabih kreditov. Bančno krizo lahko definiramo tudi kot »obdobje, v katerem pomemben segment bančnega sistema postane nelikviden oziroma insolventen« (Demirguc–Kunt, Detragiache & Gupta, 2006).

Po ugotovitvah WESP (World Economic Situation and Prospects 2011, 2012) svetovnemu gospodarstvu grozi novo poslabšanje. Podobno kot v letu 2008 se razmere v razvitih državah odražajo v slabih obetih za celotno svetovno gospodarstvo. Finančne trge pretresa predvsem dolžniška kriza držav evro-območja, zato so zakonodajni organi osredotočeni predvsem na zmanjševanje proračunskega primanjkljaja in javnega dolga, dodatno pozornost pa bi morali nameniti tudi ustvarjanju novih delovnih mest.

Iz nastalih razmer bi lahko sklepali, da je z obstoječim sistemom nekaj popolnoma narobe ter da je čas za novo strukturo, ki bi preprečila izbruh in širitev nove krize oziroma vsaj minimalizirala njeno pogostnost in vpliv. Za oblikovanje nove, boljše strukture pa je treba definirati vzrok dosedanjih kriz.

2.1 Vzroki za pojav finančne krize leta 2007 in njen vpliv na splošno

Finančni sistem je odigral poglobljeno vlogo v pospešenem razvoju svetovnega gospodarstva, še posebej v obdobju po drugi svetovni vojni. Vedno nove finančne inovacije so skupaj z revolucijo na področju informacijske tehnologije bistveno vplivale na ta razvoj. Vendar pa je finančni sistem vedno znova izpostavljen različnim krizam, ki naj bi jih bilo v zadnjih štiridesetih letih že kakšnih 100 (Stiglitz, 2003, str. 54) in so lahko prizadele tudi države z zdravo fiskalno in monetarno politiko.

Zadnja finančna kriza, ki je izbruhnila v letu 2007, je bila še bolj uničujoča od prejšnjih. Z izbruhom na finančnih trgih je povzročila izrazito zmanjšanje vrednosti nepremičnin in vrednostnih papirjev, stečaje bank ter izpostavila vprašanje o usodi globalnega gospodarstva in finančnega sistema. Nekatere banke in drugi investitorji so se sicer v predhodnih letih na morebitno krizo pripravili¹⁶, vseeno pa jih večina (in tudi regulatorji) ob opozorilih, da bo balon enkrat moral počiti, ni spremenila svojega načina poslovanja.

Opozorilni znaki, ki so napovedovali finančno krizo, so se pojavili že leta 2007, ko smo bili priča začetkom nestabilnosti na svetovnih finančnih trgih. V marcu 2008 je prišlo do propada dveh skladov velike ameriške investicijske banke Bear Stearns, oktobra istega leta pa je kolapsirala še investicijska banka Lehman Brothers. V težavah sta se znašli tudi investicijska banka Merrill Lynch, ki jo je rešilo, da jo je prevzela Bank of America, ter največja zavarovalniška skupina v ZDA, American Insurance Group (AIG). Dogodki, ki so sledili, so močno vplivali na poslovanje največjih svetovnih bank in tudi v Evropi se je razvedelo, da so večje evropske banke izpostavljene ameriški hipotekarni krizi (IKB, Northern Rock, Fortis, Dexia itd.). Po mnenju Štiblarja (2008, str. 95) je namreč evropski finančni sistem v primerjavi z ameriškim še bolj izpostavljen krizi, to pa zaradi višjih zneskov izvedenih finančnih instrumentov v svojih knjigah in višjega deleža kreditov glede na depozite (v evropskih bankah povprečno 140 %, v ameriških pa 90 %).

Banke so zabeležile precejšnje izgube in odpise slabih tečajev. Nekatere izmed njih so se zaradi visokih izgub soočile celo s težavami pri zagotavljanju zahtevane kapitalske ustreznosti. Sledilo je povečanje povpraševanja po likvidnosti v bančnem sistemu, ob sočasnem zmanjšanju medsebojnega zaupanja, ki ga je spremljala zelo okrnjena kreditna aktivnost. Spremenjeno dojemanje tveganja in zmanjšanje apetita do tveganih naložb sta se odrazila v strmem padcu delniških trgov ter s selitvijo investicij v bolj varne naložbe, kot so državne obveznice.

Bankam so morale na pomoč priskočiti centralne banke, na začetku zlasti ECB in FED, ki sta s finančnimi injekcijami na trg dodajala likvidnost in tako skušala stabilizirati razmere.

¹⁶ Deutsche Bank je že leta 2006 opozarjala na slabo stanje subprime trga; pri JP Morgan Chase so spremenili svoje trgovalne aktivnosti spomladi 2007.

Evropske države pa so se lotile reševanja finančnih sistemov tudi s samostojnimi akcijami, nekaj bank je bilo deloma ali pa v celoti podržavljenih (Fortis, Dexia), poleg tega pa je bil eden izmed glavnih ukrepov evropskih držav sprejetje neomejenih jamstev za vse bančne depozite prebivalstva.

Dogajanje na finančnih trgih je kmalu razširilo svoj vpliv tudi na celotno realno gospodarstvo. Države so začele beležiti negativno stopnjo gospodarske rasti, zaradi propada podjetij oziroma njihove zmanjšane aktivnosti pa je močno narasla stopnja brezposelnosti. Danes so nekatere države že našle pot za ponovno oživitev gospodarstva in izhod iz krize, medtem ko druge temu izzivu zaenkrat še niso kos.

Natančni vzroki krize so še vedno predmet razprave med gospodarstveniki in akademiki, vendar pa je kriza v splošnem posledica kombinacije različnih škodljivih faktorjev, kot na primer inflacije, špekulacij, zadolženosti države itd. Kriza lahko izbruhne tudi kot posledica vojne ali drugih zunanjih dejavnikov, na katere posamezno gospodarstvo nima vpliva. Krizo lahko povzročijo tudi nizke obrestne mere, ki negativno vplivajo na varčevalne navade gospodinjestev, zmanjša se količina depozitov v bankah in s tem pomemben del virov financiranja bank, ki vpliva na njihovo kreditno aktivnost.

Vsekakor je vzrokov za finančno krizo več. Kot splošno priznan in najpomembnejši vzrok za zadnjo finančno krizo lahko navedemo pretirano in nepreudarno kreditno aktivnost bank (BIS, 2008). Ko je ameriška centralna banka v začetku 21. stoletja¹⁷ želela spodbuditi potrošnjo in stimulirati gospodarstvo, je namreč z znižanjem obrestnih mer trgu zagotovila dodatno likvidnost. Dostopnost denarja se je v tem obdobju močno povečala, banke pa so za financiranje svojih naložb pridobivale vire predvsem s kratkoročnim zadolževanjem, saj zaradi nizke obrestne mere in spodbujene potrošnje pridobivanje virov iz naslova depozitov komitentov ni bilo mogoče. Med letoma 2000 in 2006 se je izdaja kreditnih instrumentov povečala za dvanajstkrat – iz približno 250 milijard na 3.000 milijard ameriških dolarjev. Te aktivnosti pa so se najbolj razmahnile po letu 2004, predvsem zaradi apetitov investitorjev po višjih dohodkih, potem ko so centralne banke dolgo časa ohranjale nizke ravni obrestnih mer (Tett, 2008). Banke so, tako kot vsi ostali, želele maksimizirati dobiček, povečevanje kreditne aktivnosti se je odražalo v visoki stopnji zadolženosti, gospodinjestva so živela preko svojih zmožnosti. Če sredstva iz naslova zadolževanja niso bila primerno uporabljena, je bilo servisiranje dolga oteženo.

Obseg storitev v bančnem sektorju je rasel veliko hitreje od obsega storitev v realnem sektorju. Visoka kreditna aktivnost bank je bila lahko dosežena le z različnimi finančnimi vzvodi, kar pa je privedlo do nevzdržne prenapihnenosti sistema, ki se je odrazila v močnem povišanju vrednosti premoženja ter posledično povišani potrošnji in špekulativnih naložbah. Večji ko je vzvod, težje je obvladati situacijo v obdobju recesije, saj v kriznih

¹⁷ Po poku pikakom balona in napadih na ZDA 11. septembra 2001.

razmerah sledi splošen trend prodaje premoženja, zaradi česar se vrednosti premoženja močno znižajo.

Zanimiva so dognanja raziskave o vzrokih zadnje finančne krize, ki sta jo leta 2010 izvedla O. Merrouche in E. Nier, v kateri sta kot glavne potencialne dejavnike obravnavala naraščajoča globalna neravnovesja¹⁸, ohlapno monetarno politiko in neustrezen nadzor ter regulativo. Na podlagi izvedene študije sta ugotovila, da ohlapna monetarna politika sama ni zadosten razlog za ustvarjanje finančnih neravnovesij, oziroma da tudi restriktivna monetarna politika v nekaterih državah ni zavrla razvoja finančnih neravnovesij. Kljub temu pa opozarjata, da je monetarno politiko treba oblikovati z zavedanjem, kako lahko vpliva na tokove kapitala¹⁹. Finančna neravnovesja naj bi spodbudili predvsem špekulacije in neustrezna politika uravnavanja zunanjih vplivov, povezanih s pretiranim medbančnim zadolževanjem. Navedeno sta podprla z naslednjimi ugotovitvami:

- dokazala sta, da je kapitalska regulativa nezmožna preprečiti kopičenje finančnega vzvoda na medbančnem trgu. Skladno s tem bi bilo treba več pozornosti nameniti regulativi s področja likvidnosti.
- nadzornim organom je treba zagotoviti večji vpliv in moč odločanja, da bi zagotovili učinkovit nadzor in zmanjšali negativne zunanje sistemske vplive;
- centralne banke so relativno učinkovite pri nadzoru likvidnostnega tveganja medbančnih kreditov²⁰.

Glede na zgoraj navedeno, bi se bilo izbruhom krize v bodoče mogoče izogniti predvsem z moralno zavezo k omejitvi pohlepa (maksimizacija dobička, bogastva in potrošnje), ustrezno omejitvijo uporabe finančnega vzvoda ter prenovi sistemske strukture skupaj z zakonodajo in primernim nadzorom, ki bi dosegal trajnostni razvoj in ščitil socialni interes.

¹⁸ V zadnjem desetletju smo bili priča razmahu makro-neravnovesja. Države izvoznice nafte, Japonska, Kitajska in nekatere druge azijske države v razvoju so v tem obdobju beležile visok presežek na tekočem računu plačilne bilance, medtem ko so ZDA, Velika Britanija, Irska, Španija – ravno nasprotno – beležile primanjkljaj. Glavno vodilo teh ravnovesij naj bi bile izjemno visoke obrestne mere na Kitajskem, ki so privabljale kapital iz tujine; ta je bil zaradi fiksne valute vezan kot rezerva centralne banke, ki je shranjena v netveganih vrednostnih papirjih. Tako je bilo večino tega kapitala investiranega v ameriške državne obveznice.

¹⁹ V majhnih razvitih gospodarstvih restriktivna monetarna politika privablja kapital in lahko povzroči neravnovesje v državi. Nasprotno pa ekspanzivna monetarna politika lahko vodi v presežke na tekočem računu ter odtok kapitala iz države, tako lahko povzroči nastanek neravnovesij drugod po svetu.

²⁰ Dokazala sta statistično značilne razlike med institucionalno strukturo, kjer centralna banka nima nadzora nad likvidnostnim tveganjem medbančnih kreditov, in strukturo, kjer ta nadzor ima.

2.2 Ukrepi za izboljšanje regulatornega okvirja kot odziv na finančno krizo

Nedvomno bodo nauki finančne krize sooblikovali nov regulatorni in nadzorni okvir ter prakso poslovanja na finančnem trgu. Okolje, v katerem poslujejo finančne institucije, se spreminja, ob teh spremembah pa je na podlagi preteklih izkušenj treba posebno pozornost nameniti opredelitvi pomena kapitala, kapitalске ustreznosti, likvidnosti, bonitetnih agencij, izvedenih finančnih instrumentov in sistemsko pomembnih subjektov.

2.2.1 Kapitalske zahteve

Zaradi vedno večje kompleksnosti finančnega sistema in inovativnosti finančnih institucij je očitno, da obstoječe kapitalske zahteve ne vzdržijo vseh finančnih aktivnosti. Skladno s tem Basel III predlaga nekatere novosti na področju kapitala, med katere sodi dvig kvantitete in kvalitete kapitala, in sicer zvišanje minimalnega deleža navadnega kapitala (angl. *Common Equity Tier 1*, v nadaljevanju CET1) v tveganju prilagojeni aktivni (v nadaljevanju TPA) bank z 2 % na 4,5 %, zvišanje minimalnega temeljnega kapitala (angl. *Tier 1*) v TPA s 4 % na 6 %, minimalni priporočeni kazalnik kapitalске ustreznosti (angl. *Total Capital*) pa ostaja na nivoju 8 %. Poleg tega morajo, skladno z Basel III, imeti vse sestavine temeljnega kapitala sposobnost pokrivanja izgub v okviru njihovega rednega poslovanja. Med glavne novosti, ki jih predvideva Basel III, sodijo še uvedba kapitalskih pribitkov (varnostni pribitek nad CET1 (angl. *Capital Conservation Buffer*) v višini 2,5 % in proticiklični pribitek nad temeljnim kapitalom (angl. *Countercyclical Buffer*) v višini 2,5 % ali več, odvisno od regulatornega okvira posamezne države), minimalni kazalnik kapitalskega vzvoda (angl. *Tier 1 leverage ratio*) v višini 3 % in nekatere druge. Priporočeni ukrepi glede povečanja minimalnih sestavin kapitala naj bi se realizirali v obdobju 2013–2015, glede uvedbe kapitalskih pribitkov pa v obdobju 2016–2019 (Linklaters, 2011). Če regulatorni organi na ravni posamezne države ne bodo zahtevali drugače, bodo ta priporočila glede kapitalске zahteve morale upoštevati tako konvencionalne kot islamske banke.

2.2.2 Likvidnost

Likvidnostne težave, povezane s finančno krizo, so spodbudile regulatorje k zaostritvi zahtev tudi na tem področju. Tako kot še eno izmed novosti Basel III uvaja minimalne likvidnostne standarde z uvedbo kazalnika kritja likvidnosti (angl. *Liquidity Coverage Ratio*, v nadaljevanju LCR), ki kaže pokritost neto denarnih odlivov v naslednjih 30 dneh v stresnih okoliščinah s kakovostnimi likvidnimi sredstvi in kazalnika neto stabilnega financiranja (angl. *Net Stable Funding Ratio*, v nadaljevanju NSFR), ki kaže razmerje med razpoložljivimi viri financiranja in zahtevanimi viri financiranja in mora biti višji od 100 %. Banke naj bi kazalnik LCR izpolnjevale od leta 2015, kazalnik NSFR pa od leta 2018

dalje (Linklaters, 2011). Poleg navedenih dveh kazalnikov pa bodo za banke veljale še dodatne zaveze poročanja (likvidnostni razmiki, znesek razpoložljivih bremen prostih sredstev itd.).

2.2.3 Transparentnost in kvaliteta informacij

Kvaliteta informacij postaja za udeležence trga in regulatorje vse bolj pomembna, saj je od tega odvisna njihova ocena tveganja. Novo regulatorno okolje si bo prizadevalo za informiranost, finančne institucije pa bodo morale povečati stopnjo razkritja tako, da se bodo udeleženci trga na podlagi razkritih informacij lahko ustrezno odločali. Tržna disciplina bi prisilila banke k izboljšanju politike upravljanja s tveganji in prispevala k stabilnosti finančnega sistema (BMB Islamic UK Limited, 2011, str. 160).

2.2.4 Upravljanje s tveganji in nadzor

Zaradi pomanjkljivega upravljanja s tveganji, katerega posledice so prišle na dan v finančni krizi, je pričakovati prevetritev meril in postopkov za ugotavljanje izpostavljenosti banke, prilagajanje aktive tveganjem in aktivnosti za zmanjševanje tveganj. To naj bi banke dodatno spodbudilo k spoštovanju regulatornih zahtev.

Priporočila Basla III so temeljni odziv na finančno krizo, treba pa je vzpostaviti še ustrezen globalni nadzor, zato je pričakovati, da bo v prihodnosti več pozornosti namenjene izboljšavi nadzora ter nadaljnemu razvoju nadzornih standardov.

3 PRIMERJALNA ANALIZA POSLOVANJA ISLAMSKIH IN KONVENCIONALNIH BANK TER ANALIZA VPLIVA FINANČNE KRIZE

3.1 Pregled dosedanjih raziskav o poslovanju islamskih in konvencionalnih bank ter o vplivu finančne krize na njih

Napori islamske skupnosti, da bi se islamski finančni sistem čim bolj razširil po svetu, tudi v regije, ki niso pretežno muslimanske, se odražajo v relativno številnih virih literature na temo splošnih značilnosti islamskega finančnega sistema in njegove uporabe (Siddiqui, 1981; Bashier, 1983; Khan, 1985). V zelo okrnjenem obsegu pa je dosegljivih tudi nekaj virov, v katerih avtorji proučujejo islamski bančni sistem kot alternativo konvencionalnemu z uporabo finančnih kazalnikov (Karim & Ali, 1989; Rosly & Abu Bakar, 2003) ali celo vpliv finančne krize na oba sistema (Hasan & Dridi, 2010)).

V svoji študiji Tilva in Tuli (b.l., str. 9–10) analizirata in primerjata finančne kazalnike in bilančne postavke islamskih in konvencionalnih bank, pri čemer ugotavljata, da se obe

skupini bank bistveno razlikujeta v strukturi kapitala, kar pojasnjujeta z večjim deležem kapitala in manjšim deležem dolga v pasivi islamskih bank v primerjavi s konvencionalnimi. Islamske banke naj bi zaradi omejitev pri pridobivanju virov z zadolževanjem pri bankah imele relativno višji delež kapitala v bilančni vsoti v primerjavi s konvencionalnimi bankami in posledično nižji donos na kapital (v nadaljevanju ROE). Zaradi omejenega dostopa do kratkoročne likvidnosti, ki jo ponujajo centralne banke na denarnem trgu, pa so islamske banke v primerjavi s konvencionalnimi izpostavljene večjemu likvidnostnemu tveganju. Študijo zaključujeta z ugotovitvijo, da imajo investicije v islamske finančne instrumente predvsem versko ozadje, zato so konvencionalni investitorji manj motivirani za investiranje v tovrstne instrumente.

Johnes, Izzeldin in Pappas (2010, str. 2) so na podlagi analize finančnih kazalnikov primerjali učinkovitost islamskih in konvencionalnih bank z vidika stroškov, prihodka in dobička v regiji GCC v obdobju 2004–2007 ter ugotovili, da so islamske banke v primerjavi s konvencionalnimi bankami manj stroškovno učinkovite, hkrati pa bolj učinkovite z vidika prihodkov in dobička. Dodatno pa so z drugo metodo – DEA (angl. *Data Envelopment Analysis*) dokazali tudi, da je povprečna učinkovitost islamskih bank statistično značilno nižja od povprečne učinkovitosti konvencionalnih bank predvsem zaradi omejitev, s katerimi se pri poslovanju srečujejo islamske banke.

Prav tako sta Rosly in Abu Bakar (2003, str. 1256) analizirala 6 finančnih kazalnikov islamskih in konvencionalnih bank v Maleziji za obdobje 1996–1999 ter ugotovila, da so donosnost sredstev (v nadaljevanju ROA), profitna marža in neto operativna marža statistično značilno višji za islamske banke v primerjavi s konvencionalnimi, medtem ko sta operativna učinkovitost in izkoriščenost sredstev statistično značilno nižji v skupini islamskih bank. Kljub tem ugotovitvam sta študijo zaključila z mislijo, da je vedenje islamskih bank preveč podobno vedenju konvencionalnih bank in toliko manj skladno z zahtevami šeriatskega prava. Njuna študija je tako pustila odprto vprašanje obnašanja obeh bančnih skupin v drugih državah, niti ni razjasnila, ali se finančni kazalniki proučevanih skupin med seboj bistveno razlikujejo.

Njuno delo sta nadgradila Olson in Zoubi (2008a, str. 2 in 2008b, str. 10), ki sta raziskovala, ali je mogoče banke razvrstiti v ustrezno skupino (islamskih ali konvencionalnih) bank na podlagi bilančnih podatkov, in testirala 16 finančnih kazalnikov (splošno uporabljenih v bančni industriji) za skupino islamskih (63) in konvencionalnih (85) bank na področju GCC v obdobju 2000–2003. Ugotovila sta, da je z uporabo metode k-means klasifikacija posamezne banke v ustrezno od obeh proučevanih bančnih skupin na podlagi njenih finančnih kazalnikov donosnosti, učinkovitosti, kvalitete portfelja in likvidnosti 87 % uspešna, ter zaključila, da so finančni kazalniki dobro merilo razlik v poslovanju obeh proučevanih skupin bank (Olson & Zoubi, 2008a, str. 2). Dodatno ugotavljata tudi, da imajo islamske banke statistično značilno višji ROE od konvencionalnih bank, medtem ko se ROA, v nasprotju z ugotovitvami Rosly in Abu Bakerja (2003), med

obema skupinama ne razlikuje statistično značilno. Upošteva vse proučevane kazalnike poleg omenjenih ROE in ROA, menita, da so v splošnem islamske banke bolj profitabilne kot konvencionalne, višji ROE pa podobno kot Karim in Ali (1989, str. 210) pripisujeta izpostavljenosti tveganju in preferenci do depozitov komitentov kot vira financiranja (kot omenjeno, stanja na tekočih računih ne obrestujejo, za stanja na investicijskih računih pa velja princip PLS) namesto kapitala. Hkrati pa islamske banke oblikujejo tudi manjše rezervacije za potencialne izgube iz naslova kreditov (Olson & Zoubi, 2008b, str. 10).

Razlike med obema bančnima sistemoma z vidika finančnih značilnosti je s tremi različnimi metodami (logit, probit in diskriminantna analiza) raziskoval tudi Metwally (1997), in sicer za obdobje 1992–1994, ter ugotovil, da so islamske banke pri odobravanju kreditov bolj odvisne od kapitala v primerjavi s konvencionimi bankami ter se hkrati, kljub donosom, ki jih izplačujejo na depozite in so podobni kot pri konvencionalnih bankah, soočajo z večjimi težavami pri pridobivanju depozitov komitentov kot konvencionalne banke. Islamske banke so bolj konzervativne pri odobravanju kreditov in/ali jim primanjkuje možnosti za odobritev kredita. Učinkovitost in profitabilnost se med obema bančnima sistemoma ne razlikujeta in nenazadnje – tudi pribitek, ki ga islamske banke zaračunavajo pri transakciji *murabahah*, se bistveno ne razlikuje od obrestnega pribitka, ki ga za posojen denar zahtevajo konvencionalne banke (Metwally, 1997, str. 98).

Poleg tega naj bi imele islamske banke zaradi principov poslovanja že vgrajene stabilizatorje, ki se jim pomagajo spoprijeti z gospodarskimi cikli, saj svojim deponentom (na primer na investicijski račun) v primeru negativnih gibanj izplačajo nižje pribitke, če pa dobiček banke raste, so tudi deponenti deležni višjih donosov (Wilson, 2009). Glede na dejstvo, da islamske banke kredite odobravajo tudi na podlagi principa PLS, kjer vračilo glavnice ni zagotovljeno, bi morale imeti višjo zahtevano stopnjo kapitalske ustreznosti (Errico & Farahbaksh, 1998, str. 17). Takšna kapitalska zahteva bi zagotovila večjo solventnost in s tem zaščitila tudi interes deponentov in investitorjev. Islamske banke prejemajo depozite iz naslova sredstev na investicijskih računih in njihove bilančne vsote rastejo, zato bi lahko predstavljale sistemsko tveganje in je vzpostavitev ustrezne regulative pri njih tako kot pri konvencionalnih bankah velikega pomena.

V nekaterih virih je mogoče zaslediti navedbe, da lastnosti poslovanja islamskih bank, ki izvirajo iz načel šeriatskega prava, ščitijo banke pred vplivom finančne krize (Durmus, 2009). Vendar pa je Chapra (2008) izpostavil, da se islamske banke v praksi manj ravnaajo po principu PLS, temveč investirajo sredstva predvsem na podlagi *ijarah* in drugih dolžniških instrumentov (na primer *murabahah*), pogosto tako, da ne upoštevajo načel šeriatskega prava. Tako želijo prenesti tveganje povsem na kredito- oziroma lizingojemalce, s čimer pa se izpostavljajo vplivu finančne krize (Saddy, 2009). Nekatere islamske banke so kreditirale tudi podjetja z zahoda z nizkimi ratingi, in to ne, da bi prej izvedle skrben pregled.

El – Said in Ziemba (2009) ugotavljata, da so se islamske banke uspele izogniti prvi fazi finančne krize, predvsem zaradi tesne povezave med proizvodnjo in finančnimi tokovi, vendar pa hkrati opozarjata, da jim to v drugi fazi ne bo uspelo. Kljub temu, da niso direktno izpostavljene izvedenim finančnim instrumentom, bodo kot posledico splošnega upada gospodarske aktivnosti krizo občutile zaradi padca cen na nepremičninskem trgu, ki so ga v zadnjih letih močno finančno podpirale (predvsem v Dubaju in Katarju).

Študijo vpliva finančne krize na poslovanje skupno 120 islamskih in konvencionalnih bank sta za obdobje 2007–2009 leta 2010 pod okriljem Mednarodnega denarnega sklada (angl. *International Monetary Fund*, v nadaljevanju IMF) izvedla Hasan in Dridi (2010). Vpliv finančne krize na obe bančni skupini sta proučevala s spremembo v kazalnikih dobičkonosnosti (dobiček v ameriških dolarjih), kazalnikih kreditne aktivnosti, kazalnikih sredstev banke in bonitetne ocene banke. Na podlagi analize ugotavljata, da so se islamske banke na finančno krizo odzvale drugače kot konvencionalne banke. Prav tako pa je kriza vplivala drugače na islamske banke v različnih državah. Na splošno v letu 2008 še ni zaznati bistvenega vpliva krize na dobičkonosnost islamskih bank, leto kasneje, ko se je negativen vpliv dotaknil tudi realnega gospodarstva, pa so te beležile večji upad dobičkonosnosti kot konvencionalne banke. Tako je bila kljub višji dobičkonosnosti islamskih bank v primerjavi s konvencionalnimi bankami pred izbruhom krize povprečna dobičkonosnost obeh bančnih skupin v prvih dveh letih (2008–2009) po izbruhu krize podobna. Proučevala sta tudi povezavo med velikostjo bank in dobičkonosnostjo, večje islamske banke so se namreč s tega vidika na krizo odzvale bolje kot manjše, kar pripisujeta diverzifikaciji poslovanja, ekonomiji obsega in večjemu ugledu. V skupini konvencionalnih bank povezava med velikostjo in dobičkonosnostjo ni bila statistično značilna. Povprečna rast bilančne vsote in kreditne aktivnosti v skupini islamskih bank pa je bila v tem obdobju najmanj dvakrat večja kot v skupini konvencionalnih bank, kar nakazuje na rast tržnega deleža islamskega bančnega sistema. V tem obdobju so bile negativne spremembe bonitetne ocene islamskih bank manj pogoste ali enako pogoste kot negativne spremembe bonitetne ocene konvencionalnih bank (Hasan & Dridi, 2010, str. 33).

Poslovanje islamskih in konvencionalnih bank je z vidika različnih finančno-računovodskih kazalnikov za obdobje 2006–2010 primerjalno predstavljeno tudi v poročilu Ernst & Young (2011, str. 24–44). Podobno kot nekatere izmed zgoraj omenjenih študij in analiz tudi avtorji tega poročila opažajo močan upad ROE in ROA skupine islamskih bank v letu 2009, ki pa se je kasneje stabiliziral. Menijo, da so na padec donosnosti vplivale predvsem relativno višje oblikovane rezervacije glede na bilančno vsoto skupine islamskih bank. Sicer pa naj bi uspešnost poslovanja islamskih bank bremenili tudi relativno višji operativni stroški v primerjavi s konvencionalnimi bankami. V prihodnje pa bi lahko na rast islamskih bank negativno vplivala visoka koncentracija (približno 25 % portfelja) naložb v nepremičninske projekte. Vodilne islamske banke v regiji GCC beležijo rast depozitne baze in s tem ugodnih virov financiranja, medtem ko so

manjše islamske banke prisiljene pridobivati vire z dražjimi depoziti na investicijske račune, da bi zadostile regulatornim in likvidnostnim zahtevam. Zato je tudi povprečni strošek financiranja islamskih bank na račun brezobrestnih depozitov (na tekočem in varčevalnem računu) nižji v primerjavi s povprečnim stroškom financiranja konvencionalnih bank. Prav tako je njihova študija pokazala, da imajo islamske banke več denarja na računu in denarnih ekvivalentov kot konvencionalne banke, vendar pa so omejene pri pridobivanju dolgoročnih virov. Večji delež slednjih v strukturi pasive tako v povprečju izkazujejo konvencionalne banke.

Rezultati študij in tolmačenja posameznih zgoraj navedenih avtorjev so si med seboj včasih tudi popolnoma nasprotujoči, zato bom njihove ugotovitve poskušala podpreti oziroma ovreči z lastno primerjalno analizo obravnavanih bančnih sistemov, ki sledi v nadaljevanju.

3.2 Lastna primerjalna analiza poslovanja islamskih in konvencionalnih bank

3.2.1 Predstavitev raziskovalnega problema

Doslej sem povzemala teoretična dognanja in številne empirične izsledke drugih avtorjev, v tem delu naloge pa bom predstavila rezultate lastnih statističnih testov. Kot sem že omenila, je na temo islamskega bančništva trenutno na voljo predvsem literatura, ki predstavlja njegove splošne značilnosti, manjše število avtorjev pa je analiziralo poslovanje islamskih bank primerjalno, kot alternativo konvencionalnim bankam. S svojo nalogo dopolnujem dognanja razpoložljivih primerjalnih študij poslovanja islamskih in konvencionalnih bank in v analizo vključujem tudi dejavniki finančne krize. Do danes sta bili namreč proučevani skupini bank z vidika vpliva finančne krize analitično primerjalno obravnavani zgolj v zelo omejenem obsegu.

Večina predstavljenih avtorjev/raziskav navaja, da je poslovanje obeh proučevanih bančnih sistemov različno, prav tako pa je v nekaterih medijih mogoče zaslediti tudi ugibanja o tem, ali so islamske banke krizo prestale boljše od konvencionalnih bank. Skladno s tem bom v nadaljevanju:

1. primerjala poslovanje islamskih in konvencionalnih bank na agregatni ravni z vidika donosnosti, učinkovitosti, kvalitete aktive, kapitalske moči in ustreznosti ter likvidnosti.
2. analizirala vpliv finančne krize na poslovanje islamskih in konvencionalnih bank na agregatni ravni z vidika donosnosti, učinkovitosti, kvalitete aktive, kapitalske moči in ustreznosti ter likvidnosti.

3.2.2 Podatkovna osnova in metodologija raziskave

Za sestavo ustreznega nabora bank, ki so predmet analize v moji magistrski nalogi, so mi bili v pomoč predvsem sezname bank v publikacijah Top 500 Islamic Financial Institutions 2011 in Top 1000 World Banks 2011 (Financial Times Business 2011, 2011). Primarne podatke o poslovanju izbranih islamskih in konvencionalnih bank pa sem črpala iz baze Bankscope, in sicer na letni osnovi za obdobje od leta 2004 do leta 2010.

V vzorec sem zajela skupno 42 islamskih in 59 konvencionalnih bank (za seznam bank glej Prilogo 3) iz osmih držav oziroma kraljevin, kjer hkrati posluje veliko islamskih, pa tudi veliko konvencionalnih bank. To so: Bahrajn, Katar, Kuvajt, Malezija, Pakistan, Savdska Arabija, Turčija in Združeni arabski emirati. Ob tem želim izpostaviti problem pridobivanja finančnih podatkov predvsem za skupino islamskih bank, saj ti niso vedno na voljo, oziroma so objavljeni s precejšnjim zamikom, včasih celo večletnim. Po navedbah revije Top 500 Islamic Financial Institutions 2011 (Financial Times Business 2011, 2011), kar 47 % institucij še vedno ne razkriva informacij o stanju sredstev, skladnih s šeriatskim pravom, oziroma omogočajo le omejen vpogled v svoje poslovanje. Zaradi nerazpoložljivih podatkov se tako zgoraj omenjeni vzorec za posamezni proučevani finančni kazalnik po letih bodisi za islamske bodisi za konvencionalne banke lahko tudi zmanjša, analize bančnih sistemov pa zaradi relativno majhnega števila opazovanih enot ni mogoče izvesti na nivoju vsake izmed držav oziroma kraljevin in je zato izvedena na agregatni ravni obeh skupin bank.

V zvezi z naborom islamskih bank želim še poudariti, da so v vzorec vključene samo tiste islamske banke, ki pri svojem poslovanju upoštevajo izključno šeriatsko pravo oziroma sredstva, skladna s šeriatskim pravom, predstavljajo celotno bilančno vsoto. Moj prvotni namen je bil analizirati tudi poslovanje islamskih oken, torej delov (lahko tudi v obliki podružnice) konvencionalnih bank, ki ponujajo produkte islamskega bančništva, vendar so ločeni finančni podatki za njihovo poslovanje največkrat nedosegljivi – celo za globalne banke (kot na primer HSBC, Standard Chartered), ki z vidika konvencionalnega bančništva izpolnjujejo visoke standarde razkritja, za islamski del poslovanja pa ne zagotavljajo ažurnih podatkov (z izjemo bank v Maleziji, kjer regulatorji zahtevajo vodenje ločenih računov za islamsko enoto)²¹.

Prav tako sem želela analizo razširiti tudi na nekatere evropske države (Francijo, Nemčijo in Veliko Britanijo), kjer so poleg prevladujočih konvencionalnih bank prisotne tudi nekatere islamske oziroma konvencionalne banke, ki ponujajo islamske produkte preko islamskih oken, vendar ideja zaradi pomanjkljivih (prekratka časovna vrsta) oziroma nerazpoložljivih podatkov žal ni izvedljiva.

²¹ IFSB priporoča, da se za sredstva in poslovanje islamskih oken vodijo ločeni finančni izkazi od konvencionalnega dela poslovanja (IFSB, 2007, str. 12).

Skladno z razpoložljivostjo sem primerjalno analizo izbranih bank obeh bančnih skupin izvedla v programu SPSS na podlagi enajstih izbranih finančno-računovodskih kazalnikov, za katere predvidevam, da bi glede na osnovne značilnosti vsake izmed proučevanih skupin bank lahko odrazili razlike v njunem poslovanju. Izbrane finančno-računovodske kazalnike podrobneje obravnavam v naslednjem podpoglavju.

V prvi fazi primerjalne študije sem izvedla primerjalno analizo poslovanja islamskih in konvencionalnih bank in poskušala odgovoriti na vprašanje, ali se poslovanje islamskih bank iz zgoraj navedenih držav oziroma kraljevin glede na izbrane finančno-računovodske kazalnike v obdobju 2004–2010 statistično značilno razlikuje od poslovanja konvencionalnih bank v izbranih državah oziroma kraljevinah. Skladno s tem med skupinama islamskih in konvencionalnih bank primerjam finančno-računovodske kazalnike poslovanja in raziskujem, katere lastnosti bank, ki jih te odražajo, se med obema skupinama bank statistično značilno razlikujejo. Za preverjanje domnev o enakosti obeh proučevanih skupin bank glede na izbrane kazalnike poslovanja sem zaradi nenormalne porazdelitve večine izmed proučevanih spremenljivk, na katero je pokazal Kolmogorov–Smirnov test, uporabila Mann-Whitney U-test.

V nadaljevanju analiziram tudi vpliv finančne krize na izbrane kazalnike poslovanja obeh skupin bank ločeno, kar sicer predstavlja precejšen izziv, saj je vpliv krize na posamezni bančni sistem odvisen od stanja pred začetkom krize, od njegovih šibkih točk in tudi od regulative v posamezni državi. Ker analize zaradi pomanjkanja podatkov ni mogoče izvesti na ravni posamezne države, v svoji raziskavi ugotavljam vpliv finančne krize na vsako izmed proučevanih skupin bank agregatno po vseh obravnavanih državah. Vrednosti proučevanih kazalnikov znotraj posamezne bančne skupine primerjam za obdobje pred začetkom finančne krize, tj. 2004–2007 z njihovimi vrednostmi v obdobju 2008–2010, torej v času finančne krize, in izsledke primerjam med obema bančnima skupinama. Ponovno je zaradi nenormalne porazdelitve večine izmed proučevanih spremenljivk za preverjanje domnev o enakosti vrednosti spremenljivk za posamezno bančno skupino uporabljen Mann-Whitney U-test.

3.2.3 Proučevani finančni kazalniki

Kot omenjeno, želim poslovanje islamskih in konvencionalnih bank proučiti z vidika finančno-računovodskih kazalnikov, za katere predvidevam, da bi glede na osnovne značilnosti vsake izmed obeh proučevanih skupin bank lahko odrazili razlike v njunem poslovanju. Razlike oziroma enakosti v poslovanju med proučevanima bančnima sistemoma bom tako ugotavljala z 11 pogosto uporabljenimi finančno-računovodskimi kazalniki, ki jih definirata tudi Golin (2001) in Kobe (1997) in jih lahko uvrstimo v 4 glavne kategorije:

- kazalniki donosnosti in učinkovitosti;

- kazalniki kvalitete aktive;
- kazalniki kapitalske moči in ustreznosti;
- kazalniki likvidnosti.

3.2.3.1 Kazalniki donosnosti in učinkovitosti

V svoji magistrski nalogi bom donosnost bank obeh bančnih sistemov proučevala in primerjala z dvema osnovnima kazalnikoma donosnosti, in sicer donosnostjo povprečne bilančne vsote (v nadaljevanju ROAA) in donosnostjo povprečnega lastniškega kapitala (ROAE).

ROAA je definirana kot (Golin, 2001, str. 120):

$$ROAA = \frac{\text{Čisti dobiček po davkih}}{\text{Povprečna bilančna vsota}} \quad (\text{K1})$$

Kazalnik ROAA²² kaže, kako učinkovito so izkoriščeni resursi banke, tako finančni (vloge komitentov) kot realni (zaposleni, oprema, nepremičnine, poslovna mreža) pri zagotavljanju prihodkov (Kobe, 1997, str. 16).

Drugi kazalnik donosnosti je ROAE²³, ki je tudi eden najpomembnejših finančnih kazalnikov in je definiran kot (Golin, 2001, str. 119):

$$ROAE = \frac{\text{Čisti dobiček po davkih}}{\text{Povprečni lastniški kapital}} \quad (\text{K2})$$

Ta kazalnik je mera donosnosti banke z vidika lastnikov banke, saj se dobiček primerja z lastniškim kapitalom. Vrednost ROAE je ena izmed pomembnejših informacij za lastnike banke in je lahko tudi ciljna kategorija poslovnih bank. Kaže nam uspešnost pridobivanja prihodka, gospodarnost poslovanja, planiranje davkov itd. (Kobe, 1997, str. 14).

Med kazalnike, s katerimi merimo donosnost oziroma učinkovitost poslovanja bank in jih bom uporabila v svoji nalogi, pa sodita tudi bančna obrestna marža in delež stroškov glede na prihodke.

²² Okvirne referenčne vrednosti kazalnika ROAA so naslednje (interno gradivo slovenske banke, 2005):

- nad 2 %: odlično;
- 1–2 %: dobro;
- 0,5–1 %: zadovoljivo itd.

²³ Okvirne referenčne vrednosti kazalnika ROAE so naslednje (interno gradivo slovenske banke, 2005):

- nad 15 %: odlično;
- 10–15 %: dobro;
- 5–10 %: zadovoljivo itd.

Primarna funkcija banke je posredništvo pri prenašanju prihrankov od varčevalcev (suficitarne celice) k investitorjem (deficitarne celice). Bančna obrestna marža nam kaže razliko med obrestnimi prihodki (banka zaračunava deficitarnim celicam) in obrestnimi odhodki (banka plačuje suficitarnim celicam) glede na povprečno bilančno vsoto ali povprečno obrestno aktivo (Kobe, 1997, str. 16). Definirana je takole:

$$\text{Bančna obrestna marža} = \frac{\text{Obrestni prihodki} - \text{Obrestni odhodki}}{\text{Povprečna obrestna aktiva}} \quad (\text{K3})$$

Če se je bančna obrestna marža pri posamezni banki znižala, mora banka spremeniti svojo naložbeno politiko ali poiskati cenejša sredstva, če hoče maržo dvigniti. S stališča tveganja pa nizka marža ni nujno slaba značilnost banke, saj lahko pomeni, da ima banka malo tvegane naložbe (Kobe, 1997, str. 16). Ta kazalnik dejansko kaže tudi učinkovitost banke pri opravljanju njene primarne funkcije, to je pri sprejemanju depozitov in odobravanju kreditov.

Na donosnost banke v primerjavi s konkurenti vpliva tudi njena stroškovna učinkovitost, ki jo bom v svoji nalogi proučevala s kazalnikom deleža stroškov v prihodkih²⁴ (angl. *Cost to Income Ratio*) (Golin, 2001, str. 133). Nižji kot je kazalnik, bolj stroškovno učinkovita je banka.

$$\text{Kazalnik učinkovitosti} = \frac{\text{Stroški (dela, amortizacije in materiala)}}{\text{Neto obrestni prihodki} + \text{Neto neobrestni prihodki}} \quad (\text{K4})$$

3.2.3.2 Kazalniki kvalitete aktive

Kazalci kvalitete bančnega portfelja merijo predvsem kvaliteto kreditov, odobrenih skladno s kreditnimi standardi banke. Eden najpomembnejših kazalnikov kvalitete aktive v praksi je kazalnik, ki kaže delež slabih kreditov v celotnem bruto²⁵ kreditnem portfelju. Ta kazalnik²⁶ kaže stopnjo, po kateri banka posoja denar kreditojemalcem, ki kreditov ne odplačujejo. Slabi krediti so definirani kot tisti, pri katerih se obresti in/ali glavница odplačujejo neredno ali pa sploh ne, tisti, ki so klasificirani kot dvomljivi, saj obstaja

²⁴ Okvirne referenčne vrednosti kazalnika učinkovitosti so naslednje (interno gradivo slovenske banke, 2005):

- manjše od 45 %: odlično;
- 45–55 %: dobro;
- 55–65 %: zadovoljivo itd.

²⁵ Bruto krediti so neto krediti, povišani za oblikovane rezervacije.

²⁶ Vrednost kazalnika po Golinu (2001, str. 235) naj bi se v poslovanju banke odrazila takole:

- pod 2 %: odlično;
- 2–5 %: dobro;
- 5–10 %: zadovoljivo;
- 10–20 %: vodi od zmernih do resnih problemov;
- več kot 20 %: vodi do zelo resnih problemov.

velika verjetnost izgube pri kreditu ali tisti, ki so odpisani zaradi izgub. Kazalnik slabih kreditov je definiran takole (Golin, 2001, str. 232):

$$\text{Kazalnik slabih kreditov} = \frac{\text{Slabi krediti}}{\text{Bruto krediti}} \quad (\text{K5})$$

Ob preučevanju kvalitete aktive je treba upoštevati tudi obseg pokritosti slabih kreditov z rezervacijami, torej v kakšni meri bodo rezervacije pokrile neplačila, nastala zaradi slabih kreditov. Kazalnik je naslednji (Golin, 2011, str. 238):

$$\text{Pokritost slabih kreditov} = \frac{\text{Rezervacije}}{\text{Slabi krediti}} \quad (\text{K6})$$

Od donosnosti banke in bančnega sistema ter značilosti poslovanja je odvisno, kakšna pokritost slabih kreditov z rezervacijami je učinkovita²⁷. Višji kot je kazalnik pokritosti slabih kreditov z rezervacijami, bolj konzervativna je politika banke, hkrati pa višje oblikovane rezervacije zmanjšujejo dobiček banke.

3.2.3.3 Kazalniki kapitalske moči in ustreznosti

Primarna funkcija kapitala je absorbiranje izgub, s čimer ščiti varčevalce in druge komitente ter vzdržuje zaupanje in finančno stabilnost bančnega sistema. Skladno s tem se monetarne oblasti zavzemajo za povečevanje deleža kapitala v bilančni vsoti (Kobe, 1997a, str. 21). Eden izmed najosnovnejših kazalnikov za merjenje kapitalske moči in prvi pokazatelj solventnosti banke je lastniški kapital glede na bilančno vsoto (Golin, 2001, str. 265):

$$\text{Lastniški kapital glede na bilančno vsoto} = \frac{\text{Lastniški kapital}}{\text{Bilančna vsota}} \quad (\text{K7})$$

Višji kot je delež lastniškega kapitala v bilančni vsoti²⁸, večja je kapitalska moč podjetja oziroma banke, hkrati pa je ta kazalnik tudi dober pokazatelj stopnje finančnega vzvoda, ki ga družbe uporabljajo pri svojem poslovanju. Manjši kot je delež lastniškega kapitala v

²⁷ Pokritost slabih kreditov z rezervacijami Golin (2001, str. 239) razvršča v naslednje kategorije:

- več kot 100 %: velika pokritost;
- 75–100 %: primerna pokritost;
- 50–75 %: minimalno zadovoljiva pokritost;
- 25–50 %: slaba pokritost.

²⁸ Lastniški kapital (angl. *Equity*) po Golinu (2001, str. 265) obsega:

- navadne delnice;
- prednostne delnice;
- presežek (dobiček iz prodaje delnic za več kot nominalno vrednost);
- zadržani dobički (kumulativni dobički, ki se ne izplačujejo kot dividende);
- rezerve (oblikovane iz prihodkov, namenjene za izplačilo dividend na prednostne delnice, ne vsebujejo rezervacij).

bilančni vsoti, večji je delež dolga, ki pomeni večjo odvisnost od dolžniških virov financiranja in s tem večji finančni vzvod.

Za nadzor stanja posamezne banke regulatorjem bančnega sistema rabijo kazalniki kapitalne ustreznosti. V tej nalogi bom za analizo bank uporabila kazalnik temeljnega kapitala, ki kaže razmerje med kapitalom prve vrste in TPA, ter kazalnik kapitalne ustreznosti, ki odraža razmerje med skupnim kapitalom banke in TPA.

Kazalnik temeljnega kapitala je definiran takole (Kobe, 1999b, str. 21):

$$\text{Kazalnik temeljnega kapitala} = \frac{\text{Temeljni kapital}}{\text{TPA}} \quad (\text{K8})$$

Kazalnik kapitalne ustreznosti pa je naslednji (Kobe, 1999b, str. 22):

$$\text{Kazalnik kapitalne ustreznosti} = \frac{\text{Skupni kapital}}{\text{TPA}} \quad (\text{K9})$$

Višji kot so navedeni kazalci kapitalne ustreznosti, bolj solventna je banka. Kot že omenjeno v podpoglavju 2.2.1 te naloge, kjer sem predstavila priporočene vrednosti zgoraj navedenih kazalnikov kapitala, bodo morale banke po priporočilih Basel III od leta 2013 postopoma povečevati delež kapitala v finančni sestavi.

3.2.3.4 Kazalniki likvidnosti

Likvidnost je hitrost spreminjanja naložb banke v denar. Najpomembnejša je za njene varčevalce in s tem tudi za centralno banko, ki skrbi za stabilnost finančnega sistema. Med likvidnostjo in donosnostjo velja obratno sorazmerje, tako da so likvidne naložbe manj donosne in obratno (Kobe, 1999b, str. 19).

Likvidnostno situacijo proučevanih bank v tej nalogi bom analizirala z dvema kazalnikoma, in sicer kazalnikom deleža neto kreditov (nebančnemu sektorju) v bilančni vsoti in kazalnikom kreditov (nebančnemu sektorju) glede na depozite komitentov (nebančnega sektorja). Večina kreditov, ki jih banke odobrijo, ni likvidnih, zato višje vrednosti teh dveh kazalnikov lahko potencialno pomenijo višje likvidnostno tveganje (ki ga banke uravnavajo tudi s primarnimi in sekundarnimi likvidnostnimi rezervami, pri analizi pa je treba upoštevati tudi višino kapitala), vendar pa hkrati tudi višjo donosnost banke.

Kazalnik deleža kreditov v bilančni vsoti je zelo transparenten pokazatelj likvidnosti banke (Kobe, 1999b, str. 20):

$$\text{Delež kreditov v bilančni vsoti} = \frac{\text{Neto krediti (nebančnemu sekt.)}}{\text{Bilančna vsota}} \quad (\text{K10})$$

Natančnejše merjenje likvidnosti pa je mogoče izvesti s kazalnikom neto kreditov nebančnemu sektorju glede na depozite komitentov nebančnega sektorja²⁹ (angl. *Loan to Deposit Ratio*). Kazalnik je definiran takole (Golin, 2001, str. 328):

$$\text{Delež kreditov v depozitih} = \frac{\text{Neto krediti (nebančnemu sekt.)}}{\text{Depoziti komitentov (nebančni sekt.)}} \quad (\text{K11})$$

Depoziti praviloma predstavljajo pomemben in najcenejši del financiranja banke in imajo zato tudi velik vpliv na likvidnostno situacijo banke. Skladno s tem so tudi ključni element v procesu ocenjevanja likvidnosti. Višji delež depozitov nebančnega sektorja normalno kaže na stabilnejše in zanesljivejše vire financiranja banke, kar zmanjšuje verjetnost, da bi banka morala iskati nadomestne vire za refinanciranje obveznosti (Golin, 2001, str. 318). Kakovostno pridobivanje virov (predvsem od prebivalstva) pa je tako tudi pomemben pokazatelj ugleda banke, saj izkazuje zaupanje komitentov v poslovanje banke, hkrati pa pozitivno vpliva na likvidnost banke.

Analiza uspešnosti poslovanja banke na podlagi finančno-računovodskih kazalnikov je samo eden od elementov, ki ga mora analitik proučiti za pripravo bonitetnega poročila banke in ima mnogo omejitev, ki jih treba upoštevati pri interpretaciji rezultatov (Palat, 1989, str. 80):

- banke so specializirane za različna področja, tako da težko oblikujemo »povprečne« kazalnike, poleg tega pa banke diverzificirajo svoje poslovanje v različne dejavnosti;
- banke lahko namerno izkrivijo kazalnike, da bi ublažile dejansko stanje. Takšna izkrivljanja lahko delno preprečimo s tem, da pri analizi uporabljamo trimesečne izkaze (ki pa v mojem primeru žal niso dosegljivi za zadostno število bank).
- kazalnik je treba ustrezno interpretirati, to je morda najzahtevnejša naloga;
- banke uporabljajo različne računovodske rešitve;
- mednarodne primerjave so otežene zaradi različnosti postavk med bilancami in različne metodologije izračunavanja posameznega kazalnika;
- banke so različno velike in delujejo v različnih okoljih, zato kakovost analize povečamo, če med seboj primerjamo kazalnike bank, podobnih tako po velikosti kot tudi po trgih, kjer delujejo;
- kadar opazujemo kazalnike v času, moramo vedeti, da se vrednost kazalnika spremeni zaradi spremembe vrednosti imenovalca in/ali števca.

²⁹ Okvirne referenčne vrednosti kazalnika deleža kreditov glede na depozite so naslednje (interno gradivo slovenske banke, 2005):

- od 60–80 %: odlično;
- od 40–60 % in od 80–100 %: dobro;
- od 100–120 %: zadovoljivo itd.

3.2.4 Empirična analiza poslovanja islamskih bank v primerjavi s poslovanjem konvencionalnih bank

V tem podpoglavju je moj namen predstaviti rezultate statistične analize, s katero preverjam veljavnost naslednje domneve:

H₀: poslovanje islamskih bank je z vidika donosnosti, učinkovitosti, kvalitete aktive, kapitalske moči in ustreznosti ter likvidnosti enako poslovanju konvencionalnih bank;

H₁: poslovanje islamskih bank se z vidika donosnosti, učinkovitosti, kvalitete aktive, kapitalske moči in ustreznosti ter likvidnosti razlikuje od poslovanja konvencionalnih bank.

V Tabeli 2 so prikazani rezultati deskriptivne analize, v Tabeli 3 pa rezultati Kolmogorov-Smirnov testa finančno-računovodskih kazalnikov skupine islamskih in konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010.

Tabela 2: Deskriptivna analiza finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010

Tip bank		K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11
Islamske banke	N	241	241	233	226	157	155	241	163	175	234	202
	M	2.44	12.42	4.51	47.23	4.60	98.37	23.06	20.25	23.53	51.48	86.62
	SD	5.42	18.33	4.47	23.59	4.06	60.57	21.77	15.55	26.51	22.65	46.74
	Min	-28.41	-104.04	-4.00	0.00	0.04	0.00	0.16	-2.47	-2.47	0.06	0.54
	Max	28.06	109.24	31.00	160.00	22.40	401.44	99.92	135.00	244.00	87.94	387.25
Konvencionalne banke	N	399	399	399	398	395	392	399	352	370	398	398
	M	2.12	16.93	3.61	38.07	4.61	109.05	12.07	15.15	17.93	57.12	92.57
	SD	1.59	11.92	1.62	12.42	4.36	51.32	5.36	10.29	10.66	10.71	19.99
	Min	-7.17	-135.99	-1.36	0.59	0.05	22.01	0.77	0.32	0.65	0.50	5.14
	Max	16.31	46.85	10.68	78.96	30.33	354.05	56.55	174.00	188.00	79.93	161.87

Legenda:

K1 – kazalnik donosnosti sredstev	K7 – kazalnik lastniškega kapitala v bilančni vsoti
K2 – kazalnik donosnosti kapitala	K8 – kazalnik temeljnega kapitala
K3 – kazalnik neto obrestne marže	K9 – kazalnik kapitalske ustreznosti
K4 – kazalnik stroškovne učinkovitosti	K10 – kazalnik deleža kreditov v bilančni vsoti
K5 – kazalnik slabih kreditov	K11 – kazalnik deleža kreditov v depozitih
K6 – pokritost slabih kreditov z rezervacijami	

Tabela 3: Kolmogorov–Smirnov test finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010

Tip bank		K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11
Islamske banke	N	241	241	233	226	157	155	241	163	175	234	202
	Kolmogorov-Smirnov	3.35	2.16	3.19	2.18	1.65	2.09	3.27	2.50	3.66	2.07	2.38
	p	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Konvencionalne banke	N	399	399	399	398	395	392	399	352	370	398	398
	Kolmogorov-Smirnov	2.05	2.95	3.23	1.13	3.33	2.68	2.96	4.30	4.76	1.30	1.24
	p	0.00	0.00	0.00	0.16	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.07	0.09

Tabela 4 prikazuje rezultate Mann-Whitney U-testa finančno-računovodskih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010.

Tabela 4: Mann-Whitney U-test finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11
Mann-Whitney U	44905.50	35800.50	39480.50	34512.00	30231.50	23774.00	32534.50	21033.00	28209.00	44096.00	32564.50
p	0.16	0.00	0.00	0.00	0.65	0.00	0.00	0.00	0.02	0.27	0.00

3.2.4.1 Deskriptivna analiza

Iz Tabele 2 je razvidno, da je v obdobju 2004–2010 poslovanje skupine islamskih bank v povprečju odstopalo od poslovanja skupine konvencionalnih bank predvsem z vidika kazalnikov, povezanih s kapitalom bank, in sicer je največja razlika opazna pri kazalniku lastniškega kapitala glede na bilančno vsoto, kjer je povprečna vrednost skupine islamskih bank znašala 23,06 %, povprečna vrednost kazalnika za skupino konvencionalnih bank pa je bila skoraj za polovico nižja (12,07 %). Večje razlike so se pokazale še pri kazalniku temeljnega kapitala in kazalniku kapitalske ustreznosti, katerih vrednosti so v skupini islamskih bank v povprečju dosegale 20,25 % oziroma 23,53 %, v skupini konvencionalnih bank pa 15,15 % oziroma 17,93 %. Ravno obratno pa so z vidika kazalnika ROAE višjo povprečno vrednost kazalnika dosegale konvencionalne banke z 16,93 %, medtem ko so islamske banke izkazovale povprečno 12,42 % ROAE.

Najnižja ROAA v skupini islamskih bank je v obdobju 2004–2010 znašala -28,41 %, medtem ko je najvišja ROAA dosegala 28,06 %. Manjši razpon vrednosti tega kazalnika beleži skupina konvencionalnih bank, in sicer z minimalno vrednostjo -7,17 % in maksimalno vrednostjo 16,31 %. ROAE skupine islamskih bank se je gibala v razponu -104,04 % in 109,24 %, v skupini konvencionalnih bank pa med -135,99 % in 46,85 %. Minimalna neto obrestna marža v skupini islamskih bank je znašala -4,00 %, najvišja pa 31,00 %, medtem ko je skupina konvencionalnih bank beležila razpon od -1,36 % do 10,68 %. Maksimalni delež stroškov v dohodku v skupini islamskih bank je znašal 160 %, v skupini konvencionalnih bank pa 78,96 %.

Povprečna ROAA skupine islamskih bank je bila 2,44 %, skupine konvencionalnih bank pa 2,12 %. Islamske banke so v povprečju dosegale neto obrestno maržo v višini 4,50 %, konvencionalne pa 3,61 %. Povprečni delež stroškov v prihodkih skupine islamskih bank je znašal 47,23 %, medtem ko so konvencionalne banke v povprečju beležile 38,06 % stroškov v prihodkih.

Najnižji delež slabih kreditov v kreditnem portfelju v skupini islamskih bank znaša 0,04 %, najvišji pa 22,40 %, v skupini konvencionalnih bank pa je razpon tega kazalnika med 0,05 % in 30,33 %. V skupini islamskih bank je bila pokritost slabih kreditov z

rezervacijami med 0,00 % in 401,44 %, medtem ko se je pri skupini konvencionalnih bank gibal v razponu 22,01 % in 354,05 %. Povprečni delež slabih kreditov v kreditnem portfelju skupine islamskih bank je znašal 4,59 %, pri čemer je bila povprečna pokritost slabih kreditov z rezervacijami 98,36 %. V skupini konvencionalnih bank je bil povprečni delež slabih kreditov v kreditnem portfelju 4,61 %, pri povprečni 109,04 % pokritosti slabih kreditov z rezervacijami.

Najvišji delež lastniškega kapitala glede na bilančno vsoto v skupini islamskih bank je znašal 99,92 %, najnižji pa 0,16 %, v skupini konvencionalnih bank se je ta delež gibal med 0,77 % in 56,55 %. V skupini islamskih bank je najnižji kazalnik temeljnega kapitala znašal -2,47 %, najvišji pa 135,00 %, v skupini konvencionalnih bank pa 0,32 % oziroma 174,00 %. Količnik kapitalske ustreznosti pa se je v skupini islamskih bank gibal v razponu med -2,47 % in 244,00 %, v skupini konvencionalnih pa med 0,65 % in 188,00 %.

Najnižji delež neto kreditov v bilančni vsoti pri skupini islamskih bank znaša 0,06 %, najvišji pa 87,94 %, v skupini konvencionalnih bank pa 0,50 % oziroma 79,93 %. Delež neto kreditov glede na depozite v skupini islamskih bank se je gibal v razponu med 0,54 % in 387,25 %, v skupini konvencionalnih bank pa med 5,14 % in 161,87 %. Islamske banke so v povprečju beležile 51,48 % neto kreditov v bilančni vsoti ter 86,61 % neto kreditov glede na depozite, medtem ko je povprečni delež neto kreditov v bilančni vsoti islamskih bank znašal 57,12 % in delež neto kreditov glede na depozite strank 92,57 %.

3.2.4.2 Statistična analiza z Mann-Whitney U-testom

Kot je razvidno iz Tabele 3, je Kolmogorov-Smirnov test proučevanih spremenljivk obeh skupin bank pokazal nenormalno porazdeljevanje večine le-teh, zato sem za testiranje razlik med povprečnimi vrednostmi izbranih kazalnikov uporabila Mann-Whitney U-test. Test predstavlja neparametrični ekvivalent parametričnemu *t*-testu. Test razlik med povprečnimi vrednostmi kazalnikov je izdelan na podlagi 95 % intervala zaupanja.

V Tabeli 4 so prikazani rezultati Mann-Whitney U-testa, iz katerih je razvidno, da se poslovanje skupine islamskih bank in poslovanje skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010 ni razlikovalo statistično značilno le z vidika treh proučevanih spremenljivk, in sicer: (K1) ROAA, (K5) deleža slabih kreditov v kreditnem portfelju in (K10) deleža neto kreditov v bilančni vsoti.

Statistično značilne razlike v povprečnih vrednostih pa so se pokazale z vidika naslednjih kazalnikov: (K2) ROAE, (K3) neto obrestne marže, (K4) deleža stroškov v prihodkih, (K6) pokritosti slabih kreditov z rezervacijami, (K7) lastniškega kapitala, (K8) temeljnega kapitala, (K9) kapitalske ustreznosti in (K11) neto kreditov glede na depozite nebančnega sektorja.

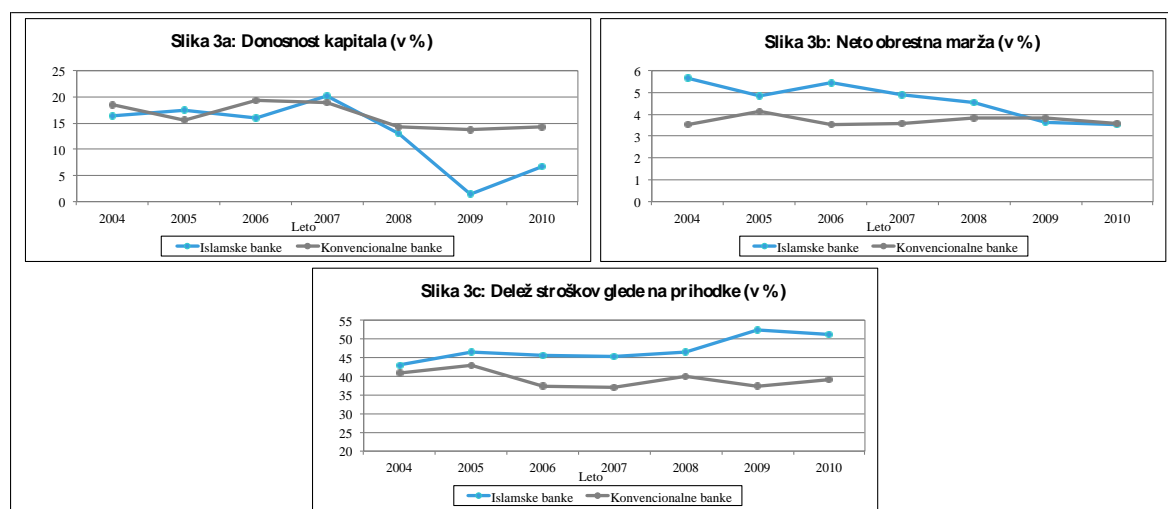
Na podlagi izvedene statistične analize ne morem enoznačno potrditi ali zavrniti ničelne hipoteze H_0 , zato bom postavljeno domnevo o enakosti poslovanja med obema skupinama bank utemeljevala parcialno, po posameznem kazalniku. Z vidika treh zgoraj navedenih kazalnikov, za katere analiza ni pokazala statistično značilnih razlik med povprečnima vrednostima skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank, lahko potrdim ničelno hipotezo oziroma svojo domnevo o enakosti poslovanja med obema skupinama bank, zato jih v nadaljevanju ne bom podrobneje obravnavala. Več pozornosti bom posvetila kazalnikom, pri katerih so bile ugotovljene statistično značilne razlike med skupino islamskih in skupino konvencionalnih bank.

Kazalniki donosnosti in učinkovitosti. Iz Slike 3a, ki prikazuje gibanje povprečnega kazalnika ROAE skupine islamskih in konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010, je razvidno, da se je ROAE tako islamskih kot tudi konvencionalnih bank v obdobju 2004–2007 gibal med 15 % in 20 %. V letu 2009 pa je skupina islamskih bank zabeležila drastičen upad ROAE na 1,36 %, medtem ko so konvencionalne banke med leti 2008–2010 v povprečju dosegale vsaj 13 % ROAE.

Primerjava povprečnega kazalnika ROAE v obdobju 2004–2010 je pokazala statistično značilne razlike med obema skupinama bank, in sicer so višjo povprečno ROAE v obravnavanem obdobju dosegale konvencionalne banke. Relativno višjo ROAE konvencionalnih bank lahko pojasnimo z relativno nižjim povprečnim deležem lastniškega kapitala v njihovi bilančni vsoti v primerjavi s konvencionalnimi bankami, kar negativno vpliva na donosnost. Z vidika ROE moja raziskava ponuja zaključke, nasprotne tistim, do katerih sta prišla Olson in Zoubi (2008) (glej poglavje 3.1), medtem ko se z vidika ROAA rezultati analiz ujemajo.

Islamske banke so v obdobju 2004–2008 beležile višjo povprečno neto obrestno maržo kot skupina konvencionalnih bank, kasneje pa se je ta spustila tik pod nivo povprečne neto obrestne marže konvencionalnih bank (Slika 3b). Primerjava povprečnih vrednosti tega kazalnika v obdobju 2004–2010 je pokazala statistično značilne razlike med obema skupinama bank, in sicer je bila povprečna neto obrestna marža v skupini islamskih bank višja, kar kaže na učinkovitost te skupine bank, kar zadeva kreditne aktivnosti in upravljanje s stroški virov financiranja. Poslovanje islamskih bank je namreč prvenstveno usmerjeno na prebivalstvo in, če povežem rezultate moje analize z dognanji študije Ernst & Young (2011, str. 40), lahko ugotovim, da islamske banke zaradi velikega deleža brezobrestnih depozitov prebivalstva lahko dosegajo nižje povprečne stroške virov financiranja v primerjavi s konvencionalnimi bankami in si tako zvišujejo neto obrestno maržo. Dodatno pa je lahko višja povprečna neto obrestna marža skupine islamskih bank povezana z dejstvom, da so obrestni odhodki te skupine bank relativno nižji tudi na račun relativno večjega deleža kapitala v bilančni vsoti, kar pomeni, da je dolžniških virov relativno manj.

Slike 3a, 3b in 3c: Gibanje povprečnega kazalnika ROAE (K2), neto obrestne marže (K3) in deleža stroškov v prihodkih (K4) skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010

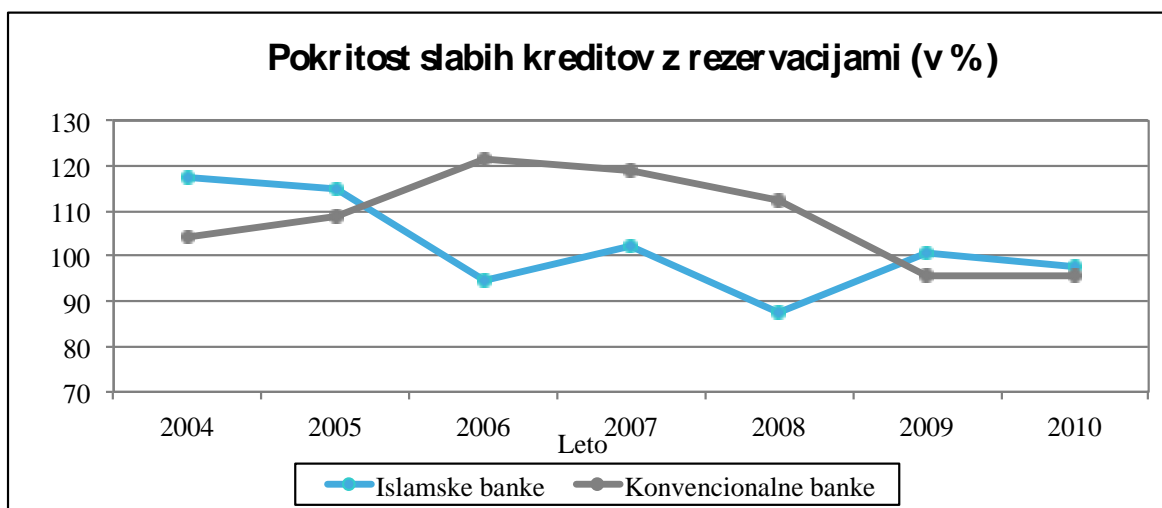
Statistično značilne razlike med skupinama bank so v proučevanem obdobju obstajale tudi z vidika povprečnega deleža stroškov v prihodkih, pri čemer pa so se ob nižjem povprečnem kazalniku za bolj učinkovite pri obvladovanju celotnih stroškov izkazale konvencionalne banke. Slednje so tudi v celotnem proučevanem obdobju beležile nižji povprečni delež stroškov v prihodkih, kar je razvidno tudi iz Slike 3c. Vzrok za slabše obvladovanje stroškov islamskih bank v primerjavi s konvencionalnimi lahko iščemo v pomanjkljivo izdelanih in neenotnih postopkih poslovanja.

Kazalniki kvalitete aktive. Z vidika dveh proučevanih kazalnikov kvalitete aktive je Mann-Whitney U-test pokazal statistično značilne razlike med skupino islamskih in skupino konvencionalnih bank le v kazalniku pokritosti slabih kreditov z rezervacijami. Kazalnik slabih kreditov v kreditnem portfelju se med bančnima skupinama v proučevanem obdobju ne razlikuje statistično značilno, zato ob dejstvu, da je skupina konvencionalnih bank v primerjavi z islamskimi bankami v povprečju oblikovala višje rezervacije glede na znesek slabih kreditov, lahko sklepamo, da imajo relativno bolj konzervativno politiko pri obvladovanju kreditnih tveganj. Skladno s tem bi bilo pričakovati, da bo zaradi relativno višjih rezervacij skupine konvencionalnih bank nižja njihova donosnost, vendar pa z mojo analizo tega ne morem potrditi (glej odstavke Kazalniki donosnosti in učinkovitosti).

Rezultati moje študije se z vidika kazalnika pokritosti slabih kreditov z rezervacijami ujemajo z dognanji Olson in Zoubi (2008b) (glej poglavje 3.1). Rezultati študije nekoliko drugačnega kazalnika stopnje oblikovanih rezervacij (rezervacije glede na bilančno vsoto), ki jo je izvedel Ernst & Young (str. 34, 2011), pa kažejo, da delež rezervacij v bilančni

vsoti skupine islamskih bank v obdobju 2006–2010 v povprečju vsaj za 100 % presega delež oblikovanih rezervacij glede na bilančno vsoto skupine konvencionalnih bank.

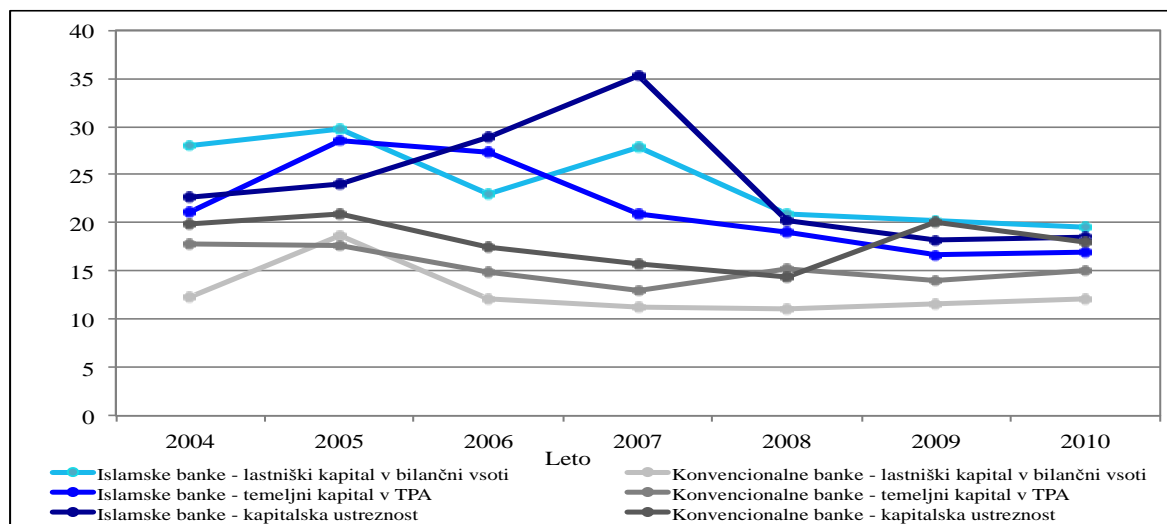
Slika 4: Gibanje povprečnega kazalnika pokritosti slabih kreditov z rezervacijami (K6) skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010

Kazalniki kapitalne moči in ustreznosti. Islamske banke se v obdobju 2004–2010 z vidika vseh treh proučevanih kazalnikov kapitalne moči oziroma ustreznosti statistično značilno razlikujejo od konvencionalnih bank. Bistveno višje povprečne vrednosti kazalnikov v primerjavi s skupino konvencionalnih bank (za 31 % oziroma 33 % z vidika kazalnika kapitalne ustreznosti oziroma kazalnika temeljnega kapitala in kar za 90 % z vidika kazalnika lastniškega kapitala glede na bilančno vsoto) dosega skupina islamskih bank (Slika 5), kar kaže na njihovo boljšo kapitaliziranost glede na TPA oziroma glede na bilančno vsoto, in omogoča nadaljnjo rast TPA.

Relativno več kapitala v skupini islamskih bank je lahko posledica omejitev možnosti financiranja z dolžniškimi viri in kaže na nižji finančni vzvod, torej je bila odvisnost islamskih bank od dolžniških virov financiranja v celotnem obdobju nižja v primerjavi s konvencionalnimi bankami. Višji delež lastniškega kapitala pa tudi blaži vpliv stresnih situacij, kot je na primer finančna kriza, na poslovanje bank. Skladno s tem lahko sklepamo, da so konvencionalne banke z relativno nižjim deležem kapitala bolj odvisne od dolžniških virov financiranja in tako bolj izpostavljene mrtvilu na kapitalnih trgih v času finančne krize, saj jih omejene možnosti za refinanciranja njihovih obstoječih obveznosti in pridobitev novih virov financiranja (brez intervencije centralnih bank) lahko pripeljejo do likvidnostnih težav. Ob tem je treba izpostaviti tudi dejstvo, da ravno relativno nižje vrednosti kapitala omogočajo maksimizacijo ROAE, ki je, kot sem dokazala tudi s svojo analizo, v skupini konvencionalnih bank statistično značilno višji od islamskih bank (podrobneje predstavljeno med kazalniki donosnosti in učinkovitosti).

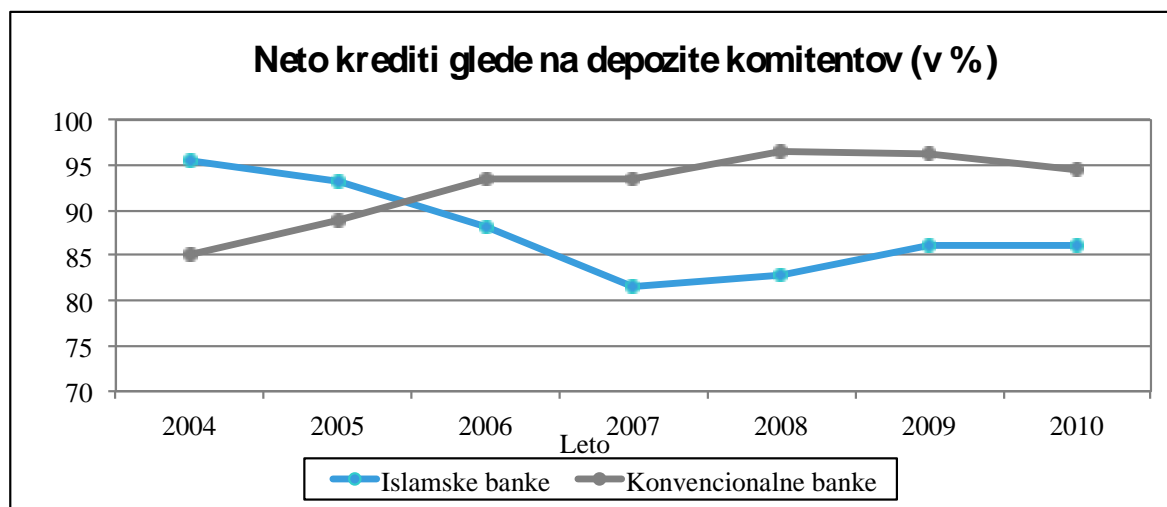
Slika 5: Gibanje povprečnega kazalnika lastniškega kapitala v bilančni vsoti (K7), temeljnega kapitala v TPA (K8) in kapitalne ustreznosti (K9) skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010 (v %)

Kazalniki likvidnosti. Z vidika dveh proučevanih kazalnikov likvidnosti sem statistično značilne razlike med skupino islamskih in konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010 dokazala le pri kazalniku deleža kreditov nebančnega sektorja glede na depozite nebančnega sektorja.

Kot je razvidno iz Slike 6, je v letu 2006 povprečna vrednost tega kazalnika v skupini konvencionalnih bank presegla povprečno vrednost tega kazalnika za skupino islamskih bank in bila višja vsa nadaljnja leta.

Slika 6: Gibanje povprečnega kazalnika neto kreditov glede na depozite nebančnega sektorja (K11) skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010

Višja povprečna vrednost tega kazalnika odraža potencialno višje likvidnostno tveganje konvencionalnih bank, saj so te v povprečju odobrile več kreditov (ki praviloma niso likvidni) glede na depozitno bazo, ki praviloma predstavlja stabilni vir financiranja. Vendar pa glede na referenčne vrednosti tega kazalnika, ki so predstavljene v podpoglavju 3.2.3.4, povprečne vrednosti kazalnika deleža kreditov v depozitih v obeh skupinah bank lahko uvrstimo v enako kategorijo »dobro« (80–100 %). Pri ocenjevanju likvidnosti obeh bančnih skupin pa je treba upoštevati, da banke uravnavajo likvidnost tudi s primarnimi in sekundarnimi likvidnostnimi rezervami ter dejstvo, da so islamske banke omejene (skladno s šeriatskih pravom) glede pridobivanja ostalih (predvsem medbančnih) virov financiranja v primerjavi s konvencionalnimi bankami, kot predstavljeno v podpoglavju 1.2.4, saj imajo slednje dostop do virov sredstev in s tem likvidnosti tudi na denarnem trgu in ostalih segmentih medbančnega trga. Za obvladovanje tega tveganja imajo islamske banke običajno oblikovane precej velike likvidnostne rezerve, vendar pa zaradi omejenih instrumentov upravljanja likvidnosti ne morejo biti konkurenčne konvencionalnim bankam.

Glede na rezultate splošne primerjalne analize poslovanja skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank, ki so predstavljeni v tem podpoglavju, lahko zaključim, da se v obdobju 2004–2010 poslovanje skupin bank z vidika povprečnih vrednosti večine (t.j. osem od enajstih) proučevanih kazalnikov med seboj statistično značilno razlikuje, razloge za dokazane razlike v poslovanju pa je mogoče logično pojasniti in povezati s splošnimi značilnostmi in principi poslovanja obeh proučevanih skupin bank. Poleg tega želim v nadaljevanju v raziskavo vključiti tudi faktor vpliva finančne krize na poslovanje posamezne skupine bank z vidika proučevanih finančno-računovodskih kazalnikov. Na podlagi dosedanjih rezultatov statistične analize domnevam, da se značilnosti in principi poslovanja odražajo tudi v različnem odzivu posamezne skupine bank na finančno krizo, kar pa bom statistično preverila v podpoglavju, ki sledi.

3.2.5 Empirična analiza vpliva finančne krize na poslovanje islamskih bank v primerjavi s poslovanjem konvencionalnih bank

V tem delu nameravam raziskati vpliv finančne krize ločeno na skupino islamskih bank in na skupino konvencionalnih bank, in sicer tako, da preverim razlike v vrednostih posameznega kazalnika med obdobjema 2004–2007 in 2008–2010 znotraj vsake izmed obeh skupin bank. Rezultate analize učinka finančne krize znotraj vsake od obeh bančnih skupin nameravam primerjati tudi medskupinsko. Skladno s tem bom preverjala veljavnost naslednje domneve:

H₀: finančna kriza je z vidika donosnosti, učinkovitosti, kvalitete aktive, kapitalske moči in ustreznosti ter likvidnosti enako vplivala (oziroma ni imela vpliva) na poslovanje znotraj skupine islamskih in znotraj skupine konvencionalnih bank;

H₁: finančna kriza je z vidika donosnosti, učinkovitosti, kvalitete aktive, kapitalske moči in ustreznosti ter likvidnosti različno vplivala na poslovanje znotraj skupine islamskih in znotraj skupine konvencionalnih bank.

V Tabeli 5 so prikazani rezultati deskriptivne analize finančno-računovodskih kazalnikov skupine islamskih in konvencionalnih bank v obdobju 2004–2007 in 2008–2010, v Tabeli 6 pa rezultati Mann-Whitney U-testa finančno-računovodskih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2007 in 2008–2010.

Tabela 5: Deskriptivna analiza finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2007 in 2008–2010

Tip bank	Obdobje	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	
Islamske banke	2004-2007	N	120	120	115	113	63	63	120	66	75	116	101
		M	4.24	17.82	5.12	44.59	5.00	102.31	25.86	24.12	29.56	49.51	88.23
		SD	5.50	17.89	5.49	23.38	4.83	70.35	23.22	20.18	38.00	23.25	55.05
	2008-2010	N	121	121	118	113	94	92	121	97	100	118	101
		M	0.66	7.06	3.91	49.87	4.32	95.67	20.28	17.62	19.00	53.42	85.01
		SD	4.73	17.22	3.09	23.61	3.45	53.09	19.93	10.72	10.35	21.98	36.81
Konvencionalne banke	2004-2007	N	221	221	221	221	218	217	221	188	202	220	220
		M	2.53	19.70	3.54	37.51	4.78	114.83	12.46	15.47	18.27	54.74	90.30
		SD	1.76	9.16	1.62	13.53	4.74	57.06	6.17	7.14	7.17	11.07	19.60
	2008-2010	N	178	178	178	177	177	175	178	164	168	178	178
		M	1.62	13.50	3.70	38.76	4.41	101.87	11.59	14.78	17.51	60.06	95.38
		SD	1.16	13.93	1.61	10.87	3.84	42.23	4.11	13.01	13.74	9.49	20.15

Legenda:

- K1 – kazalnik donosnosti sredstev
- K2 – kazalnik donosnosti kapitala
- K3 – kazalnik neto obrestne marže
- K4 – kazalnik stroškovne učinkovitosti
- K5 – kazalnik slabih kreditov
- K6 – pokritost slabih kreditov z rezervacijami
- K7 – kazalnik lastniškega kapitala v bilančni vsoti
- K8 – kazalnik temeljnega kapitala
- K9 – kazalnik kapitalske ustreznosti
- K10 – kazalnik deleža kreditov v bilančni vsoti
- K11 – kazalnik deleža kreditov v depozitih

Tabela 6: Mann-Whitney U-test finančnih kazalnikov znotraj skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2007 in 2008–2010

Tip bank		K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11
Islamske banke	Mann-Whitney U	4291.50	4681.00	6755.50	5385.00	2849.00	2877.00	5921.50	2337.00	2869.50	5999.50	4659.50
	p	0.00	0.00	0.95	0.04	0.69	0.94	0.01	0.00	0.01	0.10	0.29
Konvencionalne banke	Mann-Whitney U	12771.00	12444.00	18756.00	18116.50	18242.00	16779.00	19067.50	14479.00	15770.50	13572.50	15975.00
	p	0.00	0.00	0.43	0.21	0.35	0.05	0.60	0.33	0.24	0.00	0.00

3.2.5.1 Deskriptivna analiza

Iz Tabele 5 je razvidno, da sta izmed proučevanih enajstih finančno-računovodskih kazalnikov največji relativni upad med proučevanima obdobjema v obeh skupinah bank beležila kazalnik ROAA in kazalnik ROAE. Povprečna vrednost kazalnika ROAA islamskih bank pred krizo je dosegla 4,24 %, v času krize 0,65 %, medtem ko je povprečna vrednost kazalnika ROAE pred krizo znašala 17,82 %, v času krize pa 7,06 %. Islamske banke so v obdobju pred krizo dosegale povprečno neto obrestno maržo v višini 5,11 %, v

času krize pa 3,91 %. Povprečni stroški glede na prihodke so pred krizo znašali 44,58 % in v času krize 49,87 %.

Skupina konvencionalnih bank je v obdobju pred krizo v povprečju dosegala 2,52 % ROAA, v času krize pa 1,62 %, ROAE pa je v času pred krizo znašala 19,69 % oziroma 13,49 % v obdobju finančne krize. Povprečna neto obrestna marža je pred krizo v povprečju znašala 3,54 % in v krizi 3,69 %. Povprečni stroški glede na prihodke konvencionalnih bank so pred krizo znašali 37,51 % in v obdobju krize 38,76 %.

Povprečni delež slabih kreditov v kreditnem portfelju skupine islamskih bank je pred krizo znašal 5,00 %, pri čemer je bila povprečna pokritost z rezervacijami 102,30 %. V času krize pa so islamske banke zabeležile 4,32 % delež slabih kreditov v kreditnem portfelju, katerih povprečna pokritost z rezervacijami je bila 95,67 %.

V skupini konvencionalnih bank je povprečni delež slabih kreditov v kreditnem portfelju pred krizo znašal 4,77 %, njihova pokritost z rezervacijami pa 114,83 %. V času krize so v povprečju slabi krediti predstavljali 4,40 % kreditnega portfelja konvencionalnih bank in bili pokriti z rezervacijami v višini 101,87 %.

Islamske banke so v obdobju pred krizo v povprečju izkazovale 25,85 % lastniškega kapitala v bilančni vsoti ter 24,14 % temeljnega kapitala in 29,53 % skupnega kapitala v TPA. V obdobju krize pa v povprečju 20,27 % lastniškega kapitala v bilančni vsoti, 17,61 % lastniškega kapitala in 19,00 % skupnega kapitala v TPA.

Povprečni lastniški kapital v bilančni vsoti konvencionalnih bank je v obdobju pred krizo predstavljal 12,46 %, delež temeljnega kapitala v TPA 15,47 % in delež skupnega kapitala v TPA 18,27 %. V obdobju krize so konvencionalne banke v povprečju izkazovale 11,58 % lastniškega kapitala v bilančni vsoti, 14,78 % temeljnega kapitala v TPA in 17,50 % skupnega kapitala v TPA.

Islamske banke so v obdobju pred krizo v povprečju beležile 49,51 % neto kreditov v bilančni vsoti, 88,22 % pa so v povprečju predstavljali neto krediti glede na depozite nebančnega sektorja, medtem ko je povprečni delež neto kreditov v bilančni vsoti v času krize znašal 53,41 % in povprečni delež neto kreditov glede na depozite nebančnega sektorja 85,00 %. Povprečni delež neto kreditov v bilančni vsoti konvencionalnih bank je pred krizo znašal 54,74 %, povprečni delež neto kreditov glede na depozite nebančnega sektorja pa 90,29 %, v času krize pa sta ta deleža narasla na 60,06 % oziroma 95,38 %.

3.2.5.2 Statistična analiza z Mann-Whitney U-testom

Za statistično testiranje razlik med povprečnimi vrednostmi proučevanih kazalnikov v obdobju pred finančno krizo (2004–2007) in povprečnimi vrednostmi proučevanih

kazalnikov v obdobju finančne krize (2008–2010) za posamezno skupino bank sem ponovno uporabila Mann-Whitney U-test.

Na podlagi rezultatov Mann-Whitney U-testa, ki so prikazani v Tabeli 6, ugotavljam, da znotraj skupine islamskih bank obstajajo statistično značilne razlike med poslovanjem v obdobju pred krizo in v krizi z vidika naslednjih kazalnikov: (K1) ROAA, (K2) ROAE, (K4) deleža stroškov v prihodkih, (K7) lastniškega kapitala, (K8) temeljnega kapitala in (K9) kapitalske ustreznosti. Povprečne vrednosti vseh ostalih proučevanih kazalnikov se v tej skupini bank med obema obdobjema niso statistično značilno razlikovale.

Prav tako so v skupini konvencionalnih bank z vidika kazalnika (K1) ROAA in kazalnika (K2) ROAE obstajale statistično značilne razlike med poslovanjem v obdobju pred krizo in v krizi. Ostali kazalniki poslovanja skupine konvencionalnih bank, ki so se znotraj te skupine bank izkazali za statistično značilno različne med obema obdobjema, pa se razlikujejo od skupine islamskih bank in so naslednji: (K6) pokritost slabih kreditov z rezervacijami, (K10) delež neto kreditov v bilančni vsoti in (K11) delež neto kreditov glede na depozite nebančnega sektorja.

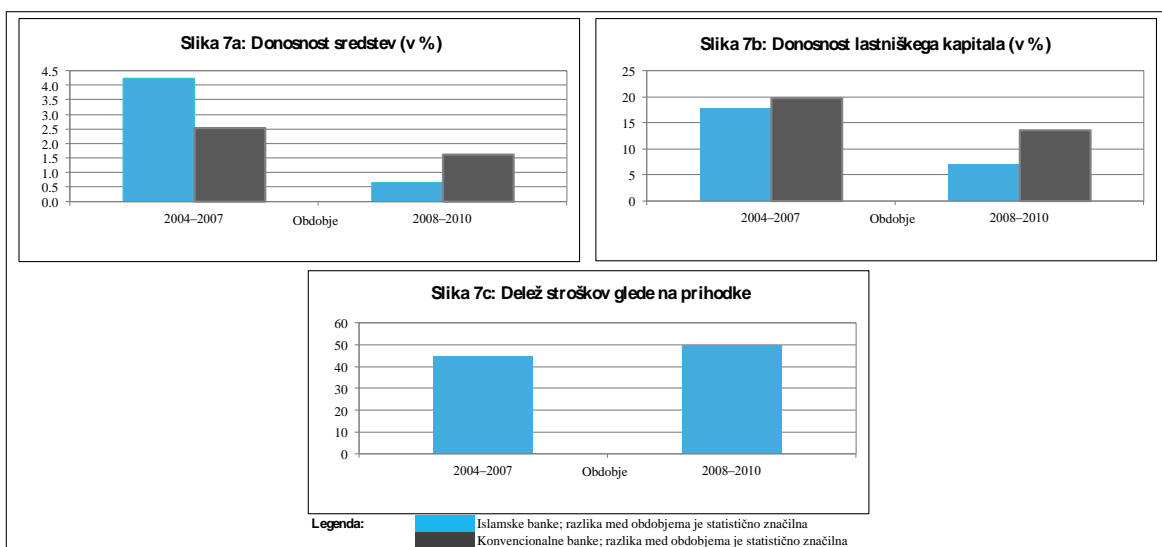
Na podlagi navedenih ugotovitev je tudi ničelno domnevo iz tega podpoglavja mogoče utemeljevati in potrjevati zgolj parcialno po posameznih kazalnikih, saj se je poslovanje znotraj obeh skupin bank na finančno krizo odzvalo enako (statistično značilno oziroma statistično neznačilno) le z vidika štirih izmed enajstih proučevanih kazalnikov. V obeh skupinah bank so statistično značilne razlike v poslovanju med obema obdobjema obstajale le z vidika dveh kazalnikov, in sicer (K1) kazalnika ROAA in (K2) kazalnika ROAE. Kazalnika (K3) neto obrestne marže in (K5) deleža slabih kreditov v celotnem kreditnem portfelju pa v nobeni od obeh skupin bank nista izkazala statistično značilnih razlik med obema obdobjema. Finančna kriza je torej z vidika zadnjih štirih kazalnikov enako vplivala oziroma ni imela vpliva na poslovanje islamskih in konvencionalnih bank, zato lahko za navedene kazalnike potrdim svojo ničelno domnevo. Z vidika ostalih sedmih kazalnikov se je poslovanje znotraj skupin med obema obdobjema odzivalo različno.

V nadaljevanju predstavljam in pojasnujem obnašanje vsakega izmed proučevanih finančno-računovodskih kazalnikov, ki je znotraj posamezne skupine bank izkazal statistično značilne razlike med obdobjema 2004–2007 in 2008–2010. Ugotovitve glede posameznega kazalnika primerjam tudi med skupinama bank.

Kazalniki donosnosti in učinkovitosti. ROAA in ROAE sta se med proučevanima obdobjema znotraj vsake izmed skupin bank razlikovali statistično značilno, in sicer je v obeh skupinah bank opaziti precejšnje zmanjšanje vrednosti kazalnikov. Negativni vpliv finančne krize se je odrazil v kar 84,51 % znižanju povprečne vrednosti ROAA v skupini islamskih bank, oziroma 35,79 % znižanju ROAA v skupini konvencionalnih bank glede na prejšnje obdobje. Povprečna vrednost ROAE je v skupini islamskih bank v času krize

upadla za 60,36 %, v skupini konvencionalnih bank pa za 31,47 %. Na podlagi tega lahko zaključimo, da je bil vpliv finančne krize bolj prizadel skupino islamskih bank, saj je bil relativen upad obeh kategorij ROAA in ROAE v času krize v skupini islamskih bank približno enkrat višji kot v skupini konvencionalnih bank.

Slike 7a, 7b in 7c: Primerjava povprečnega kazalnika ROAA (K1), ROAE (K2) in deleža stroškov v prihodkih (K4) med obdobjema 2004–2007 in 2008–2010 znotraj skupine islamskih in/ali skupine konvencionalnih bank

Z vidika bančne neto obrestne marže finančna kriza ni imela vpliva na nobeno izmed skupin bank, saj se vrednosti tega kazalnika znotraj skupin bank v času krize niso statistično značilno razlikovale od tistih v obdobju pred finančno krizo.

Finančna kriza je torej z vidika treh zgoraj omenjenih kazalnikov enako (z vidika kazalnikov K1 in K2 negativno) vplivala na poslovanje obeh skupin bank oziroma ni imela vpliva na poslovanje nobene izmed obeh skupin bank (v primeru kazalnika K3). Z vidika kazalnika deleža stroškov v prihodkih (K4) pa sta se skupini bank na finančno krizo odzvali različno. Znotraj skupine konvencionalnih bank se kazalnik med obdobjema ni statistično značilno razlikoval. Statistično značilne razlike v vrednostih tega kazalnika med obema obdobjema sem tako dokazala le znotraj skupine islamskih bank, in sicer se je delež stroškov glede na prihodke v času krize v povprečju povečal za 11,86 % glede na predkrizno obdobje. Takšen rezultat nakazuje, da se je v času finančne krize že tako relativno slabša splošna stroškovna učinkovitost poslovanja skupine islamskih bank, ki sem jo dokazala že v prejšnjem poglavju, še dodatno poslabšala. Na podlagi tega lahko ponovno sklepam, da je bila skupina islamskih bank zaradi pomanjkljivo izdelanih in neenotnih postopkov poslovanja z vidika stroškovne učinkovitosti relativno bolj izpostavljena negativnemu vplivu finančne krize. Statistično značilno povprečno povišanje stroškov glede na prihodke v času finančne krize pa je negativno vplivalo tudi na ROAA in

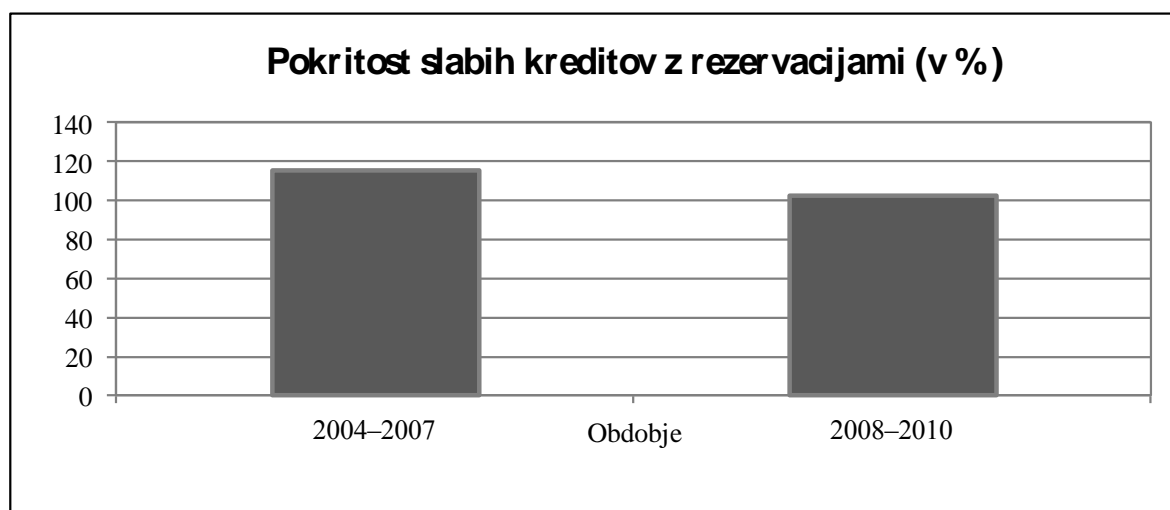
ROAE skupine islamskih bank, ki se je v enakem obdobju, kot že omenjeno, drastično zmanjšala.

Kazalniki kvalitete aktive. Kot sem dokazala v prejšnjem poglavju, se kvaliteta aktive z vidika kazalnika deleža slabih kreditov v kreditnem portfelju v obdobju 2004–2010 v splošnem ni statistično značilno razlikovala med skupinama bank, prav tako pa se proučevani kazalnik znotraj nobene izmed obeh proučevanih skupin bank ni statistično značilno razlikoval med obdobjem pred finančno krizo in obdobjem krize. Na podlagi tega lahko sicer v nasprotju s svojimi pričakovanji sklepam, da se portfelj naložb nobene izmed skupin bank zaradi krize ni bistveno spremenil oziroma poslabšal.

Hkrati pa je moja analiza pokazala, da se je povprečna pokritost slabih kreditov z rezervacijami skupine konvencionalnih bank, ki imajo v splošnem (glej predhodno poglavje) bolj konzervativno politiko oblikovanja rezervacij, v času finančne krize statistično značilno znižala, in sicer za 11,28 % v primerjavi s prejšnjim obdobjem. Finančna kriza z vidika tega kazalnika ni imela statistično značilnega vpliva na poslovanje skupine islamskih bank.

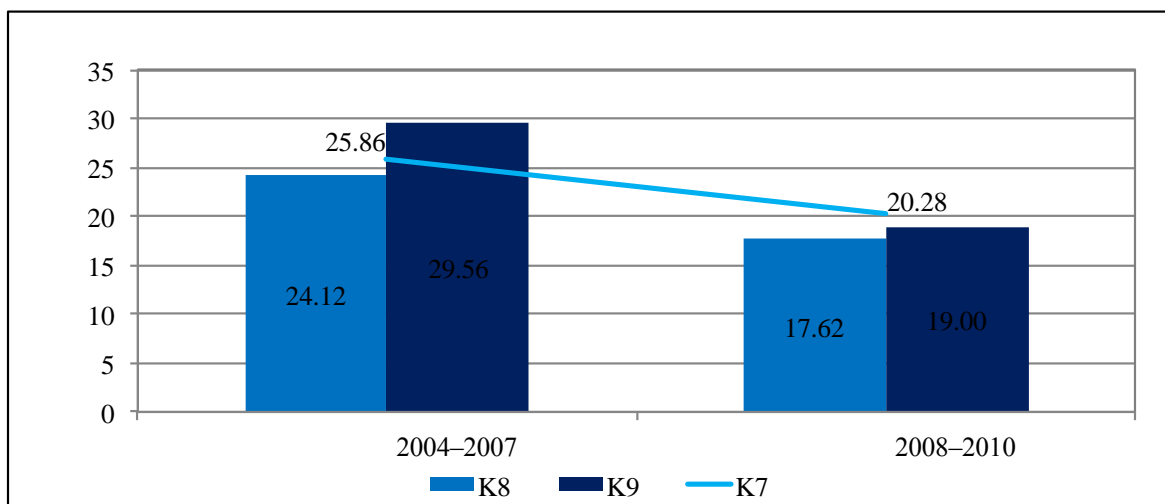
S kazalnikom pokritosti slabih kreditov z rezervacijami, ki je, kot kaže moja analiza, v povprečju višji v skupini konvencionalnih bank, lahko iščemo vzrok za relativno višji upad donosnosti skupine islamskih bank v primerjavi s konvencionalnimi bankami v času finančne krize. Relativno višje rezervacije konvencionalnih bank bi sicer lahko absorbirale del izgube iz naslova odpisa slabih kreditov in tako pomagale ublažiti upad donosnosti (ROAA in ROAE). Pokritost slabih kreditov z rezervacijami skupine islamskih bank pa je bila relativno nižja, kar pomeni, da je imel odhodek iz naslova odpisa slabih kreditov potencialno relativno večji negativni vpliv na donosnost bank.

Slika 8: Primerjava povprečnega kazalnika pokritosti slabih kreditov z rezervacijami (K6) med obdobjema 2004–2007 in 2008–2010 znotraj skupine konvencionalnih bank

Kazalniki kapitalne moči in ustreznosti. Kot že omenjeno, so višji kapitalni kazalniki islamskih bank lahko posledica poslovanja skladno z načeli šeriatskega prava. V prejšnjem poglavju sem dokazala, da vsi trije proučevani kazalniki kapitala skupine islamskih bank v splošnem (v obdobju 2004–2010) dosegajo statistično značilno višje vrednosti v primerjavi s skupino konvencionalnih bank, kar zagotavlja zaščito oziroma blažilec pred stresnimi situacijami v gospodarstvu. Nadaljnja analiza pa je pokazala, da je višina vseh treh kazalnikov ravno znotraj skupine islamskih bank v času finančne krize tudi statistično značilno upadla, in sicer se je najbolj znižal kazalnik kapitalne ustreznosti, v povprečju kar za 35,72 %. Na upad slednjega je gotovo vplivalo drastično zmanjšanje povprečne donosnosti islamskih bank zaradi izgube nekaterih bank, kar lahko načne kapital. Pri tem ne gre pozabiti, kot ugotavljam v predhodni točki, da so imele islamske banke v proučevanem obdobju v povprečju manj oblikovanih rezervacij za pokrivanje morebitnih izgub iz naslova slabih kreditov. Upad lastniškega kapitala glede na bilančno vsoto znotraj skupine islamskih bank kaže tudi na to, da so se v obdobju finančne krize povišali dolžniški viri financiranja in s tem povečali finančni vzvodi islamskih bank. Ne glede na znižanje v času finančne krize, kapitalni kazalniki islamskih bank v povprečju še vedno presegajo zakonsko določeni minimum in tudi vrednosti teh kazalnikov znotraj skupine konvencionalnih bank, na katere pa, glede na rezultate analize, finančna kriza ni imela statistično značilnega vpliva.

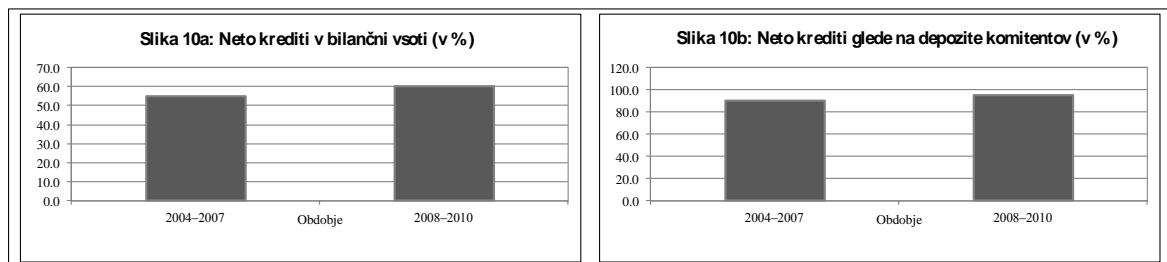
Slika 9: Primerjava povprečne vrednosti kazalnika lastniškega kapitala v bilančni vsoti (K7), temeljnega kapitala v TPA (K8) in kapitalne ustreznosti (K9) med obdobjema 2004–2007 in 2008–2010 znotraj skupine islamskih bank (v %)

Kazalniki likvidnosti. Z vidika obeh kazalnikov likvidnosti lahko potrdimo statistično značilni vpliv finančne krize zgolj na poslovanje konvencionalnih bank, medtem ko za skupino islamskih bank statistično značilnih razlik v kazalnikih med obema obdobjema ne moremo dokazati. V povprečju se je delež kreditov v bilančni vsoti skupine konvencionalnih bank v obdobju finančne krize povečal za 9,72 %, delež neto kreditov

glede na depozite komitentov nebančnega sektorja pa za 5,63 % glede na obdobje pred začetkom finančne krize. Na podlagi tega ugotavljam, da se je potencialno likvidnostno tveganje konvencionalnih bank v času finančne krize v povprečju povečalo. Vendar pa želim ob tem ponovno izpostaviti, da so infrastruktura in instrumenti za upravljanje likvidnosti v konvencionalnih bankah bolj razviti kot v islamskih bankah.

Slika 10a in 10b: Primerjava povprečnega kazalnika neto kreditov glede na bilančno vsoto (K10) in neto kreditov glede na depozite nebančnega sektorja (K11) med obdobjema 2004–2007 in 2008–2010 znotraj skupine konvencionalnih bank

4 PREGLED GLAVNIH UGOTOVITEV

Lastna empirična analiza je pokazala, da se poslovanje skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank z vidika večine izmed proučevanih kazalnikov (osem od enajstih) med seboj razlikuje. Ugotovljene razlike v finančno-računovodskih kazalnikih je največkrat mogoče povezati oziroma pojasniti z osnovnimi principi poslovanja obeh bančnih sistemov. Posebej pa gre izpostaviti, da se razlike med poslovanjem obeh skupin bank dosledno pojavljajo pri kazalnikih, ki so tako ali drugače vezani na kapital bank (K1, K7, K8 in K9). Kapital tako očitno močno determinira skupino bank oziroma sistem poslovanja, skupina islamskih bank namreč izkazuje relativno višje kapitalne količnike in posledično manjši ROAE ter nižji finančni vzvod v primerjavi s konvencionalnimi bankami.

Rezultati moje analize z vidika kapitala se tako ujemajo z dognanji avtorjev Tilva in Tuli (b.l., str. 9–10), ki jih navajam v podpoglavju 3.1. Prav tako lahko potrdim tudi ugotovitev avtorjev Johnes, Izzeldin in Pappas (2010, str. 2), da je stroškovna učinkovitost islamskih bank v splošnem slabša kot pri konvencionalnih bankah. Kar zadeva ROAE, pa so moji izsledki ravno nasprotni od rezultatov študije avtorjev Olson in Zoubi (2008a, str. 2 in 2008b, str. 10), in sicer sem dokazala, da skupina islamskih bank dosega statistično značilno nižje vrednosti kazalnika ROAE v primerjavi s konvencionalnimi bankami; z vidika kazalnika ROAA pa se rezultati moje študije ujemajo z njunimi dognanji, in sicer, da statistično značilnih razlik med obema skupinama bank ni. Za večjo preglednost v nadaljevanju ponujam še tabelarični prikaz glavnih ugotovitev svoje primerjalne analize poslovanja islamskih in konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010 (Tabela 7) in pregled rezultatov analize vpliva finančne krize na poslovanje islamskih bank v primerjavi s

konvencionalnimi bankami z vidika vseh enajstih proučevanih finančno-računovodskih kazalnikov (Tabela 8).

Tabela 7: Pregled rezultatov analize poslovanja islamskih bank v primerjavi s poslovanjem konvencionalnih bank z vidika proučevanih kazalnikov

Kazalnik	H ₀ *	H ₁ **
Donosnost in učinkovitost		
K1	☐	
K2	☐	☐ KON
K3	☐	☐ ISL
K4	☐	☐ KON
Kvaliteta portfelja		
K5	☐	
K6	☐	☐ KON
Kapitalska moč in ustreznost		
K7	☐	☐ ISL
K8	☐	☐ ISL
K9	☐	☐ ISL
Likvidnost		
K10	☐	
K11	☐	☐ ISL

Legenda: * ✓ – potrditev ničelne hipoteze H₀, ✗ – zavrnitev ničelne hipoteze H₀

** Poleg znaka ✓ navajam tudi skupino bank (konvencionalne banke »KON«, islamske banke »ISL«), ki je z vidika posameznega kazalnika v povprečju poslovala bolj uspešno.

Tabela 8: Pregled rezultatov analize vpliva finančne krize na poslovanje islamskih bank v primerjavi s poslovanjem konvencionalnih bank z vidika proučevanih kazalnikov

Kazalnik	H ₀ *	H ₁ **
Donosnost in učinkovitost		
K1	✓ statistično značilne razlike med obdobjema znotraj obeh skupin bank; ↓	
K2	✓ statistično značilne razlike med obdobjema znotraj obeh skupin bank; ↓	
K3	✓ NI statistično značilnih razlik med obdobjema znotraj nobene izmed skupin	
K4	☐	✓ statistično značilne razlike med obdobjema v skupini ISL; ↓
Kvaliteta portfelja		
K5	✓ NI statistično značilnih razlik med obdobjema znotraj nobene izmed skupin	
K6	☐	✓ statistično značilne razlike med obdobjema v skupini KON; ↓

se nadaljuje

nadaljevanje

Kazalnik	H ₀ *	H ₁ **
Kapitalska moč in ustreznost		
K7	□	✓ statistično značilne razlike med obdobjema v skupini ISL; ↓
K8	□	✓ statistično značilne razlike med obdobjema v skupini ISL; ↓
K9	□	✓ statistično značilne razlike med obdobjema v skupini ISL; ↓
Likvidnost		
K10	□	✓ statistično značilne razlike med obdobjema v skupini KON; ↓
K11	□	✓ statistično značilne razlike med obdobjema v skupini KON; ↓

Legenda: * ✓ potrditev ničelne hipoteze H₀, ✗ zavrnitev ničelne hipoteze H₀

** Poleg znaka ✓ navajam tudi skupino bank, znotraj katere se posamezen kazalnik statistično značilno razlikuje med preučevanima obdobjema (skupina konvencionalnih bank »KON«, skupina islamskih bank »ISL«), ter ali se je poslovanje te skupine bank z vidika tega kazalnika v finančni krizi (2008-2010) v povprečju izboljšalo ↑ ali poslabšalo ↓. Znotraj skupine, ki v tem stolpcu ni navedena, se posamezen kazalnik med obdobjema ni razlikoval statistično značilno.

V nasprotju z ugibanji, ki se zadnje čase pojavljajo v medijih, da so islamske banke imune na finančno krizo, na podlagi lastne statistične analize vpliva finančne krize na posamezno od obeh proučevanih skupin bank ugotavljam, da to ni res. Primerjava poslovanja posamezne od obeh bančnih skupin z vidika izbranih enajstih finančno-računovodskih kazalnikov med obdobjema pred in med finančno krizo je namreč pokazala, da sta se skupini bank le z vidika štirih kazalnikov na krizo odzvali enako (poslovanje obeh skupin bank je ostalo nespremenjeno z vidika kazalnikov K3 in K5, oziroma se je poslabšalo z vidika kazalnikov K1, K2), z vidika ostalih pa različno, vendar ne nujno v korist islamskih bank.

Finančna kriza je močno poslabšala ROAE in ROAA tako konvencionalnih kot tudi islamskih bank. Znotraj skupine islamskih bank pa so se v času krize precej poslabšali še vsi trije proučevani kazalniki kapitalske moči in ustreznosti (K7, K8 in K9) ter kazalnik stroškovne učinkovitosti, medtem ko konvencionalne banke poleg upada ROAE in ROAA beležijo poslabšanje kazalnikov likvidnosti (K10, K11) ter enega izmed kazalnikov kvalitete portfelja (K6). Zanimivo je, da islamske banke beležijo največje poslabšanje kazalnikov oziroma najslabše vrednosti kazalnikov šele v letu 2009 in ne že prej, kot je to razvidno pri skupini konvencionalnih bank, kar je skladno z ugotovitvijo avtorjev El-Said in Ziemba (2009), da so se islamske banke uspele izogniti zgolj prvi fazi finančne krize, v drugi fazi pa jim to ne bo uspelo. Podobno navajata tudi Hasan in Dridi (2010, str. 25), pri čemer pa ugotavljata tudi, da je vpliv krize z vidika dobičkonosnosti odvisen tudi od velikosti bank: velike banke naj bi se odzvale bolje kot manjše.

Tudi sama sem za primerjavo rezultatov poleg že predstavljene študije in njenih rezultatov, dodatno izvedla statistično analizo, v kateri sem poleg finančno-računovodskih kazalnikov upoštevala še velikost bank. Banke sem razvrstila v tri razrede glede na njihovo bilančno vsoto. V skupino malih bank so uvrščene tiste z bilančno vsoto do 5 milijard evrov, v skupino srednje velikosti banke z bilančno vsoto od 5 do 10 milijard evrov, banke z bilančno vsoto od 10 do 40 milijard evro pa so uvrščene v skupino velikih bank. Iz analize so, zaradi izenačitve z islamskimi bankami, tako izpadle konvencionalne banke, katerih bilančna vsota presega 40 milijard evrov, saj bilančne vsote islamskih bank ne dosegajo takšnih vrednosti. Na podlagi rezultatov dodatne analize ni mogoče sklepati, da je vpliv finančne krize odvisen od velikosti banke. Rezultati analize finančno-računovodskih kazalnikov z upoštevanjem velikosti bank so predstavljeni v Prilogah 4–7.

SKLEP

V magistrskem delu sem poskušala na konsistenten in pregleden način primerjati poslovanje skupine islamskih bank s poslovanjem skupine konvencionalnih bank z vidika temeljnih finančno-računovodskih kazalnikov ter ob tem proučiti tudi vpliv aktualne finančne krize na poslovanje obeh skupin bank.

Dejstvo je, da je islamski bančni sistem v obdobju trenutne finančne krize, ki je primarno najbolj prizadela konvencionalni finančni sektor, uspešno izkoristil priložnost in utrdil svojo mednarodno vlogo. V tem času je namreč bilančna vsota islamskih bank na globalni ravni beležila izredne stopnje rasti, zato sem želela predvsem razjasniti ugibanja o tem, ali islamski bančni sistem v resnici posluje bolj uspešno od konvencionalnega, ter ali je zaradi upoštevanja principov šeriatskega prava pri svojem poslovanju res bolj odporen na finančno krizo. Zaradi omejenih podatkov o poslovanju predvsem islamskih bank sem morala svojo analizo nekoliko posplošiti in jo izvesti na nivoju več držav skupaj.

Analizo sem začela s splošno primerjavo poslovanja skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank ter dokazala, da se poslovanje obeh skupin z vidika večine izmed proučevanih kazalnikov razlikuje, vendar le delno v korist islamskih bank. Za glavnino teh razlik je vzrok mogoče iskati ravno v principih poslovanja, ki jih narekuje šeriatsko pravo. Tako so razlike očitne predvsem pri kazalnikih, ki so vezani na kapital bank. Skupina islamskih bank v proučevanem obdobju v povprečju dosega bistveno višje kapitalske kazalnike v primerjavi s konvencionalnimi bankami, kar pozitivno vpliva tudi na finančni vzvod, ki je nižji, vendar pa hkrati vpliva negativno na ROAE. Večjo stroškovno učinkovitost pa so v proučevanem obdobju izkazale konvencionalne banke.

Značilnosti posameznega bančnega sistema so se odrazile tudi v različnem odzivu poslovanja bank na finančno krizo. Ta je namreč z vidika večine proučevanih kazalnikov različno vplivala na poslovanje obeh bančnih skupin, vendar se nobena izmed skupin bank ni uspela izogniti upadu ROAA in ROAE. Precej bolj drastično zmanjšanje obeh kategorij

pa so beležile islamske banke. Ob upadu donosnosti skupine islamskih bank se je v času krize bistveno zmanjšal tudi njihov kapital, ki pa kljub temu še vedno ostaja nad nivojem konvencionalnih bank.

Zanimiv je podatek, da so islamske banke upad donosnosti in najnižje vrednosti kazalnikov kapitala zabeležile z rahlim zamikom za konvencionalnimi, in sicer šele v letu 2009. V istem letu je opaziti tudi poslabšanje ostalih kazalnikov, ki so v skupini islamskih bank izkazali statistično značilne razlike v primerjavi s predkriznim obdobjem. Zamik v poslabšanju poslovanja islamskih bank je mogoče pripisati dejstvu, da te niso bile izpostavljene instrumentom, ki so bili usodni za mnogo konvencionalnih bank in so krizo občutile šele, ko se je ta preselila v realni sektor. Islamske banke namreč praviloma investirajo predvsem v telekomunikacije, zdravstvo in visoko tehnologijo, torej v panoge, ki jih kriza ni prizadela tako močno kot panoge, katerim so izpostavljene konvencionalne banke. Trn v peti islamskih bank pa ostaja koncentrirana visoka izpostavljenost trgovskim, nepremičninskim in infrastrukturnim projektom, ki so zaradi močnega upada mednarodne trgovine in poka nepremičninskega balona oslabili poslovanje teh bank (kot na primer Dubai Islamic Bank) v letu 2009. Zato je presenetljivo, da s pomočjo statistične analize nisem dokazala statistično značilnega poslabšanja portfelja v obdobju finančne krize za nobeno izmed skupin bank.

Verjetno je res, da islamske banke zaradi nadpovprečno visokih kazalnikov kapitala, nižjega finančnega vzvoda in močne depozitne baze trenutno ne občutijo potrebe po svežem kapitalu, kot jo občuti veliko konvencionalnih bank, vendar pa rezultati moje analize dokazujejo, da se skupina islamskih bank nikakor ni izognila negativnemu vplivu finančne krize. Špekulacije o njihovi odpornosti na finančno krizo, ki se pojavljajo v medijih torej niso povsem utemeljene. Če želijo zmanjšati svojo izpostavljenost negativnim vplivom trga, bodo tudi islamske banke morale poenotiti regulatorni okvir in dodatno razviti ter izpopolniti obstoječe finančne instrumente, ki bi jim omogočili diverzifikacijo portfelja in učinkovito upravljanje z likvidnostjo, kar bi pozitivno vplivalo tudi na njihovo donosnost ter jim omogočilo bolj uspešno konkurirati konvencionalnim bankam.

S svojim delom sem dopolnila dognanja skromnega števila doslej izvedenih študij s področja primerjave islamskega in konvencionalnega bančnega sistema ter jim dodala vrednost z novimi ugotovitvami v zvezi z vplivom finančne krize. S tem podajam iztočnico za nadaljnja razmišljanja o principih poslovanja, skladnih s šeriatskim pravom, ki bi jih z namenom izboljšanja poslovanja lahko implementirali v konvencionalni bančni sistem in obratno.

LITERATURA IN VIRI

1. Ahmad, A. (1993). *Contemporary Practices of Islamic Financing Techniques*. Jeddah: Islamic Research and Training Institute, Islamic Development Bank.
2. Ambah, F. S. (2008). Islamic Banking: Steady in Shaky Times. *Washington Post*. Najdeno 6. januarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.ahlalheeth.com/vbe/showthread.php?t=3318>
3. Ariff, M. (1988). Islamic Banking. *Asian– Pacific Economic Literature*, 2(2), 46–62.
4. Ariff, M. (2007). Islamic Banking, a variation of conventional banking. *Monash Business Review*. Najdeno 6. januarja 2011 na spletnem naslovu <http://islamicbankingzone.com/e-library/full-paper-islamic-banking.pdf>
5. Bank for International Settlements (BIS). (2008). *Annual Report*. Basel: Bank for International Settlements.
6. Barros, C. P., Ferreira, C., & Williams, J. (2007). Analysing the determinants of performance of best and worst European banks: A mixed logit approach. *Journal of Banking & Finance*, 31(7), 2189–2203.
7. Bashier, B. A. (1983). Portfolio Management of Islamic Banks: A certainty approach. *Journal of Banking and Finance*, 7 (3), 339–354.
8. Bjorklund, I., & Lundstrom, L. (2004). *Islamic Banking: An Alternative System*. Najdeno 1. decembra 2011 na spletnem naslovu <http://hkr.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:229587>
9. BMB Islamic UK Limited. (2010). *Global Islamic Finance Report 2010*. London: BMB Islamic UK Limited
10. BMB Islamic UK Limited. (2011). *Global Islamic Finance Report 2011*. London: BMB Islamic UK Limited
11. Can a protracted economic slowdown be avoided? (2012). Najdeno 30. marca 2012 na spletnem naslovu <http://www.un.org/en/development/desa/news/policy/can-protracted-slowdown-be-avoided.html>
12. Chang, H. J. (2002). *Kicking Away the Ladder: Development Strategy in Historical Perspective*. London: Anthem Press.
13. Chapra, M. U. (2008). The global financial crisis: can islamic finance help minimize the severity and frequency of such a crisis in the future? *A paper prepared for presentation at the Forum on the Global Financial Crisis to be held at the Islamic Development Bank on 25 October 2008*. Najdeno 1. decembra 2010 na spletnem naslovu http://www.isdbforum.org/presentationPapers/5-M_Umer_Chapra.pdf
14. Chong, B. S., & Liu, M. H. (2006). Islamic Banking: Interest –Free or Interest–Based? Najdeno 6. januarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.efmaefm.org/0efmameetings/efma%20annual%20meetings/2007-vienna/papers/0019.pdf>
15. Choudhary, S. H. Jr. (2010). Economic Recession and Banking Reforms – Causes and Solutions. Najdeno 30. marca 2012 na spletnem naslovu http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1545328

16. Choudhury, M. A., & Hussain, M. M. (2005). A paradigm of Islamic money and banking. *International Journal of Social Economics*, 32(3), 203–217.
17. Cilenšek, S. (2009). *Islamski finančni sistem: koncept in osnovne značilnosti* (diplomsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
18. CIMB Bank. (2007). *The Structure of the Syndicated Wakala restricted with Commodity Murabaha Financing Facility* (interno gradivo). London: CIMB Bank.
19. Čeh, S. (2010, 15. december). Banke brez obresti in povrhu tudi uspešne. *Delo*. 20. februarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.delo.si/clanek/99282>
20. Čihak, M., & Hesse, H. (2008). Islamic Banks and Financial Stability: An empirical Analysis. *IMF Working Paper*, 8(16). Washington: International Monetary Fund.
21. Dar, H. A., & Presley, J. R. (2003). Islamic banking. *Handbook of international banking* (str. 191–205). Northampton.
22. Demirguc–Kunt, A., Detragiache, E., & Gupta, P. (2006). Inside the Crisis: An Empirical Analysis of Banking Systems in Distress. *Journal of International Money and Finance*. Najdeno 14. februarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp00156.pdf>
23. Durmus, Y. (2009). Islamic finance – during and after the global financial crisis. *BIS Review*, 124. Najdeno 6. januarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.bis.org/review/r091013c.pdf>
24. El–Gamal, M. A. (2001). An economic explication of the prohibition of riba in classical jurisprudence. Najdeno 6. januarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.ruf.rice.edu/~elgamal/files/riba.pdf>
25. El–Gamal, M. A. (2006). Islamic Finance: Law, Economic and Practice. *Cambridge University Press*. Najdeno 6. januarja 2011 na spletnem naslovu http://assets.cambridge.org/97805218/64145/frontmatter/9780521864145_frontmatter.pdf
26. El Said, A., & Ziemba, R. (2009). Stress-testing Islamic Finance. *Roubini Global Economics*. Najdeno 6. januarja 2011 spletnem naslovu http://www.roubini.com/economonitor–monitor/256697/stress–testing_islamic_finance
27. Engels, J., & Elsen, R. (2012). Progressive Markets – the Development in Germany. *Presentation for the 2nd World Islamic Finance Conference*.
28. Ernst & Young. (2012). A Brave New World of Sustainable Growth Report 2011–2012. *The World Islamic Banking Competitiveness Report*. Najdeno 5. aprila 2012 na spletnem naslovu [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/IBCR_Report/\\$FILE/IBCRReport2011\(LR\)%20Final.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/IBCR_Report/$FILE/IBCRReport2011(LR)%20Final.pdf)
29. Errico, L., & Farahbaksh, M. (1998). Islamic Banking: Issues in Prudential Regulations and Supervision. *IMF Working Paper No QP/98/30*. Washington: International Monetary Fund.
30. Farook, R. (2009). Global Financial Crisis Unthinkable Under Islamic Banking Principles. Najdeno 1. decembra 2010 na spletnem naslovu

- http://islamicfinanceandbanking.blogspot.com/2009/03/global-financial-crisis-unthinkable_09.html
31. Financial Service Authority. (2009). A regulatory response to the global banking crisis. *The Turner Review*. Najdeno 1. decembra 2010 na spletnem naslovu http://www.fsa.gov.uk/pubs/other/turner_review.pdf
 32. Financial Times Business. (2011). *Top 1000 World Banks 2011*. London: Financial Times Business
 33. Financial Times Business. (2010). *Top 500 Islamic Financial Institutions 2010*. London: Financial Times Business
 34. Financial Times Business. (2011). *Top 500 Islamic Financial Institutions 2011*. London: Financial Times Business
 35. Future of Islamic Finance. (2010). *Financial Times, Special Report*. Najdeno 6. januarja 2011 spletnem naslovu <http://media.ft.com/cms/9e2790e2-064d-11e0-976b-00144feabdc0.pdf>
 36. Gatehouse Bank. (2011). *Islamic Finance*. London: Gatehouse Bank.
 37. Godly but ambitious. (2009). *The Economist*. Najdeno 20. februarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.economist.com/node/13856281>
 38. Golin, J. (2001). *The Bank Credit Analysis Handbook*. Singapore: John Wiley & Sons (Asia) Pte Ltd.
 39. Grais, W., & Kulathunga, A. (2007). *Capital Structure and Risk in Islamic Financial Services*. Jon Wiley & Son (Asia) Pte Ltd.
 40. Grose, T. K. (2008). The rise of Islamic banking in a time of economic crisis. *U.S. News*. Najdeno 1. decembra 2010 na spletnem naslovu <http://politics.usnews.com/news/world/articles/2008/12/10/the-rise-of-islamic-banking-in-a-time-of-economic-crisis.html>
 41. Hasan, M., & Dridi, J. (2010). The Effects of the Global Crisis on Islamic and Conventional Banks: A Comparative Study. *IMF Working Paper*. Washington: International Monetary Fund.
 42. Ilirika s katarskimi partnerji ustanovila islamski sklad. (2010). *Dnevnik*. Najdeno 13. aprila 2012 na spletnem naslovu http://www.dnevnik.si/poslovni_dnevnik/1042370651
 43. Imam, P., & Kangni, K. (2010). Islamic Banking: How has it spread? *IMF Working Paper*. Washington: International Monetary Fund.
 44. Imam, P., & Kpodar, K. (2010). Islamic Banking: How has it diffused? *IMF Working Paper*. Washington: International Monetary Fund.
 45. Interno gradivo slovenske banke. (2005). *Metodologija za ocenjevanje tujih bank*.
 46. *Islam*. Najdeno 30. januarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.religije.com/islam.htm>
 47. Islamic Finance 2010. (2010). *International Financial Services London*. Najdeno 6. januarja 2011 na spletnem naslovu http://www.ifsl.org.uk/media/2373/IFSL_Islamic_Finance_2010.pdf

48. Iqbal, Z., & Van Greuning, H. (2008). *Risk analysis for Islamic banks*. Washington, D.C.: World Bank.
49. Johnes, J., Izzeldin, M., & Pappas V. (2010). Efficiency in Islamic and conventional banks: A comparison based on financial ratios and data envelopment analysis. Najdeno 1. decembra 2010 na spletnem naslovu <http://www.lums.lancs.ac.uk/files/Efficiency.pdf>
50. Karim, R., & Ali, A. (1989). Determinants of the financial strategy of Islamic Banks. *Journal of Business Finance and Accounting*, 16(2), 193–212.
51. Keeley, B., & Love, P. (2010). From Crisis to Recovery. *OECD Insights*. Najdeno 30. marca 2012 na spletnem naslovu <http://www.oecd.org/dataoecd/13/63/46156144.pdf>
52. Khan, M. S. (1985). Islamic interest-free banking: A theoretical analysis. *IMF Staff Papers DM/85754*. Washington: International Monetary Fund.
53. Khan, T., & Ahmed, H. (2001). Risk Management: An analysis of Issues in Islamic Financial Industry. *Occasional Paper No. 5*. Jeddah: Islamic Research and Training Institute, Islamic Development Bank.
54. Kim, S. J., & McKenzie M. D. (2010). International Banking in the New Era: Post-Crisis Challenges and Opportunities. *International Finance Review*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
55. Linklaters. (2011). *Basel III: Capital Changes*. Najdeno 30. marca 2012 na spletnem naslovu http://frank-oertel-math.de/On_Basel_III_Feb_2011.pdf
56. *Liquidity Management Center*. Najdeno 12. maja 2012 na spletnem naslovu <http://www.lmcbahrain.com/>
57. Loqman, M. (1999). A Brief Note on Islamic Financial System. *Managerial Finance*, 25(5), 52–59.
58. Lyons, G. (2010). The economic and financial lessons of the crisis. *Special Report*. London: Standard Chartered Bank.
59. Merrouche, O., & Nier, E. (2010). What Caused the Global Financial Crisis? – Evidence on the Drivers of Financial Imbalances 1999–2007. *IMF Working Paper*. Washington: International Monetary Fund.
60. Metwally, M. M. (1997). Differences between the financial characteristics of interest-free banks and conventional banks. *European Business Review*, 97(2), 92–98.
61. Miskhin, F. (1997). The Causes and Propagation of Financial Instability: Lessons for Policymakers. *Proceedings*. Najdeno 5. aprila 2012 na spletnem naslovu <http://www.kc.frb.org/publicat/sympos/1997/pdf/s97mishk.pdf>
62. Moin, M. S. (2008). *Performance of Islamic Banking and Conventional Banking in Pakistan: A Comparative Study* (magistrsko delo). Skövde: University of Skövde.
63. Olson, D., & Zoubi, T. (2008a). Financial Characteristics of Banking Industry in the GCC Region: Islamic vs. Conventional Banks. Presented at the Federation of Business Disciplines. Najdeno 15. februarja 2011 na spletnem naslovu http://www.hha.dk/afl/seminars/DENNIS_OLSON.pdf

64. Olson, D., & Zoubi, T. (2008b). Using Accounting Ratios to distinguish between Islamic and Conventional Banks in the GCC Region. *The International Journal of Accounting*, 43(1), 45–65.
65. Palat, R. (1989). *Understanding rations*. London: Kogan Page.
66. Pestana, B.C., Ferreira, C., & Williams, J. (2007). Analysing the determinants of performance of best and worst European banks: A mixed logit approach. *Journal of Banking and Finance*, 31, 2189–2203.
67. Portes, R. (2009). Global Imbalances. *Macroeconomic Stability and Financial Regulation: Key Issues for the G20*. Najdeno 14. februarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.master-ape.ens.fr/wdocument/master/cours/macro8/Global%20Imbalances.pdf>
68. PriceWaterhouseCoopers. (2008). *Growing pains: Managing islamic banking risk*. Najdeno 1. decembra 2010 na spletnem naslovu <http://www.pwc.com/gx/en/financial-services/islamic-finance-programme/managing-islamic-banking-risks.jhtml>
69. Rosly, S. A., & Abu Bakar, M. A. (2003). Performance of Islamic and mainstream banks in Malaysia. *International Journal of Social Economics*, 20, 1249–1265.
70. Rivlin, P. (2008). The Development of Islamic Banking. *Orient*, 3, 4–11.
71. Saddy, F. (2009). Risky Business. *Islamic Banking & Finance*. Najdeno 14. februarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.google.com/search?client=safari&rls=en&q=Risky+Business.+Islamic+Banking+%26+Finance&ie=UTF-8&oe=UTF-8>
72. Santos, J. A. C. (2000). Bank capital regulation in contemporary banking theory: a review of the literature. *BIS Working Paper No. 90*. Basel: BIS Monetary and Economic Department.
73. Shanmugam, B., & Zahari, Z. R. (2009). *A Primer on Islamic Finance*. Charlottesville: The Research Foundation of CFA Institute.
74. Siddiqui, M. N. (1981). *Muslim Economic Thinking: A Survey of Contemporary Literature*. London: The Islamic Foundation.
75. Siddiqui, A. (2008). Financial Contracts, Risk and Performance of Islamic Banking. *Managerial Finance*, 34(10), 680–694.
76. Stiglitz, J. (2003). Dealing with Debt: How to reform the Global Financial System. *Harvard International Review*, Spring, 54–59.
77. Suleiman, M. N. (b.l.). Corporate governance in Islamic banks. *Al-Bab*. Najdeno 14. februarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.al-bab.com/arab/econ/nsbanks.htm>
78. Štiblar, F. (2008). *Svetovna kriza in Slovenci, kako jo preživeti?* (1. natis). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
79. Taufiq, H., Shamsher, M., Ariff, M., & K. I. Bader, M. (2008). Cost, Revenue and Profit Efficiency of Islamic versus Conventional Banks: International Evidence using Data Enveloping Analysis. *Islamic Economic Studies*, 15(2), 23–76.
80. Taufiq, H., Shamsher, M., & K. I. Bader, M. (2009). Efficiency of conventional versus Islamic banks: evidence from the Middle East. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 2(1), 46–64.

81. Tett, G. (2000). Big Freeze part 1: How it began. *Financial Times*. Najdeno 3. februarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.ft.com/cms>
82. Tilva, R., & Tuli, J. (b.l.). Islamic Banking: A new era of financing. Najdeno 3. februarja 2011 na spletnem naslovu http://globalwebpost.com/farooqm/study_res/i_econ_fin/tilva_tuli_ibanking.pdf
83. Tomič, A. (2009). *Globalna finančna kriza, njen vpliv na poslovanje največjih svetovnih bank ter ameriško in evropsko gospodarstvo* (diplomsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
84. Union de Banques Arabes et Francaises. (2005). *Islam and Finance*. Paris: Union de Banques Arabes et Francaises.
85. United Nations. (2011). *World Economic Situation and Prospects 2011*. Najdeno 14. februarja 2011 na spletnem naslovu http://www.unctad.org/en/docs/wesp2011pr_en.pdf
86. Vadjal, J., Hadič, K., & Kociper, T. (2009). Zgodovina evropskega bančništva: Posebnosti islamskega bančništva in njegovi zametki na Balkanu. *Bančni vestnik*, (9), 51–54.
87. Van Schaik, D. (2001). Islamic Banking. *The Arab Bank Review*. Najdeno 30. marca 2012 na spletnem naslovu http://www.globalwebpost.com/farooqm/study_res/i_econ_fin/schaik_banking.pdf
88. Wilson, R. (2009). Why Islamic Banking is Successful? Islamic Banks are Unscathed Despite of Financial Crisis. Najdeno 15. aprila 2012 na spletnem naslovu http://www.isdbforum.org/Subjects/Islam_and_the_Financial_Crisis/rwilson.pdf

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Slovar tujih izrazov	1
Priloga 2: Shematski prikaz najema islamskega sindiciranega kredita	2
Priloga 3: Seznam bank, vključenih v nabor za statistično analizo.....	3
Priloga 4: Deskriptivna analiza finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010 po velikosti	4
Priloga 5: Mann-Whitney U-test finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010 po velikosti	5
Priloga 6: Deskriptivna analiza finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2007 in 2008–2010 po velikosti	5
Priloga 7: Mann-Whitney U-test finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2007 in 2008–2010 po velikosti	6

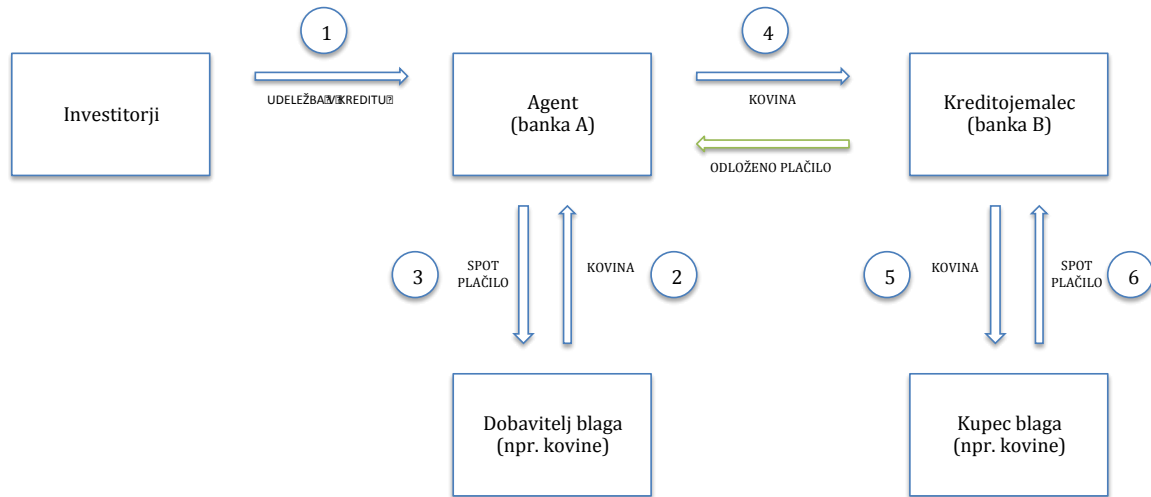
Priloga 1: Slovar tujih izrazov

Tabela 1: Slovar tujih izrazov

Tuj izraz	Slovenski prevod oziroma obrazložitev
Gharar	negotovost
Halal	dovoljeno, skladno s šeriatskim pravom
Haram	prepovedano, skladno s šeriatskim pravom
Ijarah	najem oziroma lizing
Istisnah	pogodba za proizvodnjo blaga s plačilom vnaprej
joint – venture	skupno vlaganje
mark – up	pribitek
Maysir	nepotrebna negotovost, igre na srečo
Mudharabah	tiho partnerstvo
Murabahah	prodaja s pribitkom
Musarakah	partnerstvo, vsak partner investira kapital/veščine
profit and loss sharing	delitev dobička/izgube
Qimar	hazard
Qiyas	sklepanje z analogijo
Qur'an, al-Quran, Koran	sveta knjiga muslimanov
Ribā	prepoved zaračunavanja obresti, oderuštvo
Sukuk	islamska obveznica
Suna	zbirka spisov o Mohamedovem življenju
Wadiah	pogodba o deponiranju blaga ali denarja
Zakat	obvezna miloščina za povečanje družbene blaginje

Priloga 2: Shematski prikaz najema islamskega sindiciranega kredita s transakcijo murabahah

Slika 1: Shematski prikaz najema islamskega sindiciranega kredita

Vir: Interno gradivo CIMB (2007)

Korak 1–3: Agent (banka A) kupi kovino na blagovni borzi in izvrši takojšnje plačilo.

Korak 4–7: Agent (banka A) nemudoma proda kovino kreditojemalcu z odloženim plačilom.

Korak 5–6: Kreditojemalec nemudoma proda kovino kupcu na blagovni borzi in za to prejme takojšnje plačilo. Vse navedene transakcije se v izogib tržnemu tveganju izvršijo v istem dnevu.

Priloga 3: Seznam bank, vključenih v nabor za statistično analizo

Tabela 2: Seznam bank, vključenih v nabor za statistično analizo

Država	Islamske banke	Konvencionalne banke
Bahrajn	Arcapita Bank Bahrain Islamic Bank Gulf Finance House ABC Islamic Bank Khaleeji Commercial Bank International Investment Bank	Arab Banking Corporation Ahli United Bank Gulf International Bank Awal Bank BBK National Bank of Bahrain
Katar	Qatar Islamic Bank Masraf Al Rayan Qatar International Islamic Bank	Qatar National Bank Commercial Bank of Qatar Doha Bank International Bank of Qatar Ahli Bank
Kuvajt	Kuwait Finance House Boubyan Bank Kuwait International Bank Aref Investment Group First Investment Company	National Bank of Kuwait Gulf Bank Burgan Bank Commercial Bank of Kuwait Al Ahli Bank of Kuwait Ahli United Bank
Malezija	Bank Kerjasama Rakyat Malaysia Maybank Islamic CIMB Islamic Bank BIMB Holdings Public Islamic Bank Bank Muamalat Malaysia AmIslamic Bank RHB Islamic Bank Hong Leong Islamic Bank Affin Islamic Bank EONCAP Islamic Bank Asian Finance Bank	Malayan Banking (Maybank) CIMB Bank Berhad Hong Leong Bank RHB Bank AMMB Holdings OCBC Bank United Overseas Bank EON Bank Affin Bank Alliance Bank Malaysia
Pakistan	Meezan Bank BankIslami Pakistan First Habib Modaraba	National Bank of Pakistan Habib Bank MCB Bank Allied Bank
Savdska Arabija	Al Rajhi Bank Islamic Development Bank Bank Al – Jazira Bank AlBilad	National Commercial Bank Samba Financial Group Riyad Bank Saudi British Bank Banque Saudi Fransi Arab National Bank Saudi Hollandi Bank
Turčija	Asya Katilim Bankasi Turkiye Finans Katilim Bankasi Kuveyt Turk Katilim Bankasi Albaraka Turk Katilim Bankasi	Turkiye Garanti Bankasi Turkiye is Bankasi Akbank Yapi Ve Kredi Bankasi

se nadaljuje

Država	Islamske banke	Konvencionalne banke
Turčija	-	Turkiye Halk Bankasi Denizbank Turk Ekonomi Bankasi Sekerbank Anadolubank Alternatifbank
Združeni arabski emirati	Dubai Islamic Bank Abu Dhabi Islamic Bank Emirates Islamic Bank Dubai Bank Sharjah Islamic Bank	Emirates NBD National Bank of Abu Dhabi Abu Dhabi Commercial Bank First Gulf Bank Mashreqbank Union National Bank Commercial Bank of Dubai Bank of Sharjah National Bank of Umm Al – Qaiwain National Bank of Fujairah United Arab Bank

Priloga 4: Deskriptivna analiza finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010 po velikosti

Tabela 3: Deskriptivna analiza finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010 po velikosti

Velikost	Tip bank		K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11
Velike	Islamske banke	N	45	45	45	45	43	43	45	37	38	45	45
		M	3.01	20.59	4.37	32.93	4.38	109.28	13.81	16.71	18.23	62.70	91.63
		SD	2.00	9.44	1.63	8.82	2.77	58.19	5.07	4.99	4.99	8.45	11.74
	Konvencionalne banke	N	179	179	179	179	179	177	179	165	171	179	179
		M	1.84	15.77	3.06	36.88	4.38	122.22	10.73	14.21	16.70	57.02	93.34
		SD	1.45	15.82	1.13	10.53	4.86	74.84	3.64	6.11	5.80	10.51	20.55
Srednje	Islamske banke	N	51	51	50	49	40	40	51	36	41	50	39
		M	2.02	13.71	4.33	45.07	5.89	117.49	24.08	18.05	19.09	57.52	79.00
		SD	2.76	21.97	2.01	14.14	6.26	90.42	26.17	12.85	11.73	17.46	26.26
	Konvencionalne banke	N	71	71	71	70	67	67	71	65	70	70	70
		M	2.31	17.20	4.24	39.37	6.76	98.01	13.10	14.46	17.07	55.76	93.06
		SD	2.07	7.72	2.22	17.28	4.66	30.35	7.10	4.89	5.77	13.73	21.58
Male	Islamske banke	N	145	145	138	131	76	75	148	90	91	139	120
		M	2.41	9.43	5.32	53.31	5.91	93.86	26.65	21.31	22.53	45.68	85.77
		SD	6.71	18.30	9.60	27.13	11.97	71.13	23.93	14.45	13.33	25.44	59.29
	Konvencionalne banke	N	78	78	78	78	78	78	78	78	58	64	78
		M	2.75	18.11	4.25	37.01	3.88	100.12	15.67	17.05	20.30	59.58	94.16
		SD	1.71	7.27	1.78	12.34	3.41	33.76	6.51	6.07	6.77	9.01	19.68

Priloga 5: Mann-Whitney U-test finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010 po velikosti

Tabela 4: Mann-Whitney U-test kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2010 po velikosti

Velikost		K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11
Velike	Mann-Whitney U	2757.50	3199.00	2169.00	3207.50	3239.50	3453.00	2536.00	1991.00	2453.50	2937.50	3986.50
	p	0.00	0.03	0.00	0.03	0.11	0.35	0.00	0.00	0.02	0.01	0.92
Srednje	Mann-Whitney U	1607.50	1402.50	1754.50	1376.50	1058.50	1179.50	1480.50	1058.50	1396.50	1562.00	929.00
	p	0.29	0.03	0.91	0.07	0.07	0.30	0.09	0.43	0.81	0.32	0.01
Male	Mann-Whitney U	3962.50	3008.50	4989.50	2898.50	2707.50	2027.00	4734.00	2277.50	2867.00	3944.00	3385.00
	p	0.00	0.00	0.37	0.00	0.35	0.00	0.03	0.19	0.87	0.00	0.00

Priloga 6: Deskriptivna analiza finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2007 in 2008–2010 po velikosti

Tabela 5: Deskriptivna analiza finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2007 in 2008–2010 po velikosti

Velikost	Tip bank	Obdobje	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11		
Velike	Islamske banke	2004-2007	N	24	24	24	24	22	22	24	16	17	24	24	
			M	3.74	24.91	4.40	31.27	3.83	131.14	14.79	20.75	21.34	60.91	87.04	
			SD	2.09	8.87	1.86	7.98	2.42	70.33	5.23	4.06	4.81	9.09	11.45	
		2008-2010	N	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21
			M	2.18	15.65	4.34	34.83	4.95	86.39	12.68	13.62	15.71	64.75	96.88	
			SD	1.55	7.59	1.35	9.52	3.05	29.04	4.76	3.07	3.56	7.33	9.91	
	Konvencionalne banke	2004-2007	N	101	101	101	101	101	100	101	89	94	101	101	
			M	2.25	19.71	3.06	36.36	4.59	129.63	10.79	15.11	17.36	54.52	90.80	
			SD	1.34	10.54	1.15	11.66	5.27	73.40	3.91	7.73	7.12	11.29	20.85	
		2008-2010	N	78	78	78	78	78	77	78	76	77	78	78	
			M	1.31	10.67	3.05	37.56	4.11	112.60	10.65	13.16	15.89	60.25	96.63	
			SD	1.42	19.68	1.10	8.89	4.28	76.08	3.29	3.08	3.47	8.44	19.81	
Srednje	Islamske banke	2004-2007	N	24	24	23	22	15	15	24	16	18	23	18	
			M	2.23	13.81	4.08	44.27	8.81	114.67	30.28	22.19	22.48	52.66	70.08	
			SD	3.71	31.00	2.19	14.39	7.86	93.67	31.10	17.57	16.45	18.78	25.16	
		2008-2010	N	27	27	27	27	25	25	27	20	23	27	21	
			M	1.84	13.62	4.54	45.72	4.14	119.18	18.58	14.74	16.44	61.66	86.65	
			SD	1.53	8.83	1.85	14.17	4.38	90.33	19.86	5.87	4.90	15.41	25.28	
	Konvencionalne banke	2004-2007	N	40	40	40	40	37	37	40	38	40	39	39	
			M	2.90	20.01	4.17	38.20	6.96	98.62	13.76	14.70	17.55	52.66	91.23	
			SD	2.55	8.14	2.40	19.06	4.87	32.12	8.47	5.58	7.05	13.30	19.88	
		2008-2010	N	31	31	31	30	30	30	31	27	30	31	31	
			M	1.56	13.57	4.33	40.93	6.51	97.27	12.24	14.12	16.43	59.66	95.38	
			SD	0.70	5.35	2.00	14.74	4.45	28.54	4.78	3.80	3.40	13.47	23.68	
Male	Islamske banke	2004-2007	N	72	72	68	65	26	27	75	34	35	69	61	
			M	5.08	16.80	7.14	50.98	3.80	75.89	30.10	23.24	24.51	44.50	91.16	
			SD	6.53	13.28	12.94	26.37	2.64	29.78	25.27	16.56	13.96	26.41	70.52	
		2008-2010	N	73	73	70	66	50	48	73	56	56	70	59	
			M	-0.22	2.17	3.55	55.61	7.01	103.97	23.10	20.15	21.29	46.84	80.20	
			SD	5.81	19.69	3.74	27.87	14.57	84.77	22.08	13.03	12.90	24.58	44.79	
	Konvencionalne banke	2004-2007	N	42	42	42	42	42	42	42	28	34	42	42	
			M	3.23	19.71	3.98	36.32	3.60	106.87	16.93	18.59	21.97	57.70	91.03	
			SD	2.04	7.72	1.55	12.99	3.72	29.58	7.27	7.16	7.77	9.50	19.59	
		2008-2010	N	36	36	36	36	36	36	36	30	30	36	36	
			M	2.19	16.25	4.58	37.81	4.21	92.25	14.21	15.60	18.41	61.77	97.81	
			SD	0.96	6.31	1.99	11.67	3.03	36.93	5.22	4.50	4.89	7.98	19.42	

Priloga 7: Mann-Whitney U-test finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2007 in 2008–2010 po velikosti

Tabela 6: Mann-Whitney U-test finančnih kazalnikov skupine islamskih in skupine konvencionalnih bank v obdobju 2004–2007 in 2008–2010 po velikosti

Velikost	Tip bank		K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11
Velike	Islamske	Mann-Whitney U	131.50	102.00	223.00	201.00	187.00	133.00	187.00	24.50	61.00	170.00	132.00
	banke	p	0.01	0.00	0.51	0.25	0.28	0.02	0.14	0.00	0.00	0.06	0.01
	Konvencionalne	Mann-Whitney U	2500.00	2268.00	3884.00	3567.00	3645.50	3255.00	3899.00	3086.00	3435.00	2735.00	3206.50
	banke	p	0.00	0.00	0.87	0.28	0.39	0.08	0.91	0.33	0.57	0.00	0.03
Srednje	Islamske	Mann-Whitney U	282.00	301.50	237.00	271.00	114.50	148.00	229.00	128.50	182.00	214.00	119.00
	banke	p	0.43	0.67	0.15	0.60	0.04	0.27	0.07	0.32	0.51	0.06	0.05
	Konvencionalne	Mann-Whitney U	323.00	260.00	600.00	542.00	544.00	537.00	561.00	491.00	559.00	356.50	454.50
	banke	p	0.00	0.00	0.82	0.49	0.89	0.82	0.49	0.77	0.63	0.00	0.08
Male	Islamske	Mann-Whitney U	1349.50	1370.50	2092.00	1858.00	606.50	514.00	2217.50	841.50	833.50	2310.50	1761.00
	banke	p	0.00	0.00	0.22	0.19	0.63	0.14	0.05	0.36	0.23	0.66	0.84
	Konvencionalne	Mann-Whitney U	465.50	587.50	646.50	721.00	641.50	499.00	608.00	336.00	378.50	534.00	564.00
	banke	p	0.00	0.09	0.27	0.73	0.25	0.01	0.14	0.19	0.08	0.03	0.05